YÖN

HAFTALIK GAZETE

NATO'NUN İHANETİ

Yıl : 5 - Sayı : 143 24 ARALIK 1965 125 Kuruş

Tuhaf değil mi?

Günümüz politika sahnesinde bağımsızlığını yeni yeni kazanmakta olan çeşitli memleketler —bilhassa Afrika ülkeleri— bütün dünya meselelerine kendi siyasî ve iktisadî açılarından bakarak bağımsız hareket edebildikleri hal de Atatürk'ün 40 yıl evvel iktisaden ve siyasî bakımdan yüzde yüz bağımsız olarak kurduğu Cumhuriyeti 40 yıl sonra bugün maalesef bağımsız hareket edememektedir.

Tamamen Amerikancı politika izlediğini bildiğimiz İran bile, Komünist Çin'in Birleşmiş Milletlere alınıp alınmaması konusunda hiç değilse bağımsız hareket cesaretini göstererek çekimser kalabilmiştir.

Dış politikada Birleşik Amerikanın gölgesini takip etmekte geri kalmıyan idarecilerimiz aynı konuda menfi oy kullanmışlardır.

Kaldı ki Komünist Çin bugün 700 milyon nüfusuyla hiç değilse muazzam bir nüfus gücüne sahiptir. Bunu herkes bilir ve kabul eder. Üstelik de bu devleti tanımamak bize ne kazandırır ki...

Hal böyle iken bu tutumumuz ile çelişik olarak iş severlerimiz hükûmetimizin tanımadığı bir memlekete heyetler göndererek ticarî ilişkiler kurmak yollarına başvurmaktadırlar.

Hükûmet olarak tanımadığımız bu ülke ile ticarî ilişkiler kurma isteğimiz ve diğer taraftan onu tanımamamız biraz tuhaf değil mi?

Saygılarımla...

Hüseyin Ateş — İ.İ.T.İ. Akademisi öğrencisi İzmir

Eczaneler ve kalfalar hakkında

YÖN'de Dr. Neş'et Bilâloğlu'nun enteresan ve haklı yazısını okudum. İnsan olarak, kalfa olarak izzeti nefsime dokundu. Cevab vermeden edemedim: Yazar tamamen haklı. Eczahanelerimiz tıb ilmini suiistimal etmektedirler. Bir kapışma, *bir para toplama, bir ân önce* zenginleşme merakı, çılgınlık yarışı içindeler... Müstesna bâzı uyuşturucular hariç hepsi reçetesiz veriliyor: Codéine + Dionine pilülleri, Nembutal, Phanodorm, Muhadorm, Hypnos, Luminal tabletleri bolca satılıyor. Bilhassa (injectable anti*biotic)ler dediğimiz Penicilline* + Streptomycin ve oral sulfamidler grubunun ölüme varan reaksiyonlara yol açtığı, kontamine olabileceği, (anaphylactique schoque) tehlikesi tevlit edebileceği hakkındaki resmî ve hususî literatürün ikazına ve bâzı doktorların dahi —çeşitli sebeplerle— yazmaktan sarfı nazar etmelerine rağmen isteyene verilmekte, halk da kahvedeki ahbabının, mahalledeki komşusunun tavsiyesi ile ve sigara kâğıdına, gazetenin kenarından koparılmış beyaz kısmına yazılmak suretiyle fasulye ister *gibi 400.000, 800.000 ünitelik* iğneleri istemekte, eczacı da vermekte mahzur görmemektedir. Penisilin habı verilmek istenen bir köylü (yahu bu hapı yutacam da gidip parmağımı iyi mi edecek, ağız nirde, ayağımın parmağı nirde?) demiş ve hapı almamıştır. Bir şehirli de (sıtma beni kırıyor, bi dane dört binlik pinisilin yapın da imanını *kurutayım*) diyerek iğne istemiş ve tabiî alamamıştır. Maalesef eczahaneler %25 nisbetiyle 31 kuruşa tenezzül ederek (I. E. iecilline) vermekte böylelikle hem vatandaşın sıhhati tehlikeye girmekte, hem de kalfa mes'ul olmaktadır. Kalfa ne yapsın, eczahane sahibi veya müdür'ü mes'ul olmadığı zamanlarda sözü geçen başka bir şahıs (ver) demekle kalfayı sıkıştırmaktadır. Verse bir türlü, vermese bir türlü.. İçtimai sigorta yok. İşsizlik hâlinde kim kapısını vurur? Tecrübesi, ilâç üzerinde kuvvetli bilgisi, lâbo*ratuarı ve pratiği hürmete* şayan, literatürü çeşitli dillerden takip eden doktor ve eczacıların itimadını kazanmış dürüst, kanundan ayrılmayan kalfalar vardır. Fakat birlikleri yoktur ki baskıya boyun eğmesin. Aç kalır; fırıncı amcası, iç güveyi girecek kayın - pederi, sobacı dayısı, kunduracı eniştesi yoktur. Kalfanın bugün normal mesaisi 12 saattir. Her gün yarım, ayda *15, senede 180* gün patrona bedava çalışır. Halbuki bilmez ki patron kelimesi fransızca himaye = patrounage'dan gelir! Hangi himaye? Nöbetçi olunca pazarı, bayramı yoktur, istirahatsiz (36) saat çalışır. İnsan öldüren şoför gibi... Saat bahis mevzuu olmaksızın uykudan uyandırılıp bir gripin, opon istenir. Etıbba Odalarının ecza*haneler kanunu 42. maddesi* mucibince saat 20 den itibaren reçetesiz satış mecburî değildir. Fakat vatandaş bağırır: (Bakkala mı gidelim, eczacı değil misin, mecbursun kalkmağa). Vermez ise ertesi gün patrona şikâyetle muaheze olur, veya hükûmet tabibine (uyudu, reçeteyi reddetti) yalanı ile tenbih edilir. Bir senenin (aferinleri)ni bir haklı çıkış unutturur. Velhasıl sonu gelmez bir yılan hikâyesi...

Netice: Eczahaneleri mes'uliyetlerini müdrik birer müessese hâline getirmenin zamanı çoktan geçti. Bu mevzudaki tenkit yazılarımızı mahallî gazeteler (mahzurludur) bahanesiyle yayınlamıyorlar.

Mahzur neresinde? Ya dayısının, *amcasının oğluna dokunmasında*...

Kültürlü ve ciddî kalfaların hayat ve mesleklerini sigortalamalıdır. Yarım asrını millet sıhhatine harcamış kalfalar tanırım ki aç, bî-ilâçtırlar. Bu mu medeniyet, bu mu 20. asır? Hangi eczahane işsizlikten veya personel masrafından iflâs etti? Hele tek eczahanesi olan yerlerin kalfa ve çıraklarını sormayınız :her gün açık, her gece nöbetçi sayılır... Düğün gecesinde hastaya ilâç yapmak için kaldırılan kalfanın hikâyesi meşhurdur.

Bir Eczacı Kalfası

NOT: Bütün cesaret-i medeniyeme rağmen imza koyamıyorum. Kiradayım, çocuklarım var, el kapısındayım. Başka iş *de yapamam, okuyucularımdan* utanarak özür diliyorum.

BASINDAN

Tercüman

HÜKÛMET YERİNDE SAYIYOR

Hükûmet âzaları durmadan gezip dolaşıyorlar yurt içinde; fakat hükûmet yerinde sayıyor.

Hükûmet âzaları, konuşuyorlar; çok konuşuyorlar, fakat hükûmet yerinde sayıyor.

Gerçekten hükûmetin belli başlı, huzur ve emniyet bağışlayıcı yurt meselelerine el koyduğu yoktur.

Hükmetin programını okuduğumuz zaman ve bu programın Meclisteki tartışmaları sırasında Başbakanın izahlarını ve tenkitlere verdiği cevapları dinlerken cidden ferahlamıştık... Cidden kendisine güvenen, millete güvenen, Anayasaya ve ana kanunlara güvenen bir hükûmetin büyük ve *seri icraata girişeceği kanaatine vararak ferahla*mıştık.

Günler geçti, günler geçiyor; o sarih ve kat'i sözlerin tecellisini göremiyoruz.

Halihazır tabloda beliren çizgiler idarei maslahat, çekingenlik, donukluk ve biraz da ürkeklikten ibaret.

Hâsılı hoş değildir bu tablonun gerçek manzarası... Gerçi bu nâhoş manzara bazı lâflarla renklendirilmek, câzip bir hale sokulmak isteniyor.

Meselâ «İcrayı hükûmet etmek için müsaade mi alacağız», meselâ «Türkiye'de bir hükûmet vardır», meselâ «elbette iyi hizmetleri görülmeyen idareciler değişecektir», meselâ «servet beyannamesi, tasarruf bonoları kalkacaktır», meselâ «şumullü bir af kanunu çıkaracaktır» vesaire gibi...

Lâflar güzel; güzel ama sonu gelmiyor. İcrayı hükûmet için müsaade mi alacağız beyanı ile hükûmetin Anayasaya dayanan kuvvet ve selâhiyeti ifade edildikten sonra nice müsaadelerin zemin yoklamasına girişildiği bir vakıâdır. Türkiye'de «bir» hükûmet vardır sözünün arkasından, ancemaatin icrayı hükûmet demesek bile, hükûmetin bazı cemaatlerden istiane duygusu içine düştüğünün belirtileri çıkıyor ortaya...

Türkiye'de partizanlıkları, tarafgirlikleri, pervasızlıkları, şımarıklıkları ve zararlı temayülleri zâhir ve bâhir olmuş, hiç bir işe yaramayan nice idareciler vardır ki bunlardan tekinin kılına dokunulamıyor ve bir takım vâhi ifadelerle sözüm ona temkin ve basiret politikasının güdülmeğe çalışıldığı hakkında halk efkârı iknaa uğraşılıyor.

Şumullü bir af taahhüdü ile ortaya çıkılmış iken bu affın vicdanen hukuken en mübrem, en lüzumlu ve memleket realitelerivle en bağdaşır olan kısımlarının tahakkuku için bazı «irâde»lerin hükûmet satvetine! iltihakının yolları aranıyor.

Memlekette kol gezen solculuk hakkındaki tedbirler rafta kalıyor. Piyasaya hareket, sermayeye emniyet, hususî sektöre heves ve kuvvet verecek bir belirtiye rastlanamıyor hâlâ... Sonra da bu hükûmet müstakar, kuvvetli ve tek hükûmettir.

Hükûmetin henüz iki aylık bir ömre sahip olduğu mazereti öne sürülebilir mi? Öyle de olsa iki ayın kemiyet ve keyfiyet bakımından değeri büyüktür. Kaldı ki bugünkü iktidarı iki aylık olarak kabul etmek yanlış bir hesap olur.. Dördüncü koalisyonda Adalet Partisi iktidarın en büyük kanadını teşkil ederek hizmet görüyordu. Bugünkü Başbakan ve bir kısım Bakanlar büyük kudrette bir partiye dayanan Bakanlar olarak vazife görmekte idiler. Sekiz ay devam eden bu hizmet esnasında memleket meselelerini ve çalkantılarını iyiden iyiye görmüş ve anlamış olmalarından şüphe edilemez. Demek oluyor ki bugünkü hükûmeti on aydanberi iş başında bulunan bir hükûmet saymakta ve bu on ayın suda akisler gibi heba olup gittiğine hükmetmekte hâta yoktur.

Üstelik de çok geziyor ve çok konuşuyorlar... Konuşmalar yavan ve lüzumsuz... Neticelerinin ne olacağı hesaplanmadan söylenen sözlerin fayda sağlamıyacağı aşikârdır.

İşte İstanbul köprüsü işinde, servet beyannamesi ve tasarruf bonoları mevzuunda gecekondu yıkımı konusunda *Ayasofya hikâyesinde genel* müdürler probleminde ve nihayet mektup meselesinde söylenen sözlerle bu sözlerin doğurduğu polemikler bütün hızı ile sürüp gitmektedir hâlâ.. Ve daha bir yığın mütenakız, mütebayin, gayri mütecanis ve gayri ciddî bu sözlerin ve bu vaadlerin arasında iki tanecik kanun tasarısının Meclise gelmek üzere olduğu keyfiyeti ise hasreti çekilen büyük memleket dâvalarından sayılamaz.

Bu arada sızan başka rivayetler de vardır. Bunlara göre hükûmet şimdilik muhalefet partileriyle çatışmak istemiyormuş, ve iyi geçinmek suretiyle mevcut meselelerin yanı başında yeni meseleler çıkarmamaya kararlı imiş.

Hiç bir hükûmet muhalefetle çatışmak istemez.. Ama bu onun elinde mi? Onun bu arzusunun ne faydası vardır. Muhalefet hükûmetin yakasını bırakmadıkça, bu çatışma mukadderdir.. Bilhassa Türkiye'de. Bu memlekette bir asır gecse de, iktidar mucizeler yaratsa da, vatanı cennete çevirse de muhalefetin hücumuna, târiziné ve yaygarasına hedef olmaktan kurtulamıyacaktır. Bizde hangi muhalefet iktidarı desteklemiş ve hangi iste onunla çalışmaktan çekinmiştir.

Hükûmet programına karşı girişilen tahrip kâr mücadeleyi unuttuk mu? Daha dün Kıbrıs işi gibi mühim ve haricî bir meselede bile iktidar yalnız başına bırakılmadı mı?...

Bu hakikatler ortada dururken hâlâ «muhalefetle çatışmak istemiyoruz» gibi abes düşünceler, le hareket edilir ve vakit kaybedilirse yazık olur. Bu nâfile bekleyiş iktidara hiçbir şey kazandırmıyacaktır.

Bir iktidar «Ben hükûmetim; kanunların bana verdiği hakka dayanırım, bu hak ve selâhiyetle inandığım ve memleket hayrına olduğuna kani bulunduğum ve takdir eylediğim meseleleri parlâmenter ve demokratik rejimlerin icapları içinde icra eder ve mesuliyetine katlanırım» demedikçe bu tasarruflarından hayır beklenemez...

Bilhassa muhalefetle çatışmayayım, mesele üzerine mesele yaratmıyayım, yüfüyâra dokunmayayım, «irâdeler» istihsal olunmadan, müsaadeler satha çıkmadan suya sabuna dokunmıyayım derse o iktidar sakalını da, gövdesini de, yakasını da kaptırmış olur.

Sızanlardan, sezilenlerden, kıssadan doğmuş hisselerden bir nebze de görünen köyden aldığımız ilham ile ilk sözümüzü son olarak tekrar ediyoruz: Hükûmet yerinde sayıyor... Samimî inancımız budur.

Celâl YARDIMCI

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu. İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu. Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

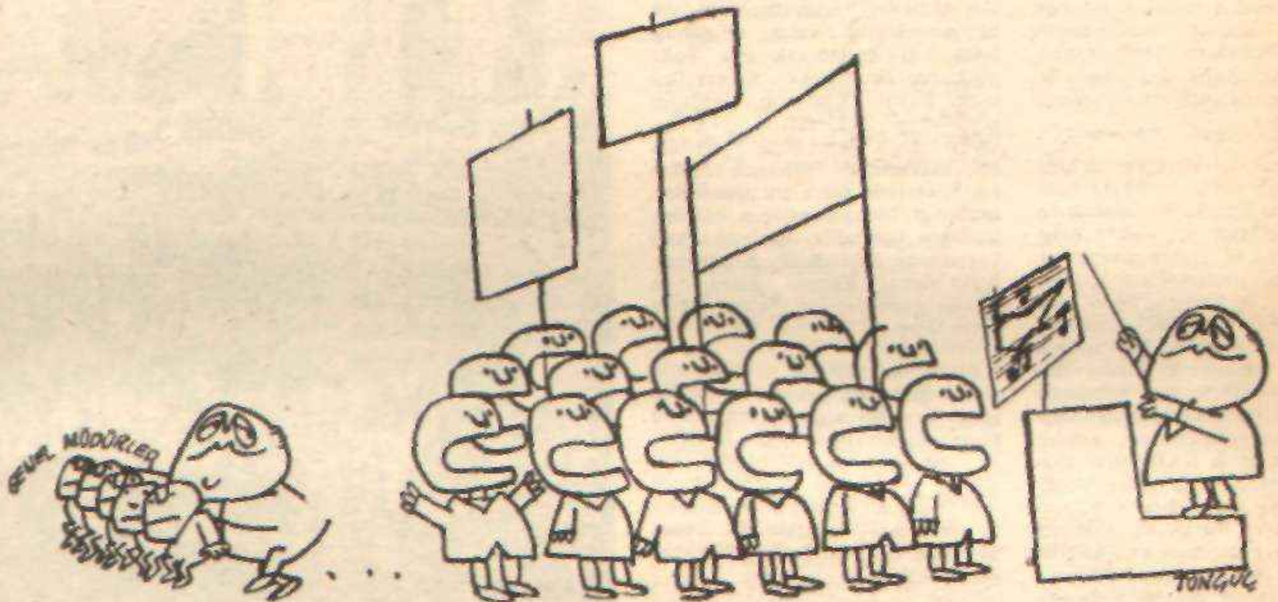
ADRES: Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — A N K A R A Telefon: 17 69 89 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 93 70 — Posta Kutusu 812 İstanbul.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 1.50 T.L.'dır.

İ L A N: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Tekrarlanacak ilânlar ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmamasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

BAKIŞ

YALNIZLIK

Bazı insanlar vardır; kendi yararlarına olan davranışları bulabilmek için mutlaka acı olayları yaşamaları, bedeli pek ağır ödenen derslerden geçmeleri gerekir. Olabilecekleri önceden düşünmek, tedbir almak ve olaylara akılcı yoldan hükmetmek yoktur onlarda. Galiba, millet olarak, biz bu insanlara benziyoruz. Birleşmiş Milletlerin son kararı yüzümüze çarpılıncaya kadar hâlâ bekler gibiydik. Uzun yıllar, meselelerimizin Batıdaki dayılarımız ve Atlantik ötesindeki Sam Amcamız sâyesinde çözüleceğini umduk. Sonra, değişen dünyaya ve elimizdekilerin cinsine bakmadan, silâhları konuşturmaktan dem vurduk. Bu işlerin profesörü geçinenler bile, Ondokuzuncu Yüzyılın diplomasi metodlarından ötesini pek görmeyen kafalarıyla buna «evet» dediler. Adanın çok daha köklü nedenler dolayısıyla elden çıkmakta olduğunu, Türkiyenin dış politikasında çok daha derin bir değişiklik gerektiğini söyleyenler ve bunu kamu oyuna duyurmak isteyenler, «acemi gençler»den başlayın «yabancı ajanlığı»na kadar varan damgalarla lekelenmek istendi.

KARA YAMYAM HİKAYESİ

İşin «Üçüncü Dünya» ile ilgili olan yönünü bilmeyen artık pek az kimse kaldı. Bilmeyenlerin başında Birleşmiş Milletlerdeki çoğunluktan «istiklallerini yeni elde etmiş bazı Afrika memleketleri» diye küçümser bir ifadeyle bahseden Başbakan Demirel var. Aleyhimizdeki oyların dile getirdiği gerçekleri anlamamak için, insanın ya koyu cahil olması, ya da Amerikalılar gibi bizim bağımsızlık savaşlarımızı «komünist ayaklanması» şeklinde görecek kadar basitleşmesi gerek. Birleşmiş Milletler kurulduğundan bu ülkelerin dâvaları konuşuldukça sömürücülerden yana oy ver, ilk kurtuluş savaşını kırkbeş yıl önce yaptığın halde yeni kurtuluş savaşlarını «solcuların çıkardığı karışıklıklar» diye adlandır, hattâ onlara karşı koyanların güçlerine güç ekle, kendi kurtuluş savaşında en büyük yardımı Sovyetlerden görmüş olmana rağmen şimdiki kurtuluş savaşlarını «Moskova kışkırtması» say, bağımsızlıklarına kavuşanlar «bizler için tek kalkınma yolu sosyalizmdir; kapitalizm ve yabancı sermaye yoluyla kalkınmak yeni sömürgeciliğe ve yeni emperyalizme hizmet etmektir» diye bildiriler yayınlarken üstünkörü öğrenilmiş Amerikan formüllerini Türkiye'de uygulamağa kalk, ondan sonra da bu ülkelerin kendilerine çok daha uygun gelen terimlerle kaleme alınmış Makarios tasarısına değil de Türk tezine oy vermelerini bekle!

Birleşmiş Milletlerdeki Kıbrıs oylamasının Üçüncü Dünyaya karşı tutumumuz bakımından ortaya koyduğu ders, üzerinde uzunboylu durmağa değmiyecek kadar açık. Türkiyede iktidar sahibi olanların, dayandıkları ekonomik ve sosyal temel bakımından, bu tutumun gerektirdiği iç ve dış davranışlara yönelmek imkânından yoksun bulundukları da aynı derecede aşikâr. Öyle anlaşılıyor ki, onların bu ülkede yaymağa çalıştıkları ekonomik ve sosyal felsefenin yanlışlığını milletçe anlamak için de, tıpkı Kıbrıs konusunda olduğu gibi, acı derslerden geçmemiz gerekecek.

AK YAMYAM SEVGİSİ

Afrikalı siyahlar aleyhimizde oy vermiştir de, Avrupalı beyaz dostlarımız bizi pek mi tutmuşlardır? *Çekimserler listesi içinde.* *Enosis'in* gerçekleşmesini sinsi sinsi isteyen NATO'lular, kısa zamanda Enosis'e olarak «arz-ı endam» etmektedirler. Görünüşteki gerekçe pek mâsum: taraf tutmamak. Amerikanın danışıklı döğüşü de kimseyi kandıramıyacak kadar belirli: Türkiye Batıdan büsbütün soğumasın diye onunla birlikte oy vermek, ama çevresindeki müttefikler alayını Türk tezine çevirmek için en küçük bir çaba bile göstermemek. Washington'daki acemi diplomatlar bu oyunlarla insanları kandırabileceklerini sanıyorlarsa yanılıyorlar: Kıbrıs konusunda düşünen Türkler, böylesine küçük oyunlara aldanmadan NATO'nun davranışını Amerika Birleşik Devletlerinden Lüksemburg'a kadar bir bütün olarak değerlendirmek zorundadırlar. Yoksa, bu olaydan çıkarılabilecek dersin değeri kalmaz. Enosis, Adadaki İngiliz üslerini artık Yunan toprakları *üzerinde*, ama NATO *çerçevesinde* muhafaza etmenin en emin yoludur. Oysa, Türkiye'nin eninde sonunda benimser gözüktüğü «bağımsız, tarafsız ve federal Kıbrıs» tezi, aynı zamanda Adanın «askerlikten arınmış» olmasını, yani İngiliz *üslerinin kaldırılmasını* da gerektireceği için, başta İngiltere olmak üzere, NATO'lu devletlerin hiç işine gelmez. Onun içindir ki NATO'lular, kısa zamanda Enosis'e götürecek olan dolaylı çözümleri sinsice desteklemekte fayda görürler.

Genel Kurulda NATO'luların çekimser kalışlarıyla Sovyet blokunun çekimser kalışını aynı sepete koymak da yanlış. Sovyetler Birliği ve bütün Doğu Avrupa ülkeleri, kabul edilen karar tasarısındaki «iç işlere karışmama» ilkesine bağlılıklarını daha önceleri defalarca ilân etmişler, Birleşmiş Milletlerdeki çekişmelerde sık sık bu ilke lehine oy vermişlerdir. Bu defa lehte oy vermeyip çekimser kalmaları, aslında geleneksel tutumlarından çok büyük bir fedakârlıkta bulunmaları demektir ve Türkiye lehine yorumlanması gereken bu davranışın tek nedeni de onların NATO'lularca oynanmak istenen oyunu sezmiş olmalarıdır.

KIZIL YAMYAM KORKUSU

Artık tulûat tiyatrolarında alay konusu hâline gelen «NATO'ya, CENTO'ya bağlıyız» sözlerini bir yana bırakıp *ciddi ciddi* düşünmeliyiz: NATO'ya neremizden ve nasıl bağlıyız?

Stalin çağında, açık toprak isteğine kadar varan taşkın davranışlar yüzünden, Türkiyenin NATO kanadı altında güvenlik arama telâşına kapılması normal sayılabilir. Ama son on yılın gelişmeleri, NATO'yu son derece köhnemiş bir kuruluş durumuna soktu. Nedeni de gayet basit: Sovyetler Birliği, bir ara, yeryüzünde komünizmin yerleşmesini, topraklarına toprak katma, karşı tarafı baskı ve tehditlerle ürkütme, hattâ gerekirse zor kullanma yollarıyla gerçekleştirmeyi tasarlamaktaydı. Ama, sonraları çekirdeksel silâhlardaki gelişmelerin savaşı pek büyük bir kumar şekline getirmesi ve Sovyetler Birliğinde de daha gerçekçi bir tutumun yerleşmesi, dış dünyaya karşı davranışları da değiştirdi. Moskova, artık, silâhlı çatışmanın gereksizliğine herkesten çok inanmıştır. Bu inanca göre, kapitalizm üzerine kurulmuş olan düzen, iç çelişmeleri ve çekişmeleriyle, nasıl olsa dış müdahalesiz yıkılacak, Sovyetler *Birliğine riziko almadan bu olup bitenlerden* faydalanmak düşecektir: silâhlanmayı teşvik eden çevrelerin çabaları, kurtuluş savaşlarına karşı koyanların uğraşmaları, bu doğal oluşumu hızlandırmaktan başka bu işe yaramıyacaktır. Kabul etmek gerekir ki, son on yılın olayları Moskovada'ki düşünce değişikliğini bir hayli haklı çıkarmış, Amerikanın önderliğinde birleşenler pot üstüne pot kırmışlardır.

Değişen dünya karşısında, Türkiyenin NATO'yu hâlâ on-onbeş yıl öncesinin gözlükleriyle görmesi kadar yanlış birşey olamaz. Açıkça anlamak gerekir ki, Türkiyenin en büyük düşmanı, sınırlarına yığılmış ve harekete hazır bekleyen yabancı ordular değil, kendi içindeki açlık, işsizlik, topraksızlık, adaletsizlik, kısacası «gerikalmışlık» tehlikesidir. Bu iç düşman, bu büyük tehlike ayakta dururken, New York'taki sanayici, Londra'daki tüccar, Paris'teki banker, Rotterdam'daki armatör yataklarında rahat uyusunlar diye, yarım milyonluk *bir orduyu NATO emrine verip gece nöbetine dikmeğe* hakkımız yok. Üstelik, elimizdeki gücün ulusal yararlarımıza değil, Batılı büyük devletlerin amaçlarına göre düzenlenmesi, en haklı olduğumuz dâvalarda bile hareketsiz kalmamız sonucunu doğurmuştur.

Türkiye için, NATO'dan çıkış *kararını verme zamanı geldi de geçiyor bile.* Bu eskimiş, anlamsızlaşmış, kendi aleyhimize yönelmiş ve bizim için artık astarı yüzünden pahalı hâle gelmiş olan kuruluştan ayrılmakla dış güvenliğimizi tehlikeye düşüreceğimiz de sanılmasın.. Bir defa, Türkiye artık açık bir tehditle karşı karşıya değil. İkincisi, böyle bir *tehdid* yine ortaya çıksa bile, istesek de istemesek de, şimdiki «müttefiklerimiz»den askerî yardım teklifleri yağar; çünkü bu toprakları kaybetmemek, onlar bakımından bizi sevdikleri için değil kendi yararlarını sevdikleri için *önem taşır.* Ama ne var ki, böyle bir çıkış kararını alabilmek de, bu sahte yakınlaşmalar sâyesinde dış sömürücülerle birlikte çalışma imkânını bulanların değil, Türkiyeyi gerçekten sevenlerin işidir.

Mümtaz Soysal

ANGLOSAKSONLARIN İHANETİ

Birleşmiş Milletlerde başarısızlığa uğrayacağımız beklenmekteydı. Fakat NATO müttefiklerinin Türkiyeyi apaçık biçimde hançerleyeceği düşünülemezdi. NATO müttefikleri, Türkiye ve Yunanistan arasında tarafsız kalmak iddiasındaydılar. Halbuki yürürlükteki anlaşmaları ortadan kaldırmak amacı güden ve Makarios'un tezini tamamen benimseyen bir karar tasarısının kabulüne bile oile seyirci kalarak, Yunanistan'ın yanında olduklarını ispatladılar. İngiltere, Adadaki hayati saydığı üslerinin Rumları tutarsa, emniyette kalacağı inancındaydı. Amerika, Kıbrıs'ın «Natolaştırılması», daha doğru bir deyimle, «Anglosaksonlaştırılması» yolunu Enosis'te görüyordu.

Yunanistan ve Türkiye arasında *gerçekten tarafsız NATO müttefiklerinin*, her iki ülkenin de tezine bir miktar hak veren ortalama bir karar tasarısının kabulü için çaba göstermeleri gerekirdi. Peşlerinden «müşterileri» olan bir hayli ülkeyi sürükleyebilecek durumda bulunan NATO müttefiklerimiz, isteselerdi, bunu kolaylıkla yapabilirlerdi. Yapmadılar, çünkü Enosis yolunun açılmasını istiyorlardı ve «sâdık dost» Türkiyenin NATO'nun yüksek idealleri uğruna Kıbrıs yenilgisini sineye çekeceğine inanıyorlardı. Nihayet bir çocuk aldatma metodu da bulunmuştu: Amerika aleyhte oy kullanarak, Türkiyeye «Ben sendenim» diyecekti. İstediğini elde eden Yunanistanın Amerikanın bu aldatmacasına bir itirazı olmıyacağı âşikârdı.

Enosis Oyunu o kadar açıktır ki, Kıbrıs meselesinin yıllardır içinde bulunan yumuşak mizaçlı diplomat Feridun Cemal Erkin, müttefikleri en sert dille tenkit etti: «Müttefiklerimiz, (İki ittifak üyesi arasında taraf tutmayız) gibi yersiz ve kaçamaklı bir düşünüş ile gerçekte Türkiyenin müdafaa ettiği uluslararası ahlâk ve nizamı, uluslararası şekavete feda etmişlerdir.»

Diplomat Selim Sarper de aynı görüşü paylaştı: «Amerikanın NATO içindeki tek müspet oyu (danışıklı döğüş) kokuyor. Kıbrıs konusunda bir taraftan elimizi kolumuzu bağlarken, diğer taraftan uyuşturucu bir taktiğe başvurması, dünya liderliği yolundaki bir büyük devlete yakışan politika değildir».

NEDEN YENİLGİ?

İktidar çevreleri, Birleşmiş Milletler hezimetini küçümsemek için bin dereden su getirseler de, ağır bir yenilgiye uğradığımız muhakkaktır. Bundan sonra, Yunanistan ile masa başına oturma «ricalarımız» ın bir sonuç vereceği çok şüphelidir. Makarios ile müzakereye nihayet yanaşsak bile bu sefer muhtemelen o kaçacaktır. Zira Birleşmiş Milletler kararından sonra anlaşmaları daha büyük bir rahatlıkla yok sayacak olan Makarios, Adada Türklere yalnızca azınlık hakkı tanıyan bir düzeni tek başına kurmayı tercih edebilecektir. Ve Birleşmiş Milletler kararından önce dahi nazariyatta kalan müdahale hakkımızı kullanmak çok daha güçleşecektir. Nitekim Kıbrıs Dışişleri Bakanı Kiprianu, şimdiden görüşlerini açıklamıştır. «Anlaşmalar uzun süre önce yürürlükten kalkmıştır. Birleşmiş Milletler *Yasasında yer alan prensipler*, herhangi bir anlaşmanın hükümlerinden üstündür. Bir müdahale karşısında, Güvenlik Konseyine, hattâ Genel Kurula müracaatla bugün teyid edilen haklar savunulacaktır..

Birleşmiş Milletler Arabulucusunun görevine devam etmesi lüzumludur. Bu arabulucunun Galo Plaza olması hususunda U-Thant ile tam nalaşma hâlindeyiz».

Arabulucu Kıbrıs'a yerleşerek iki cemaati uzlaştıracak, yani Türklere azınlık statüsünü kabul ettirecektir.

Bu hezimete nasıl sürüklendik?

Asya - Afrika ülkelerinin bize karşı olmaları normaldır. Anormal gözüken NATO müttefiklerimizin tutumudur. Anglosaksonlar her istediklerini kabul ettireceklerini sandıkları Türkiyeye karşı, ancak İnönü'nün başlattığı Moskova yakınlaşmasından sonra tâvizkâr davranmaya başlamışlardır. Daha önce Johnson, İnönü'ye hakaret dolu mektuplar yazıyor, «Müdahaleye kalkışırsanız, Sovyetler işe karışır, NATO da sizi korumaz» diyordu. Akdenizdeki Amerikan donanması, karşımızda bir duvar olarak dikiliyordu. Ancak Sovyet yakınlaşmasıyla bu durum değişmiş, Amerika bir Türkiyenin var olduğunu hissetmiştir.

Kıbrıs'ta ve genellikle Türk dış politikasında başarının şartı, bu gözlemin ustalıkla değerlendirilmesindeydi. Sovyetler ile, Enosis'e karşı olmakta birleşiyorduk. Sovyetler, Türkiyenin ısrarıyla, federatif çözüm yolunu da benimseyebileceklerini belirtmişlerdi. Sovyetleri böylece yanına alan bir Türkiye, Enosisçi Anglosaksonların karşısında güçlü duruma geliyor ve onları isteklerini kabule zorlayabiliyordu.

Universitenin önünde Kıbrıs için miting

İnönü'nün şüpheli devrilişiyle bu durum değişti. İnönü, CHP İl Başkanlarının gizli toplantısında durumu şöyle açıkladı: «Ben Sovyet Rusya ile temas kurup onlarla Kıbrısta Federasyonun uygulanması için mutabık kaldığım zaman, Amerikan Büyükelçisi bana geldi ve Rus Büyükelçisiyle yapılan sıkı temasın sebebini sordu. Ben de ona, *politika yapıyorum; sizinle nasıl yapıyorsam onunla öyle yapıyorum*, dedim. *Ben bu politikayı yaparken onlar (AP'liler) Amerikan Büyükelçisiyle pazarlık hâlindeydiler.*»

Ve nihayet İnöü'nün zihinlerde istifhamlar yaratan devrilmesiyle, Sovyetlere yakınlaşma politikası durdu. Anglosaksonlar rahat bir nefes aldılar. Türkiyeye tâviz verme zorunluluğu da ortadan kalktı. Artık Ankara'da kendilerine bağlı bir iktidar vardı. Ne yapsalar, onlardan kopamazdı. Bu sebeple, Birleşmiş Milletlerde Rum tezinin başarı kazanmasına rahatlıkla seyirci kaldılar. Anglosaksonlar, fazla bağlılığın bedelini, böyle ödeme alışkanlığındadırlar. İnönü, basın toplantısında, «Biz meseleyi o zaman, politika yoluyla *halletmek* için bütün *araştırmaları* yaptık ve bu sâyede elimize kıymetli yeni mesnetler geçirdik. Fakat bizim iktidarı devretmemizden sonra bütün kazanılan politika imkânları küçümsenmiş, kırılmış ve bugünkü netice alınmıştır.

Hem NATO blokunun, hem Sovyet blokunun bizden uzak bırakılmasını büyük bir siyasî basiretsizlikten başka türlü izah etmek imkânı yoktur» derken bu durumu ortaya koymaktaydı.

GENEL GÖRÜŞME

İnönü'nün genel görüşme talebiyle sert çıkışı, iktidarı şaşırttı. Demirel, bir süredir ağzında geveldiği «Devlet arşivlerini konuştururum» tehdidini tekrarladı. AP Temsilciler Meclisinin gizli toplantısında da kendinden emin görünmeye başladı: «Kıbrıs meselesi İnönü'nün dediği gibi değildir beyler, eğer kaybedildiyse dâvâ, İnönü Hükümetleri devrinde kaybedilmiştir. AP Hükümeti, büyük ve basiretli bir politika takip etmiş ve Kıbrıs meselesi için olanca gücüyle çalışmıştır. Daha da çalışacaktır. Bize göre, Kıbrıs henüz kaybedilmiş değildir. Türk Hükümeti, milletten aldığı ilhamla bu dâvâyı yürütecektir. Bunlar, Yüce Mecliste enine boyuna ortaya konacaktır. O zaman millet kimin haklı, kimin haksız olduğunu öğrenecektir».

Ne var ki Demirel'in bu yukarıdan çıkışlarına rağmen, Faruk Sükan «Mecliste gizli bir toplantı» dan söz açtı. Ürgüplü Senatoda gizli toplantı tavsiye etti. Çağlayangil, «Kıbrıs iç politika meselesi yapılmasın» dedi. AP'nin bir çekingenlik içinde olduğu ortadadır. Halbuki Kıbrıs meselesinin millet önünde bütün açıklığı ile tartışılması zamanı çoktan gelmiştir. İnönü, iktidarı kuvvetli bir diplomatik durumu harcama basiretsizliğini göstermekle suçlamaktadır. İktidar ise, «Eğer kaybedildiyse, Kıbrıs'ı İnönü kaybettirmiştir» demektedir. İnönü, «Biz Kıbrıs meselesini müdahale hakkıyla ve silâhla halletmek için, içerde ve dışarda bütün imkânları son hududuna kadar harekete getirdik. İç ve dış engellerin karşısında silâhlı hareket yolları, Türkiyeyi son derece vahim bir duruma düşürmek tehlikesi karşısında kesin olarak kapandı» görüşündedir. İktidar ise, silâhlı müdahale hakkına sarılmış durumdadır. Bütün bunlar, milletin önünde enine boyuna açıkça tartışılmalıdır. Ancak bu tartışmalardır ki, kamu oyunu dış politikamız konusunda aydınlatacaktır.

Meselelerin içinde olan eski Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, şimdiden hükmünü vermiştir: *«Böyle vahim bir durumun, dış politikamızda esaslı bir ayarlama lüzumunu ortaya çıkardığı âşikârdır».*

Birleşmiş Milletler'de Temsilcimiz Orhan Eralp
Siyah adam fena gözle bakıyor...

Başkan Johnson
İnönü, mektubu unutamaz.

siyasi notlar

S.B.F. Asistanının tevkifi

Fikir suçlarında, mahkûm olmadan tevkif yoluna gitmek gibi çok kötü bir çığırın yeniden açılması, Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesinin kararıyla önlendi. Ağır Ceza Mahkemesi, Sivrihisar Asliye Ceza Hâkiminin S.B.F. Anayasa asistanlarından Alâattin Şenel hakkında aldığı tevkif kararını, Avukat Prof. Dr. Turan Güneş'in itirazı üzerine kaldırdı.

Seçimler sırasında Sivrihisarda bir konuşma yapan Alâattin Şenel, «Ben bir fakir çocuğuyum, tesadüfen okudum. Eğitim fakirlere kapalı, zenginlere açık. *Sosyalizm olursa*, fakir çocuklar zenginlerin kapısında uşak olmaktan kurtulacaklardır» dediği için komünizm propagandası yapmak suçuyla, aradan iki ay geçtikten sonra, Asliye Ceza Hâkiminin

5. YILA DOGRU

YÖN, 20 Aralık 1961'de yayın hayatına başladı ve YÖN'ün ilk sayısı, belli başlı dünya ajanlarının ve gazetelerinin haberleri arasında yer alan bir hâdise oldu.

Bugün yayın hayatının dördüncü yılını tamamlıyarak beşinci yılına başlayan YÖN, her sayısında hâdise olmayı başarmıştır. Türk düşünce ve politika hayatına artık hâkim olmaya başlayan temel meseleler, ilk kez YÖN tarafından gün ışığına çıkarılmıştır. Bugün artık herkesçe bilinen Petrol Kanununun bir kapitülâsyon kanunu olduğunu YÖN, yıllarca önce madde madde belirtmiştir. Yabancı sermaye konusunda bir süredir duyulan hassasiyet, YÖN'ün inkârı mümkün olmıyan rakamlara ve olaylara dayenan ısrarlı yayınlarının sonucudur. Amerika ile ilişkilerimizin millî çıkarlarımıza aykırı tablosu, YÖN'ün açık ve kesin rakamları ve olayları dile getiren yayınları ile aydınlığa kavuşmuştur. Kıbrıs için «milletlerarası garanti altında, üslerden temizlenmiş, bağımsız federatif devlet» tezini, yalnızca bizlerin konuştuğu günlerde ilk kez YÖN ortaya atmıştır.

İlericiler arasında milliyetçilik bayrağını açan ve «İkinci Kurtuluş Savaşı» sloganı ile bugünkü mücadeleyi tanımlayan YÖN olmuştur.

İkinci Kurtuluş Savaşı yürümektedir.

Mutlaka başarıya ulaştırmamız gereken bu mücadelede YÖN, gene en ön saftaki yerini tutacak ve millî menfaatların azim ve dikkatle savunulması görevinden onu hiç bir kuvvet ayıramıyacaktır.

YÖN

kararıyla tevkif edilmişti. Savcının tevkif talebi olmadığı halde, hâkim, tevkif kararı almıştı. Bu yüzden Fakülteden apar topar alınarak Sivrihisar'a götürülen Anayasacı Alâattin Şenel, Sivrihisar hapishanesinde üç, Eskişehir hapishanesinde de bir gün yattı. Şenel, bileğine kelepçe vurularak cezaevine gönderildi!

Bütün bu çirkin usuller, Doçent Adnan Benk olayından sonra kaldırılmıştı. Fikir suçundan mahkûmiyet kesinleşmeden tutukluluk ve kelepçe, bütün fikir adamlarının olanca güçleriyle karşı koymaları gereken bir engizisyon metodudur. Bu ortaçağ metodlarının yeniden ihya edilmesine müsaade edilmemelidir.

Genel Müdürler Meselesi

İktidar çevrelerinin basına uçurdukları «Oldu, tamam!» haberlerine rağmen, haftanın ortasında Genel Müdürler meselesi henüz çözülmüş değildi. Cumhurbaşkanı Gürsel, kararnameleri imzalamak konusunda hayli isteksizdi. Gürsel bilmektedir ki, bir Topaloğlu'nun değişmesinden en çok yabancı petrol şirketleri memnun olacaktır. Nitekim TPAO, şu son günlerde dahi, Hükûmet ham petrol ithalinde yüzde 18.5 indirime razı olurken, kartele rakip Oasis grubuyla yüzde 27.5 indirimi öngören bir anlaşma yapmıştır. Bu, kartele indirilmiş büyük bir darbedir, fakat Türkiye için önemli bir kazançtır. Topaloğlu, Petro - kimya, petrol boru hattı, yerli üretimi geliştirme, kâr transferlerinin azaltılması, Petrol Kanununu değiştirme zorunluluğunun anlaşılması gibi daha bir çok konularda yabancı şirketlere büyük darbeler indirmiştir. Yabancı şirketler bunu hazmedememektedirler. Topaloğlu giderse, Mattei'nin şüpheli uçak kazasından sonra İtalya'da olduğu gibi, rahat bir nefes alacaklardır. Bunun içindir ki Başkan Gürsel, kendisini ziyaret eden Tabiî Senatörlere kararnameyi imzalamadığını söyledi. Hükûmet ise, meseleyi tam bir prestij konusu haline getirmiştir. Genel müdürler kalırsa, yabancı sermaye *taraftarları «Hükûmet var mı, yok mu»* diye soracaklardır. Cumhurbaşkanı Gürsel iki taraflı bir güçlük içindedir. Ama asıl üzerinde durulması gereken mesele, TPAO Hukuk Müşavirliğinden istifa ederken yaptığı basın toplantısında Prof. Muammer Aksoy'un da belirttiği üzere şudur: **«Topaloğlu'nu uzaklaştırma arzusu, ancak Türk petrolcülüğüne fatiha okuma hevesinin ilk adımını teşkil edebilir».**

CHP'de «Ortanın Solu»

CHP'nin ikinci adamlarının yıpranma korkusuyla «ortanın solu» deyiminden umacı *görmüş gibi kaçmaları üzerine*, İnönü, bütün ağırlığı ile mücadeleye girmiştir. Genel Başkan İnönü'nün inançlı çabaları sonucudur ki, CHP İl Başkanları ve temsilcileri oybirliği ile ortanın solu etrafında birleşmişlerdir. İl Başkanları bildirisi, Parti Meclisininkinden kat ileridedir: «CHP'nin... ortanın solunda bir parti olduğunda İl Başkanları ve İl temsilcileri tam bir düşünce ve inanç birliği içindedirler...

İlericiler, topluma öncülük *edenler*, halk *yararına* büyük dâvaları savunanlar, her ülkede ve her çağda, menfaat gruplarının tutucu ve gerici kuvvetlerin çıkardığı çetin engellerle karşılaşmış, fakat bu engelleri daima aşarak insanlığın ilerlemesine hizmet etmişlerdir.

CHP İl başkanları ve İl temsilcileri, memleketin gerçek ih*tiyaçlarına cevap veren reform*ları, (ortanın solu) sözüyle ifade etmenin, seçim kaybettiren bir etken olmadığı hususunda mutabıktırlar. CHP'nin seçim kaygusu ile, memleket yararına düşünce ve ilkelerinden dönmesini, reformcu tutumundan tâviz vermesini kesin olarak reddederler».

Parti Meclisinin bildirisi ise, «ortanın solu»nun seçimlerde kullanıldığına şöyle bir dokunup, bu deyimi unutturmaya çalışıyordu!

Uzayda randevu

İnsanlığın uzayı fethi yolunda, Gemini VI. ve Gemini VII. *nin uzayda buluşması, önemli* bir aşama oldu. Gerçi pilotlar bir uzay aracından ötekine geçmiş değillerdir. Fakat denemeyle ortaya konmuştur ki, uzay araçlarına istenildiği gibi yörünge değiştirtmek, böylece onları uzayda bir uçak gibi kullanmak mümkündür. Artık pek yakında uzay gemileri, Okyanustaki gemilere benzer biçimde uzayda dolaşabileceklerdir. Üzerinde devamlı insanların bulunduğu uzay istasyonlarında akaryakıt ikmali yapılabilecek ve aya gidilebilecektir.

İnsanlığın bu baş döndürücü zaferi, bir kaç yıl içinde gerçekleşebilir. Yalnız ne var ki uzayın fethi, insanlığın felâketi de olabilir. Zira uzay, askerî amaçlarla kullanılmak istenmektedir. Eisenhower ve Kennedy, generallerin uzayı askerileştirme taleplerine karşı *koymuşlarsa da* Johnson «yeşil ışık» yakmıştır.

Generaller «Aya ilk yerleşen, dünyanın hâkimi olur» görüşünden hareket etmektedirler. Bu nedenle, ay'ı askerî bir üs haline getirme yarışı hızlanmıştır. Amerika askerî amaçlı büyük bir feza istasyonunu gerçekleştirmek için 1.5 milyar *dolar ayırmıştır. Bunu*, nükleer başlıklı füzelerle yüklü bir kaç düzine feza kruvazörünün çeşitli yüksekliklerdeki yörüngelere oturtulması izleyecektir. Kruvazörler, devamlı surette dünyanın üstünde uçacaklar ve kolayca yörünge değiştirebileceklerdir. Bu ölüm gemilerinin güvenliğini sağlamak için etraflarında «uzay avcıları» uçurulacak, bunlar düşman uzay araçlarının üstüne inerek onları yok edebileceklerdir. Uzay kruvazörlerine herhangi bir saldırı, düşmanın nükleer bir savaşa başladığının delili sayılarak füzeler ateşlenecektir. Kruvazörler ve avcıların yanı sıra, uzay mirhaneler, laboratuarlar, akaryakıt istasyonları, çeşitli casusluk merkezleri kurulacaktır. Şimdilik Midas, Cosmos gibi casus uydular uzayda dönüp durmaktadırlar.

İkinci adım, ayın işgalidir. Ayın tek başına işgali, karşı tarafın herhangi bir nükleer saldırısının imkânsız hale getirilmesi ve dünya egemenliğinin kesinlikle kurulması demektir.

Uzayda buluşmanın gerisinde, ne acıdır ki, böyle korkunç emperyalist emeller yatmakta*dır.*

Bütçe Görüşmeleri

Kıbrıs meselesi, Karma Komisyonda başlıyan bütçe görüşmelerini gölgeledi. Esasen AP Bütçesi, AP'li milletvekilleri tarafından dahi beğenilmedi. Papanek Aydın Yalçın, «Bu gerçek bir AP Bütçesi değildir. 1966 Bütçesi, Hükûmet için bir emrivâkidir. AP'nin vaadları ile bütçe arasında paralellik bulunmayışının sebebi budur. AP'nin vaadlarını aksettiren bütçeler ancak 1967'den itibaren gelecektir» diyordu. Anlaşılan 10 aydır Maliye Bakanlığı koltuğunu işgal eden AP, *görüşlerine uygun bir* bütçe hazırlama imkânını daha bulamamıştı!

Komisyonda güzel ve dürüst bir konuşma yapan AP milletvekili Mesut Erez ise, «Türk milletine vaziyeti açıkça anlatmalıyız. Çünkü bazı fedakârlıklar istemek zorundayız» dedi.

TÜRK BASINI VE NATO MÜTTEFİKLERİMİZ

Türkiye, bu derece dosttan yoksun mu idi? Hiç şüphe yok oyların ortaya çıkış tarzı, Türkiye'nin dış politika münasebetleri üzerinde bizi düşünmeye sevkedecek kadar önemlidir. Müttefiklerimizin aleyhimizde oy kullanmaları, Amerika'nın lehimizde kullandığı oyun kıymetini çok gölgelemekte hattâ perde arkası anlaşmaların tesellisi anlamında olduğu için bu oy bizim üzüntümüzü gidermemektedir. Yunanistana dönüp: «Anlıyorsunuz ya, Türkiye'deki hassasiyeti bertaraf etmek için anestezik mahiyette bir rey verdim» diyeceğine, takip etmiş olduğu politikanın mâkul ve tabiî neticesi olan menfi oy kullansaydı, bizi bundan daha fazla müteessir edemezdi.

Cihad Baban - **ULUS**

Eğer Amerikalılar şimdi, bütün havasını yaptıkları aleyhimizdeki karar sureti Birleşmiş Milletlerde oylanırken bizden yana görünmekle bizi kandırmış olduklarını sanıyorlarsa kendilerini pek kurnaz, bizi pek saf sanıyor bulunmalıdırlar.

Metin Toker - **AKİS**

O İngilizler ki yürürlükteki andlaşmaların hazırlanmasında başlıca rolü oynamışlardır. O İngilizler ki, yürürlükteki andlaşmaların altında kendi imzaları vardır. O İngilizler ki, Kıbrıs'ı terkederken iki toplumu karşı karşıya getirmişler, işi içinden zor çıkılır bir halde bırakmışlar, sonra da iki taraflı oynayıp meseleyi büsbütün zorlaştırmışlardır.

«Büyük» Britanya bu «küçük» oyunu acaba sırf adadaki üssü elden gitmesin diye mi oynamaktadır?

Abdi İpekçi - **MİLLİYET**

Yirminci Yüzyılda Atatürk'ün yumruğuyla Batı'nın Doğu üstündeki efendilik iddiasını ilk defa kıçının üstüne oturtmuş olan Türkiye, o zaman «Yaşşa!» diye takkelerini havaya fırlatmış olan bütün Doğu ve Güney İnsanlarının önünde yürümeye devam edeceğine, aynı Batı efendiliğinin emrine girip bu geçit bölgesinin mahalle bekçisi olmuştur.

Bugükü durumumuz ise kendimiz için hazin, düşmanlarımız için pek komiktir. Zira bekçinin bekleyeceği malların korunma lüzumu yavaş yavaş ortadan kalkmış, artık bekçinin işten çıkarılması ihtimali belirmiştir.

Bekçinin bankada parası ve bir başka geçim yolu olsa bu ihtimal —haysiyetle ilgili konular bir yana— çok korkunç sayılmayabilir. Oysa bekçi hastadır, gırtlağına kadar borçludur ve (en kötüsü) ne yapacağı konusunda şaşkındır.

Bu şaşkınlık kısa zamanda yerini görüş berraklığına ve kararlı davranışlara terketmezse, çok uzak olmıyan bir gelecekte şu sloganla meydan mitinglerine başlamak zorunda kalmamız mümkündür: İstanbul Türktür, Türk kalacaktır!

Refik Erduran - **MİLLİYET**

Bütün tümenlerimizi emrine verdiğimiz NATO bloku, «ittifaka dahil iki üye arasında taraf tutamayız» gerekçesiyle işin içinden sıyrılıyor. Bizden ne bir ses, ne bir nefes. Hattâ hoş görüyoruz bu devletlerin davranışlarını. Hiç aklımıza gelmiyor ki Sovyet Blokunun yakın günlerde kenara itilmesiyle NATO blokunun çekimser kalması ve Kıbrıs'ı dolaylı desteklemesi arasında sıkı bir bağlantı vardır... *Türkiye'yi yalnız Kıbrıs konusunda değil, tüm dış politikasında dengeli bir yörüngeye oturtmalıdır.*

Ecvet Güresin - **CUMHURİYET**

Hele bütün dünya olduğu gibi Akdeniz'de de barışı korumakla görevli olan NATO müttefiklerimizin böyle bir durumda çekimser kalmaları aklın, iz'anın ve mantığın kabul edeceği iş değildir. Onlar bu davranışlarıyla, Türkiye'de NATO'ya bağlanan ümitleri de kökünden zedelediklerini artık idrak etmelidirler.

Mümtaz Faik Fenik - **SON HAVADİS**

Türkiye, *hareketini müşterek kararına bağlamak zorunda* bulunduğu dünya devletleri nezdinde boyunun ölçüsünü almıştır.

YENİ İSTANBUL

Eğer Birleşik Amerika Siyasi Komisyonda tarafsızlar bloku tasarısına karşı oy vermişse, hiç şüphe edilmesin, bunu NATO'yu ayakta tutabilmek için yapmıştır. Çünkü Birleşik Amerika da çekimser kalsaydı, bütün Batılılar tarafından yalnız bırakıldığını gören Türkiye'de Batı aleyhine kuvvetli bir akım belirecekti. Birleşik Amerika'nın Türkiye'nin yanında kullandığı tek oy, Batıya bağlılığımız için verilen tek teselli mükâfatıdır.

YENİ GAZETE

Kıbrıs dâvasında bizi ne Doğu, ne de Batı desteklemiş... Bizi destekleyen hemen hemen sadece Eyüp Han... Sana sığındık ya Eyüp Sultan!..

TERCÜMAN

NATO teşkilâtının Paris'te her dilde yayınlanan bir dergisi vardır. Bu derginin son Türkçe sayısında, 25 asırlık Avrupa tarihine ait uzun bir yazı çıkmıştır. Avrupa'daki Arap hâkimiyetinden, Haçlı Seferlerinden ve Osmanlı eğemenliğinin adım adım nasıl sökülüp atıldığından bahsediyor bu yazı. Söylediği özetle şöyle: Avrupa Avrupalılarındır. Yazıya göre. Türkiye de Anadolu'nun bir parçasıdır. Şimdi NATO'nun üyesi olduğumuz için Türklerin Anadoludan da atılması gerektiği söyleniyor ama, Atatürk'ün dehası sayesinde Türklerin Avrupalı olduğu ve böylece Anadolu'nun Avrupalıların eline geçmesi diye bir konunun kalmadığı bildiriliyor.

İşte gerçek bu. Bu son söz elbette, bir horoz şekerinden farksızdır. Eğer öyle olmasa, NATO'lu dostlarımız, Anadolu'nun hemen burnunun dibindeki Kıbrıs'ı 700 mil ötedeki Yunanistanın kucağına atacak bir karara karşı seyirci kalmazlardı... Bugün silâh altındaki yarım milyon genç Türk, Avrupa savunması için nöbettedir. Batıya yönelen tehlikeye karşı kale gibi duran Türkiye, Batıya sadece yük olan bir Yunanistan'a tercih edilmemektedir. Bu acı da olsa gerçektir ve gelecekte de değişmiyecektir.

YENİ GAZETE

Tıpta şok ile tedavi diye, bir hastayı şifaya kavuşturma yolu varmış, eğer Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Kıbrıs hakkındaki kararının yarattığı şok, bizi uyduluğa götüren dış politikamız üzerinde uyarırsa, aleyhimize olan kararda teselli unsuru da bulabiliriz...

Amerika, yürürlükte saydığı antlaşmaların uygulanmasını engellemiştir. Kıbrıs meselesini çıkmaza götüren de bu engellemedir. *Öte yandan anlaşmalarla elde ettiği haklara dayanarak,* Türkiye'nin Kıbrıs'a asker yollamasını engellerken, Amerika, Yunanistan'ın Adaya 10 bin asker yığmasını kolaylaştırmıştır.

Prof. Ahmet Şükrü Esmer - **ULUS**

Eğer Amerika istemiş olsaydı, Lâtin Amerika, bir kısım NATO ve Batılı devletlerin reylerini Türkiye lehinde kullandırarak, böyle bir kararın çıkmasını önleyebilirdi. Amerikanın Yunan tezinin aynen karara bağlanmasını istediği fakat sırf Türkiyede Amerika aleyhinde kuvvetli bir cereyanın belirmemesi ve NATO'nun parçalanmaması için münferid reyini Türkiye lehinde kullanmış olduğu âşikârdır.»

Av. Kemal Nomer - **bâbıâlide SABAH**

POLİTİKA VE ÖTESİ

BORÇLANMANIN ZEKATI

DENKLEMLERİ KARIŞTIRMA

Sadece Kıbrıs'ı değil ulusal onurumuzu da yitirmek üzereyiz. Kıbrıs'ı içte ve dışta ulusal onur *hâline getirip, bir gün yitireceklerini* görmüyorlardı. Heyecan kışkırtıcılığı ederek bunun üstesinden geleceklerini sanıyorlardı. Halk kitlelerini ilerisi belli olmayan ilkelere dayanarak heyecanlandırmak kolaydır da, sonra bu heyecanın altından kalkmak zordur. 6/7 Eylül felâketi böyle bir heyecan sömürücülüğünün *sonucudur*. Atatürk'ün *evine* bomba atılması olayı halk heyecanı ve kışkırtıcılığı için kullanılmış, sonra da altından kalkılamamış *bir felâket hâline sokulmuştur.*

Kıbrıs için de, bütün illerimizde bundan yıllarca önce güdümlü toplantılar düzenletilmiş :

«— Ya ölüm... Ya bölüm...» diye kitleler bağırtılmış, eğer Kıbrıs elden giderse, hep birlikte öleceğimiz halka telkin edilmiştir. Sonunda Kıbrıs gitmiştir.

BİR YENİ DÜNYA KURULUR

Kıbrıs'ın elden gideceğini izlediğimiz politika sonucu işaret etmekte idik. Bunu söyliyenlere *kötü gözle bakanlar, şimdi kötü göz*le bakılanların kendileri olduğunun bile farkında görünmüyorlar. Ellerindeki organlarla hâlâ gerçeği halkın gözünden kaçırmak istiyorlar.

İsmet Paşa :

«— *Bir yeni dünya kurulur, bu yeni dünyada Türkiye yeni yerini alır...*» derken dış politikamıza da yeni bir yön vermek istiyordu. Bugünedek izlenen dış politikanın yanlışlığını *belirtiyordu. İsmet Paşa'yı bunun için uzaklaş*tırdılar.

Dış politikamızı, büyük devletler lokomotifinin ardına takılmış bir vagon olarak yönetmeye alışmış olanlar, bugün bu lokomotifin kendilerini böyle bir istasyona ulaştırmasının şaşkınlığı içindedirler. Oysa bu lokomotif, bu vagonu *zaten başka bir istasyona götüremez*di. Atatürk'ün bağımsız bir dış politika izlemesinin nedenlerini şimdi sezebiliyorlar mı *acaba? Atatürk neden İngiltereden ve* Amerikadan uzak ve onlarla ilintisiz bir dış politika izliyor, Balkan ve Sâdabat Paktlarını *kuruyordu? Bu* paktların öncüsü ve yürütücüsü niçin Türkiye idi?

Biz NATO'ya ve CENTO'ya girerken, bir gün bu iki paktın da bizi korumayacağını hesaba katmıyorduk. NATO ve CENTO bu paktlara bağlı olanları dışardan gelecek bir tehlikeye karşı korur gibi görünüyor, fakat bu paktların içinden gelecek bir tehlikeye karşı *korumuyordu*. Keşmir *meselesinde CENTO* Pakistan'ı, Kıbrıs meselesinde NATO Türkiye'yi koruyamamıştır. Hattâ aleyhte işlemiş*tir dersek hata etmeyiz. Bugün* CENTO ayak değnekleri ile durmaktadır. NATO'nun işleyişinde kimin çıkarı bulunduğunu Kıbrıs göstermiştir. 1969 sonlarına doğru öteki NATO üyelerinin davranışları NATO'daki *plâtonik* tutumumuzda yöneticilerimizin durumunu tâyin edecektir.

Biz, bir lokomotif*in ardına takılıp* vagon olmaktan kurtulma savaşması vermekteyiz. Kıbrıs meselesini çözümlemek üzere Birleşmiş Milletlere gönderdiğimiz Dışişleri Bakanımızın *ilkeden yoksun sözlerini ibretle izlemişizdir.* Bir «usûl» tartışması kılığında meseleleri görmekten öteye söz söyliyememiştir.

«— *Eğer siz elmalarınızdan* vazgeçerseniz, biz de armutlarımızın sözünü etmeyiz...» gibi bir davranışla :

«— Yunanistan Enosis'ten vazgeçerse, biz de taksimden söz etmeyiz...» demenin bir hüner olmadığı anlaşılmıştır.

Demirel yükü sırtından atarken :

«— *Kıbrıs* henüz *kaybedilmedi...*» diyor.

Hadi, bugün kaybedilmedi diyelim.

Peki *ya, yarın?...*

DENKLEMLERİ KARIŞTIRMA

Biz daima Türkiyenin dünyadaki yerinden söz ederiz. Onlar da 772 bin kilometre kare topraktan, kuzeyinde Karadeniz'den, güneyinde Akdeniz'den, batısında Ege Denizi'nden söz ederken yerini belirtiyoruz sanırlar. Bu coğrafik *bir tanımlamadır.* Oysa *Türkiyenin yerinin* millî kurtuluş hareketi yapan bağımsızların yanında olduğunu Kıbrıs yitirmesi de ispatlamadı *ise, ne ispatlar acaba?*

Bir iktidar şakşakcısı :

«— Coğrafyada bile adını bilmediğimiz ülkeler Kıbrıs'ı elimizden aldılar...» diyor.

Coğrafyada adını bile bilmediğimiz ülkelere güzel Kıbrıs'ımızı veren kim? Coğrafyada devlet olarak adlarını kan ve gözyaşı ile onlar çizerlerken, biz başka lokomotiflerin ardında vagon sefası sürmekte idik.

Bir memleket mali politikasında borç ekonomisi *altında ise, dış politikasında borçlu ol*manın kefaretini öder. Bunlar birbirlerinden kopmaz ve bölünmez şeylerdir. Borç ekonomisinin zekâtı olarak Kıbrıs'ı öderken, suçu başkalarına yüklemede maharet gösterme kimseyi kurtarmaz.

Bunun Türkçesi ve açıkçası :

«— Biz Kıbrıs'ı beceriksizlikten yitirdik...» tir.

Hikâyedeki çalı ardında yün artığı toplayan gibi, dış yardımla kalkınma yapacaklarını sananlar, borç ekonomisi altında başarılı dış politika izliyemezler. Yarın Kıbrıs felâketinin arkasından başka felâketler gelir.

Kıbrıs şaşkınlığı ile akıl dışı bir harekete girişirsek, elma yerine ne armutlar yitiririz onu da bir düşünsünler. Atalarımız, «emanet *ata binen, tez iner» demişler. Emanet at ile* sefer hayali kuranlar, yarı yoldan dönerler. Sadece yarı yoldan da dönmezler, evdeki bulgurdan da *olurlar. Bulgur* yerine neyi koyacağınızı ben şimdiden hatırlatayım.

Her şeyden önce elimizdeki denklemi nasıl çözeceğimizin çarelerini arayalım. İki bi*linmiyenli denklemi* çok *bilinmiyenli hâline* sokmak, matematik uzmanlığı değil, cebir bilmemektir sadece...

Mehmed Kemal

Erez, yabancı sermayeci AP'nin görüşlerinden ayrılarak, yabancı sermayeyi tenkit etti, petrol üzerinde durdu ve daha iyisi *getirilmedikçe Servet* Beyannamesinin kaldırılmasını sakıncalı buldu.

AP'*nin* sağcı milliyetçilerinden Hüsnü Dikeçligil de, ilgi çekici bir emperyalist sömürme metodu açıkladı: «İstismarcılar geri kalmış ülkelerde daima onları modern yaşamaya alıştırmak suretiyle arzularını *gerçekleştirme* ve *menfaat* sağlama yolunu tercih etmektedir. Lükse düşkün milletlerin *hanımlarının* bu kanaldan modaya alıştırılması bir örnektir. Dikkatlı olunmalıdır».

Eski Maliye Bakanı Ferit Melen ise, bir ölçüde otokritik sayılabilecek bir konuşma yaptı: «Bizde, partiler, iktidara *hazırlıksız gelmektedirler.* Muhalefet devresini disiplinsiz tenkitlerle geçiriyor ve hazırlıksız *olarak iktidarı devralıyoruz.* A. P. vaadlarına yakışır bir bütçe sunmamıştır. Bütçede, vaadların karşılıkları yer almamıştır. Kanaatımız odur ki, devlet idaresi acemiliklere cevaz vermez. Herkes, iktidara hazırlıklı olarak *gelmeye mecburdur*».

Ferit Melen, dış yardımlar ve yabancı sermaye hakkında da ilgi çekici sözler söyledi: «*En iyi kredi, uluslararası ser*best piyasadan alınan kredidir. Kredi, devletlerden alınırsa, bu, daha çok politik maksat taşır. Amerika'nın bize verdiği kredi gibi. Amerika bize bu krediyi, komünizme karşı kendi*mizi korumak için veriyor.* Kredi, firmadan firmaya alınmamalı. Firmadan firmaya olursa, *fazla pahalı gelir.* 1958'den önce firmadan firmaya kredi alındığı için ekonomik tedbirlere gidilmek mecburiyetinde kalındı. Türkiye, yeni krediler alma peşinde koşacağına, mevcut borçlarını tecil ettir*melidir. Kredi şartlarla geliyor.* Borç tecili ise şartsız.

Gelmek isteyen her yabancı sermayeyi kabul *etmemeliyiz.* Kabul edilen yabancı sermaye de her alana sokulmamalı. Yabancı sermaye girdiği ülkelerde, stratejik noktaları tutmaya çalışır. **Demir, çelik, madenlerimiz, petrolümüz yabancı ser*mayeye verilmemeli.* Bilhassa petrol, demir, çelik tehlikeli olur. Stratejik noktaları tutarlarsa memleket *politikasına da* hâkim olurlar. Bu sermaye, sonra da memleket politikasına yön vermeye kalkışır».**

TİP adına *Prof. Sadun* Aren konuştu. Prof. Aren, yabancı ülkelerin hızlı sanayileşmemiz aleyhine telkinlerde bulundukla*rını,* yabancı *özel sermayenin* millî çıkarlarımızla bağdaşmadığını, Cooley Fonu'nun dışarıya kâr *transferini* arttırdığını, kalkınmanın devlet tarafından gerçekleştirilebileceğini, vergi sisteminin adaletsizliğini, servet beyannamesinin kalması gerektiğini, açık olan bütçenin kalkınma ve halk yararına hiç *bir yeni unsur getirmediğini* açıkladı.

Prof. Aren'in konuşması, *genellikle, TİP programında* yer alan ilkelerin tekrarı oldu. T.

Özel sektör toplantısında Başbakan Demirel konuşuyor
Nâzeninler faşizmi özlüyor...

İ.P.'i parlâmentoda bekleyen tehlike, bu noktada yatmakta*dır. Her meselede genel* ilkelerin tekrarlanması, her konunun bir sosyalizm - kapitalizm tar*tışması haline getirilmesi,* bir süre sonra ilgi çekmiyen kısır çekişmelerden başka sonuç vermiyecektir. Halbuki TİP, bütçe müzakerelerine, emekçiler yararına açık seçik bir enflâsyonla mücadele programı getirebilirdi, tasarruf bonolarının emekçileri koruyup vurguncuları cezalandıracak biçimde tasfiyesi*ni öngören bir plân* hazırlayabilirdi v.s. v.s. v.s. Mamafih daha önde zaman vardır. TİP, Meclisteki Bütçe müzakerelerine ciddî, somut tekliflerle gelmelidir.

Nâzenin Sektör

Odalar Birliği olağanüstü Genel Kurul toplantısında, «Özel sektör yatırımlarını engelleyen faktörler» sayıldı. Tabiî ki *bol bol para, kredi, döviz, im*tiyaz, muafiyet, istisna v.s. lâfları edildi. Ama nâzenin sektörün yatırım yapma için şartları bu kadar değildi: Solcular susturulmalıydı «Devlet, özel sektörün yatırım yapmasına engel olacak her türlü davranışları ortadan kaldırmalıydı.» Nâzenin sektör, hesapların açık *tartışılmasından rahatsızdı.* Yalnız sermaye özgürlüğü, yani «faşizm» istiyordu. Toplantıya *katılanlara,* Birlik yöneticilerinin dağıttığı kitapların isimleri dahi şöyleydi: «Komünizme karşı hürriyet», «Komünist darbeleri ve karşı tedbirler»... Bunlar sermayeden başka özgürlük ve mukaddesat tanımıyan *Amerikan propaganda servisle*rinin hazırlattıkları paçavralardı. Nâzenin sektör, kendini der*leyip toplamaya çalışacağı* yerde, kusurlarını ortaya dökenleri tasfiye hayalindedir. Nâzeninler, ufak tefek ıslâhatla, onları kurtarmaya çalışan İnönü'ye dahi karşı çıkacak kadar miyoptular. İnönü, CHP İl Başkanları toplantısında bu anlayışsızlığı şu sözlerle dile getirmiştir: **«Özel teşebbüs bu *seçimlerde bize karşı* kullanılmıştır. Ve özel teşebbüsün gafleti buradadır ki, gelir vergisi ilân ediyoruz, servet beyannamesi istiyoruz, vergi istiyoruz; onlar bu gibi tedbirlerimizi özel teşebbüs aleyhine tedbirler *zannediyorlar, bu yanlıştır».***

İnönü, Mc Carthy'ciliğe özenen bu nâzeninlere 27 Mayıs'*tan bir süre önce de* şöyle sesleniyordu: **«Vaziyeti bahane ederek daha geniş kazanç peşinde koşanların hareketini tahdide lüzum yoktur. Onlar beğendiklerini yapsınlar. Ama hareketlerinin kendilerine gayri meş*ru daha fazla kazanç* değil, sadece dert sağlayacağını görecekler, ticaret hayatında kumar oynamanın âkıbetlerine en kısa zamanda katlanmak zorunda kalacaklardır. Bu hususta kararımızın değişmez mahiye*tini burada belirtmek isterim».***

«Orta yolcu» Forum dergisinin, bu çevrelere atfettiği niyetler korkunçtur. 15 Aralık 1965 tarihli Forum, başyazısında ortayol dengesini sağlamak için olacak, Anayasa düzenini titizlikle savunan sola da haksız hücumlarda bulunduktan sonra şunları yazmaktadır: «İktidarın *temel kuvvetleri,* mutaassıp sağcılar, toprak ağaları, afferistler ve iş adamları hu*zursuzdurlar. Bunlar her* türlü değişme ve ıslâhat hareketine karşıdırlar. Kolay ve hudutsuz kazanç için kontrolsuz bir rejim özlemektedirler Devlet imkânlarının, kendi çıkarlarına kullanılmasını istemektedirler. Toplumdaki adaletsizliklerin giderilmesini işitmekten ürkmektedirler. Islâhat isteklerinin ke*silmesi, durdurulmasının* çarelerini araştırmaktadırlar. Bu iktidarı kendilerinin iktidarı say*dıkları için, bir an önce* istediklerine kavuşmak sabırsızlığındadırlar. Demokratik rejim devam ettiği sürece, isteklerine kavuşmalarının mümkün olmadığını bilmektedirler. Her vurgun söylenecek, toplumdaki a*daletsizlikler dile getirilecek* ve ıslâhat istekleri her gün biraz daha zemin kazanacak olduktan sonra, *iktidarlarının ne önemi* var. Bu düşünce ile bir faşizm özlemi içinde, iktidarı adım adım şiddete götürmek çabasındadırlar.

Bu çevrelerin iyi organize olmaları, sosyal statüleri ve im*kânları, iktidar başları* ve kudret noktasında oturan herkes ile kolay temas sağlamaları, tel*kinlerini etkili kılabilir.* Atılacak her adımda, yapılacak mücadelede nihai kudretin orduda *olduğunu bildikleri için, üst* kademeyi kendi düşünce çerçevelerine sokmak istemektedirler.

İktidarın tamamen bunların eline geçtiğini söylemek güçtür. Ancak, iktidarın geçirmek istediği bir takım şiddet tedbir*leri için ordu üst kademesini* ikna etmek istediğine ait söylentiler vardır. Millî Güvenlik Kurulu toplantılarına iktidarın, büyük komünizm tehlikesi diye neler götürdüğü tahmin edilebilir. İktidara, bu adımı attıran, gerçek bir komünizm tehlikesinden çok, bu çevrelerin iktidar üstündeki şiddetli bas*kılarıdır».*

TMTF Kongresi

Türkiye Millî Talebe Federasyonu Kongresi, gençlik teşekküllerinin iktidarlardan bağımsız olma yolunda önemli bir mesafe aldıklarını göster-

BİRAZ İTİDAL, BİRAZ AKIL

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararı karşısında gerek yorum, gerek demeç ve gerekse *hareket olarak gösterdiğimiz tepki bizi* iki yıldan beri çevresinde bocaladığımız fasit dairenin içine büsbütün itecektir. Bu fasit daire dünya gerçeklerinin dikine gitmek, dikine gittikçe yenilmek ve prestiji kırılmak, prestiji kırıldıkça daha da diklenmek ve o ölçüde daha da çok yenilmek, daha da çok prestij kırılmaktan ibarettir. Bu gidişin sonu kesinlikle felâkettir.

Genellikle çok dengeli fakat Kıbrıs işinde dengesiz ve bu dengesizliği ile tehlikeli şekilde etkili bir yorumcu arakadaş şöyle demeye getiriyor: İki büyük devletten biri lehimize oy vermiştir, diğeri çekimser kalmıştır. Binäenaleyh mesele yok, istersek müdahale edebiliriz. Karşımıza Fildişi Sahili'nin donanması mı çıkacaktır? Yanlış arkadaş: Lehimize oy veren devlet defalarca müdahale hakkımızı önlemiştir. Bu devlet binbir çaba ile kurduğu ve zaten saliantıda olan ittifak sisteminin güneydoğu kanadının böyle bir müdahalenin tabi sonuçu olarak çökmesine müsaade etmez. Çekimser kalan devlet ise defalarca ve son olarak Genel Kurul müzakerelerinde de Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünü savunmuş, müdahalenin karşısında olduğunu belirtmiştir. Bu devlet de gözbebeği gibi kolladığı 60'a yakın devletten kurulu Tarafsızlar Blokunu kaybetmek pahasına müdahalemizi hoş görmez. Fildişi Sahili donanmasına gelince, bu değil Türkiye'yi, Güney Rodezya'yı bile durduramaz. Yalnız ne var ki, Fildişi Sahili ve Fildişi Sahili gibi garip adlı sayısız diğer küçük ülkelerin manevi baskısı altında İngiliz iktisadi ablukası ve belki de bir gün İngiliz uçakları Güney Rodezya'yı durduracaktır. Genel Kurul kararı bağlayıcı değildir deniliyor. Doğrudur. Fakat Güvenlik Konseyi kararları bağlayıcıdır ve 4 Mart 1964 tarihli Güvenlik Konseyi kararı müdahaleyi önleyici niteliktedir. Türk ordusu Kıbrıs'a çıktığı zaman karşısında Birleşmis Milletler Barış Gücünü bulacaktır. Bu kuvvet Türk gücü karşısında belki de silinecektir. Fakat Türkiye Combe'den sonra Birleşmis Milletler Kuvvetlerine silâh çekmis yegâne devlet olmanın ayıbını kolay kolay silemiyecektir.

Aslında mesele bir lise cebir muadelesi kadar basittir. Düşünelim: Her aklı başında Türk, sağ veya sol, ne istemektedir? 1 — Kıbrıstaki Türk Cemaatinin emniyeti ve mutluluğu, 2 — Enosis'in gerçekleşmesi. Bunlar elde edilmez şeyler değildi, hâlâ da değildir. Yeter ki dünya gerçeklerinin dikine gitmekle değil fakat bu gerçeklerin içine girmekle bunların elde edilmesine çalışılsın. YÖN bu gerçekleri tekrar yayına başladığı 1964 Eylülünden bu yana sayısız kere dile getirmeye çalıştı.

Bu gerçekler ne idi?

1 Kıbrıs, Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a yarattığı bir devlet olmaktan çıkmıştır. [illegible]

2 [illegible] ve Kıbrıs meselesinde bunu istemeleri için çeşitli sebepler vardır. Manen imkân yoktur, çünkü bu anlaşmaların getirdiği [illegible] bağımsızlık bugünkü dünyanın siyasi [illegible]. Ve nihayet hukuken imkân yoktur, çünkü Kıbrıs'ı bir Türk - Yunan meselesi sonra bir Nato meselesi olarak halletmek için sarfedilen bütün çabalara rağmen, [illegible] milletlerarası hukuk düzeninin [illegible] duran. Birlesmis Milletlerde ve [illegible]. Asya Afrika blokunun büyük çoğunluğunu. hasılı söz konusu siyasi ahlâkın [illegible] taşıyan Üçüncü Dünyanın oyları ve [illegible] diğer oylarla halledilecektir.

Ancak, bu normal bağımsızlık mücadelesine gölge düşüren bir art niyet ve bir soru vardır: 1 — Yunanistan'ın ve Kıbrıs'ta sağ cenahın tam bagımsızıgı Enosis'le sonuçlan*dırmak niyeti*, 2 — Zürih ve Londra anlaşmatarının değişmesi ile Kıbrıs anayasasındaki haklarını kaybedecek Türk Cemaatinin durumu.

YÖN bu konuda da şöyle diyordu:

Bu iki meselenin halli tam bağımsızlık formülü ile çelişir gibi görünmesine rağmen aslında bu formulün içindedir. Şöyle ki:

Türkiye bugünkü dünyamızın ruhuna ve nabzına uygun olarak Zürih ve Londra anlaşmalarını terketsin ve Makariso'un da önüne geçerek «Yabancı askerden ve üsden arınmış tam bağımsız ve tarafsızlaştırılmış» Kıbrıs formülünü ortaya atsın. O zaman kazanacağı sempati ve desteğe dayanarak bağımsızlığın bu durumda tabii bir tamamlayıcısı olan Kıbrıs'ın, Avusturya gibi, onun herhangi bir ülkeye ilhakını önleyecek. tarafsızlığını isteyebilir. Bu enosisi durdurmak için gözle görülrü yegâne makul ümittir. Ve gene o zaman Türk cemaati meselesi yeni bağımsızlık formülünü kodifiye edecek Birleşmis Milletler tarafından kurulu bir konferansta bağımsızlık meselesinden rahat bir şekilde tefrik edilerek, en müsait şartlar içinde halledilebilir. Böyle şartlar içinde de Sovyet Blokunun desteği ile Türk Cemaati için Federasyon veya hiç olmazsa mevcut anayasa düzeni kadar Türk cemaatinin ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlayan ve fakat ondan çok daha iyi işleyen bir statü temin etmek mümkün olur.

YÖN'ün sadece basit bir mantığın emriyle tercüman olduğu bu gerçeklerden hiçbiri *kâle alınmadı.*

Donmuş Zürih ve Londra formülü üzerinde ısrar edildi. Bu tezi tutmuyor diye Enosis aleyhtarı Plaza Enosis'e açık kapı bırakan formülüne doğru itildi. Ve arkasından reddedildi. Sonuçsuz müdahale tehditleri Yunanistan'a Kıbrıs'ı askerleriyle doldurmak imkânını verdi. Birleşmis Milletler dışında çare aramak ısrarı Türkiye'yi Amerikan aracılığı ile Kıbrıs'ı bir kaç üs mukabilinde Yunanistan'a bırakmak niyetine kadar götürdü. Genel kurul müzakerelerinde Kıbrıslı Rumlar en mutedil tarafsızı bile çileden çıkartacak bu çözümü şeytani bir taktikle yüzümüze vurmasını bildiler. Ve nihayet Üçüncü Dünya memleketlerine gönderilen iyi niyet heyetleri ve Sovyetlere yakınlaşma politikası ile özde değilse bile satıhta Türk Dış Siyasetine verilmek istenen yön de terkedildi. Ve malûm netice meydana geldi.

Bugün Birleşmiş Milletlerde atılan oyların yorumuna girişmek gene satıhta kalmak demektir. Büyük gerçek. Zürih ve Londra anlaşmalarının anası dünya görüşünün bugünkü milletlerarası hayatta yeri olmadığıdır.

Türkiye bu dünya görüşüne saplanmaya devam ettikçe Kıbrıs dâvasını tamamiyle kaybedeceği gibi çok şey daha kaybedecektir. Türkiye'nin iç politikası ile beraber dış politikası dünya konjonktürünün çok gerisinde [illegible] 1956 yılında ilân edilmişti. Şimdi birkaçımız dünya politikasında bloklardan kopma ve polisentrizm akımlarından bahsediyor. Oysa, dünya bu yılın başından beri bu hareketi de aşmış ikinci bir polisentrizme girmiştir. Bir taraftan Amerika mânen, Kızıl Çin ise maddeten tecrit edilirken, Afrikada iki ayrı kutup belirmekte, bir taraftan da bir Paris - Moskova mihveri kurulmaya başlanmakta, belki de «Ural'lardan Atlantik'e» yeni Avrupa'nın temelleri atılmaktadır.

Bu şekilde sayfalarca yazı yazmaya devam edilebilir. Ancak şu anda herşeyden evvel söylenmesi gereken bir söz vardır: Lütfen biraz itidâl ve lütfen biraz akıl!

İbrahim Çamlı

GERÇEK SAYGISI

Uyduluk Politikasının İflâsı

Fethi Naci

«117 üyesi bulunan Birleşmiş Milletlerin, çoğu, istiklâllerine yeni kavuşmuş Afrika memleketleri olan 47 üyesinin katılmasıyla...»

Sömürgeci Portekiz'in Başbakanı böyle konuşsa anlarsınız, Angolalı yurtseverlere kızdığı için böyle konuşuyor, küçümsemek istiyor bütün Afrika'yı dersiniz. Sömürgeci Belçika'nın Başbakanı konuşsa, Kongo'nun başlarına açtığı belânın etkisiyle böyle konuşuyor, o da anladı Lumumba'yı, öldürmenin istiklâl arzusunu yok etmeye yetmiyeceğini dersiniz.

Oysa bu sözleri eden, 47 Afrika ülkesine, çoğu kan dökerek bağımsızlığını elde etmiş, bu politik bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla pekiştirmek için vargüçleriyle çalışan 47 Afrika ülkesine böylesine yüksekten bakan, onları küçümseyen kişi, Türkiye Başbakanıdır ve bu sözleri, Birleşmiş Milletler'in dünyada yapayalnız kaldığımızı, bunca yıldır güdülen uyduluk politikasının tam bir iflâsla sonuçlandığını gözler önüne seren kararından sonra söylemektedir

«İstiklâllerine yeni kavuşmuş Afrika memleketleri» böyle davrandı da Cezayir'de, Angola'da kendilerini desteklediğimiz «büyük devletler» başka türlü mü davrandı? Kıbrıs'taki çıkarlarını kendi millî çıkarlarımızdan önce düşündüğümüz İngiltere başka türlü mü davrandı?

Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs kararı, dış politikamızın kesin olarak değiştirilmesi için uyarıcı ve uyandırıcı bir darbe etkisi yaparsa, bundan kazanacağımız. hiç olmazsa bundan sonra kaybedeceklerimizi karşılıyabilir.

Her şeyden önce ne olduğumuzu bilelim, yerimizi bilelim. «Biz hayatını, bağımsızlığını korumak için çalışan emekçileriz, zavallı bir halkız. Ne olduğumuzu bilelim.» Bizim yerimiz, bizim durumumuzdaki ülkeleri soyarak semiren kapitalist dünya değildir; bugüne kadar bu dünyanın ülkeleriyle yaptığımız işbirliği; bu işbirliği bozulmasın, kapitalist ülkeler bize kızmasın diye millî kurtuluş hareketlerini yürüten ezilen haklara karşı takındığımız tavır, yâni uyduluk politikası, tam bir iflâsla sonuçlanmıştır. NATO'su da yalnız bırakmıştır bizi, kendilerini kayıtsız şartsız desteklediğimiz kapitalist ülkeler de!

Yerimizi bilelim. Bu yer, adlarını küçümseyerek andığımız, «yamyam» diye, «fellâh» diye, «daha dünkü sömürgeler» diye küçümsediğimiz bağımsız, genç devletlerin arasıdır, yâni Üçüncü Dünya'dır. Çıkarlarımız, yalnız onların çıkarlarıyla benzerlik göstermektedir. Ekonomik kurtuluş savaşımız, yalnız onların ekonomik çabalarıyla benzerlik göstermekte; dış sömürücülere karşı işbirliği yapmamız yalnız onlarla mümkün olmaktadır. Ürünlerimizin değerlendirilmesi, sanayileşebilmemiz, az gelişmişlikten kurtulabilmemiz, onurlu bir dış politika izlememiz, ancak Üçüncü Dünya içindeki yerimizi almakla mümkün...

Birleşmiş Milletler kararının bütün çıplaklığıyla su yüzüne çıkardığı durum budur.

Ya Kıbrıs? diyeceksiniz.

Kıbrıs için tek akla uygun çözüm yolu vardır: Askerî üslerden ve silâhlardan temizlenmiş, tarafsız, federatif bir Kıbrıs Devleti!

[illegible] bakımından büyük anlam [illegible]maktadır. İktidar çevreleri, TMTF'in başına güvendikleri kimseleri getirmek için çaba göstermişlerdir. *Para, zorbalık, iftira*, her zamanki gibi çalıştırılmıştır. Ama bunların pek az etkisi olmuş, ekonomik bağımsızlıktan ve köklü reformlardan yana gençlik temsilcileri *seçimleri* kolayca *kaznamışlar*dır. Yeni Genel Başkan Yücel Akıncı ve İkinci Başkan Cavit Savcı, seçilir seçilmez ekonomik bağımsızlık ve petrolün millîleştirilmesi mücadelelerine de*vam edeceklerini* açıklamışlardır. Demek ki eski Genel Başkan Ahmet Güryüz Ketenci-[illegible] açtığı bağımsızlık yolu kök[illegible] sürecektir. Böylece, ik[illegible] [illegible] yapan, gençlik kütlelerinden kopuk kuk[illegible] teşekkül olma geleneği yıkılmaktadır. Şimdi TMTF, gerçekten temsil ettiği gençlik kütlesiyle kendi arasındaki bağları güçlendirme yolunda çaba göstermelidir.

Enflasyon ve Devalüasyon

İnönü iktidarının devrilmesiyle başlayan fiyat yükselmeleri, Şubattan beri yüzde 10'u bulmuştur. Yalnız Kasım ayında toptan eşya fiyatlarının yüzde 3.7, gıda maddeleri endeksinin ise 5.7 oranında yükseldiği belirtilmektedir. Acele tedbir isteyen bir durumla karşı karşıya bulunulduğu muhakkaktır. Bütçe Komisyonunda Ferit Melen haklı olarak tehlike çanlarını çalmıştır: «Fiyatlarda devamlı ve hızlı bir artış var. Fiyat artışı, yüzde 10.5'un üstündedir. Fiyatlar herkesi korkutacak bir seviyeye çıkmıştır. Şüphesiz bunun adı enflâsyondur. Herkes fiyatlar artacak diye mala koşmaktadır. Hükûmet derhal sert tedbirler almalıdır. Bizim gibi memleketlerde enflâsyonist tazyik her zaman mevcuttur. Ama şimdi uçurumun kenarına yaklaşmış durumdayız». Enflâsyon tehlikesini Hükûmet de kabul etmiş ve iş çevrelerinin homurdanması pahasına banka kredilerini bir miktar daraltacak tedbirler alma yoluna gitmiştir. Bu yetecek midir? Bu kadarını AP'nin Papanek'i Prof. Aydın Yalçın dahi yeterli bulmamış olmalı ki, özel tüketim harcamalarının vasıtalı vergilerle kısılmasını istemiştir. İhtimal, kamu yatırımlarının kısılması da gerekecektir. Yatırımcı Demirel, enflâsyonu yatırımlardan vazgeçerek önleyebilme durumundadır.

Enflâsyon ,devalüasyon söylentilerini de ortaya çıkartmaktadır. Bilindiği gibi ekonomik durumumuz, yardım veren ülkelerce, Para Fonu ve OECD gibi teşekküller yoluyla devamlı kontrol altında bulundurulmaktadır. Bu teşekküllerin reçetesi, fiyatlar biraz kıpırdadı mı devalüasyondur Para Fonu, 1958'de doların 9 lira yapılmasını bile yeterli görmemiş, 1961 yılında doları 12 lira yapan bir devalüasyonu telkine çalışmışlardır. O zamanlar bu telkine karşı koymak mümkündü. Fakat 1961'den beri yüzde 15'i aşan bir fiyat yükselmesi vuku bulmuş ve devalüasyon tehlikesi ortaya çıkmıştır.

Kapitalist İktidarların Çiftlikleri

KAMU TEŞEBBÜSLERİ

Doğan Avcıoğlu

Ozel teşebbüsün fazilet olduğunu ilân eden kapitalist iktidarlar, kamu teşebbüslerinden son derece şikâyetçidirler. Milletin milyarlarca lirasının bu teşebbüslerin elinde israf edidiğini ileri sürmektedirer Devlet teşebbüslerinin zararlarını her fırsatta anlatmaktadırlar.

Bu iddialarda bir gerçek payı vardır. Fakat kapitalist iktidarların unuttukları, ya da kamu oyundan gizlemek istedikleri nokta, devlet teşebbüslerini kendilerinin «çiftlik» hâline getirdikleridir. Türkiye'de iktidarlar, devlet teşebbüsleri başarısızlığa uğrasın diye ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Bu iddiamızı, ikibin sayfayı aşan **«Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1964 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3. Maddesi gereğince hazırladığı Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetimi sonuçları hakkında rapor»** dan alınmış hükümlere dayandırarak açıklıyacağız. Hemen hepsi özel teşebbüsün faziletine inanmış parlâmento üyelerinin hazırladığı rapor dahi, devlet teşebbüslerinin nasıl yönetildiği hakkında bir fikir vermeye yeterlidir:

1 DEVLET TEŞEBBUSUNUN FAİZ YÜKÜ

Kamu teşebbüslerine gömülen milyarlarca liranın edeniyatı yapılmasına rağmen, devlet kendi teşebbüslerine yeterli sermaye sağlamış değildir. 27 Mayıstan sonra borçların konsolidasyonuna gidilmesine rağmen, devlet teşebbüsleri sermaye yetersizliği dolavısiyle, çok ağır bir faiz yükü altındadırlar. Devlet teşebbüslerinin 1963 yılında ödedikleri faiz **495 milyon lirayı** bulmaktadır!

TBMM Karma Komisyonu, bu ağır faiz yükü üzerinde uzun uzun durmaktadır: Türkiye Çimento Sanayii A.O. 162 milyon lira öz, 342 milyon lira yabancı kaynak ile çalışmıştır. Halbuki bu sektörde genel ilke, kaynakların yüzde 80'inin öz, yüzde 20'sinin yabancı olması şeklindedir. Yabancı kaynaklara ağırlık veren Türkiye Çimento Sanayii A.O.'nın, **«bunlar için ödediği faiz oranı, ortalama yüzde 8'dir. (Şirket 1962'de 17.8 milyon, 1963'te 12.9 milyon lira faiz ödemiştir). Buna karşılık şirket topluluğunun genel sermayeye nazaran rantabilite oranı 1963'te yüzde 4.8 dir».** Sermayesi yüzde 4.8 getiren şirket, yatırımları için yüzde 8 faizle borçlanmaktadır!

Etibank'ın **«*Kaynaklar yekûnunun 267 milyon lirasını* öz ve 1.964 milyon lirasını da yabancı kaynaklar teşkil etmektedir. Yabancı kaynaklar için bir yıl zarfında 49.7 milyon lira faiz ödenmiştir».**

Denizcilik Bankası için raporda varılan hüküm şudur: «Banka, 1963 yılında 47.5 milyon lira gibi çok büyük bir faiz vüküne katanmak zorunda kamıştır. 1963 bilânçosu 37.1 milyon lira zararla kapandığına göre, ödenen faiz yıllık zararın üstündedir.»

Rapora göre, *D. B.* Deniz Nakliyatı T.A.Ş.'nin toplam faiz vükü yılda ortalama 37 milyon liradır.

Ornekler ortaya koymaktadır ki, devlet teşebbüsleri büyük bir sermaye sıkıntısı içindedirler Bu sebepledir ki raporda yer alan belli başlı tavsivelerden biri, teşebbüslerin sermayelerinin artırılmasıdır Bu tavsiye genellikle boşlukta kalmaktadır. Ustelik sermave sıkıntısı çeken bu teşebbüsleri, Menderes devrinin büyük buluşu olarak ortaya çıkan ve iflâsla sonuçlanan Devlet-Özel Teşebbüs karması iştirâklere sermave ve kredi sağlamak durumundadırlar. Örneğin Sümerbank, önemli bir malî sıkıntı içindedir Yıpranmış ve demode olmuş makinalarını venilevecek imkândan voksundur Yılda 25-30 milvon lirava kadar yükselen bir faiz vükü altındadır Ama Sümerbank, devlet parasıyla özel teşebbüs varatma amacını güden iştiraklere 495.6 milyon lira sermave ve 208.5 milvon lira da kredi sağlamak zorunda bırakılmıştır. Sümerbank 1963 vılında iştiraklerden ancak 9.1 milyon lira kâr elde etmiştir. Yatırılmış sermaveve göre gelir oranı vüzde 2'den ibarettir.

Kapitalist iktidarların bu hovardalıkları hakkında Karma Komisvon Raporu şu bilgivi vermektedir:

«Kazanç imkânlarının gelişmesinin önlenmesi, mevcut sermavevle sağlanan kredilerin büvük bir kısmının banka için verimsiz iştiraklere vatırılmış olması, kendi işletmelerinin bir kısmı vıpranmış ve demode makina ve tesislerin zamanında venilenmesine ve tevsiine imkân bırakmamış, özellikle tekstil alanında yeni tesislerle faaliyete geçen özel teşebbüsle eşit şartarda rekabet imkânarından yoksun kalmıştır..

Anonim Şirket niteliğinde kurulmuş iştiraklerin sermayelerine özel sektörün de geniş ölçüde katılacağı düşünülmüş, fakat memleketimizde henüz sermaye pivasasının teşekkül etmemiş olması, bunun gerçekleşmesini engellemiştir. Bunlara vapılan sermaye vatırımının yüzde 70'inden, bazı hallerde vüzde 90'ından fazlası, devlet sektörüne ait kalmıştır. *İştirâklerin 1963 vılında teşekküle sağlamış ol*dukları kâr 9.1 milvon lira olup vatırılmış sermayeye göre gelir oranı vüzde 2'den ibarettir...

Teşekkülün tamamen ödenmiş sermavesi 500 milvon liradan ibaret bulunmasına rağmen, müesseselerine 338.5 milvon sermave, 507.9 milvon lira kredi: iştiraklerine de 493.6 milvon sermave 208.5 milvon lira kredi sağlamış olması, bunun dışında 676 milvon lirava varan bir stokun varlığı, teşekkülü devamlı olarak vabancı kavnak tedariki*ne zorlamakta ve vılda ödenen faiz tutarını* 25-30 milyon liraya kadar yükseltmektedir».

2 KARMA ORTAKLIK HOVARDALIKLARI

Devlet eliyle özel sektör yaratma politikasının gereği olarak kapitalist iktidarların devlet teşebbüslerini zora sürükledikleri karma ortaklıklar, millet parasının büyük ölçüde israfına yol açmıştır. «Ozel teşebbüsün yaratıcı gücüne dayanan bu şirketler» büyük zararlara sebebiyet vermişlerdir. Orneğin, Antalya Pamuklu Dokuma Sanayii A.Ş. nin zararları 1963 yılı sonu itibariyle 13.3 milyon lirayı bulmuştur. Piyasaya sürüm imkânsızlığı ve maliyet yüksekliği dolayısiyle, 80 milyon lira ödenmiş sermayeli şirket kötü durumdadır. 65 milyon lira sermayeli Manisa Pamuklu Mensucat Sirketi 1963 sonuna kadar 6 milvon 121 bin lira zarar etmiştir, maliyetleri yüksek olduğundan güclüklerle karşı karşıvadır. Işin daha ibret verici, ekonomik olmadıkları kesinlikle ortava konan bazı kuruluşların, politikacıların baskısı altında, tamamlanması voluna gidimektedir. Karaman, Nevşehir, Adıyaman tekstil tesisleri bunlar arasındadır Raporda ekonomik olmadığı ve zarar edeceği bilinerek kurulan bu tesisler hakkında şu bilgi verilmektedir:

«Karaman Iplik ve Pamuklu Mensucat T.A.Ş. 6 milyon lira sermave ile 1955 vılında kurulmuştur. Sermavesinin yüzde 58'i Sümerbank'a aittir. Fabrikanın bina inşaatı. 1958 yılında tamamlanmıştır. Fabrikanın kuruluşu 72 savılı kanuna istinaden terkedilecek tesisler meyanına alınmış ve faalivetı durdurulmuştur.

Fabrikanın tekrar kurulması için 5 Yıllık Kalkınma Plânı 1963 yılı programına 1.5 ve 1964 yılı programına 2 milyon tahsisat konmustur. Yeniden yapılan proje. 23760 iğ ve 112 dokuma tezgâhını ihtiva etmekte olup 42 milyon liraya mal olacağı hesaplanmıştır. Yapılan proje ekonomik değildir...

Nevşehir Dokuma Sanayi A.Ş. 4 milyon lira sermaye ile 1957 yılında kurulmuştur. Sermayesinin yüzde 75'i Sümerbanka aittir. Fabrikanın kuruluşu, 72 sayılı kanuna istinaden terkedilecek tesisler arasına alınmış ve faaliyeti durdurulmuştu. Bilâhare 1963 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile tekrar kurulmasına karar verilmiştir. 5 Yıllık Kalkınma Plânı 1964 yılı programına 1 milyon liralık tahsisat konmuştur. Fabrika işletme binalarının yalnız temelleri atılmıştır. Terk kararından evvel getirtilen malzeme ve makinaların büyük kısmı Sümerbanka devredilmiş ve bir kısmı satılmıştır. Projeye göre 17600 iğ olarak kurulacak tesisin maliyeti 37 milyon lira olarak hesaplanmıştır. Küçük çapta olan **bu proje ekonomi' değildir**...

Adıyaman Pamuklu Dokuma Sanayii A. Ş., 4 milyon lira sermaye ile 1956 yılında kurulmuştur. Sermayesinin yüzde 92'si Sümerbanka aittir Fabrikanın kuruluşu 72 sayılı kanun uyarınc terkedilecek tesisler arasına alınmış v faaliyeti durdurulmuştur Bilâhare 1962 yılında Bakanlar *Kurulu kararı ile tekrar kurulan fabrika için 5 Yıllık* Kalkınma . . 1963 programında 1.5 milyon ve 1964 yılı programında da 2 milyon liralık yatırım ödeneği verilmiştir. Fabrik nın bina inşaatı 1958 yılında tamamlanmıştır. Yapılan son projeye göre, 23.760 iğ ve 112 dokuma tezgâhından teşekkül eden fabrika tesisleri 45 milyon liraya mal olacaktır.

Yapılan rantabilite hesaplarına göre, zararlı netice verecek olan **bu proje ekonomik değildir.»**

İşte üç tesis ki bugünkü hespalar doğru çıkarsa 124 milyon liraya mal olacaktır. Sümerbank bunların yapılmasına karşıdır. Sermaye sıkıntısı çeken teşekkül, asıl elindeki tesisleri modernleştirme durumundadır Kalkınma Plânı, tekstil kesiminde genişlemeye taraftar değildir. Bütün bunlara rağmen, devlet teşebbüslerinin kötü çalıştıklarından şikâyet eden politikacılar, zarar edeceği bilinen bu tesisleri kurdurmaktadırlar!

Devlet teşebbüslerinin yukarıdaki örnekler gibi daha *bir sürü karma ortaklıkları vardır. Sermayesinin büyük* kısmına Emlâk Kredi Bankası ve Emekli Sandığının sahip olduğu Tutum Bankasının iştiraki olan Amaç Ticaret T. A. Ş., peşinden bankayı da sürükleyerek tasfiyeye gitmiştir. Bankanın borçlarını ödemek için, hükûmet kararı ile, Merkez Bankasında tesis edilmiş fondan 20 milyon lira alınmıştır.

Nizipli 1503 müteşebbisin 1955'te başlattığı Ülfet Gıda ve Sabun Sanayii A. Ş., üzerinde uzun uzun durulması ge*reken ayrı bir konudur Şirket, sermayesinin kat kat üs*tünde bir paraya ihtiyaç gösteren bir kombina işine kalkışmıştır. Bunun içinde ortağı bulunan Ziraat Bankasından devamlı kredi istemiştir. 1963 haziranında Ziraat Bankasının Ülfet'e sağladığı kredi miktarı 27.9 milyon lira idi! Komisyon Raporu, kredi meselesinde şunları söylemektedir: **«Ziraat Bankasıyla 1962 ve 1963 yılları yatırım kredisinin yüzde 2.5 faiz ve bir milyon liralık taksitlerle 3 yılda ödenmesi hususunda bir anlaşmaya varılmıştır. Buna *rağmen, yatırım ve işletme kredilerinin yıllık faiz tutarı* 2 milyon lirayı aşmaktadır. Keza tamamlanması uzun yıllar süren, kredi faizleri sebebiyle maliyetleri anormal şekilde yükselen bi · ve tesisler amortismanları yılda bir milyon lirayı aşmaktadır.»**

1503 Nizipli müteşebbisin 2 milyon lira sarmeye ile başlatığı iş, bu noktaya gelmiştir. Nihayet açtığı 28 milyon lira krediyi kurtarmasına imkân olmıyan Ziraat Bankası, 1965 yılında sermayesi 35 milyon liraya yükseltilen *şirkete, 25 milyon lira sermaye ile ortak olmuştur.* Banka ayrıca şirkete 15.f milyon lira döner sermaye kredisi açmıştır. Ülfet Karma Ortaklığı, şimdi de döner sermay
kredisi faizinin masraflarıyla birlikte yüzde 15'i bulmasın
dan şikâyetçidir! Şirketın büyük hayallerle giriştiği üzüm
balı ihracı teşebbüsleri fiyaskoyla sonuçlanmıştır.

Ziraat Bankasının açtığı tarım kredisiyle 1340 şahs
1 milyon 348 bin lira sermaye ile 1955 yılında başlattığı K
lis Zeytinyağı ve Sanayi A. Ş. de ayrı bir âlemdir. Arada
dokuz yıl geçtikten sonra, 1964 yılında, ortada «tam b
tesis meydana getirmeyen makina ve malzeme ile nâ
mam inşaat» ve «işletmenin ihtiyacı bulunan sudan ma
rum arsalar vardır.

Başka bir karma teşebbüs örneği, Petrol Ofisin ka
dığı Bosfor Turizm Limited Şirketidir. Bosfor Turizmin
cari ve mali durumu, 29.2.1964'te Petrol Ofisin bir hey
tarafından incelenmiştir Heyet Raporu ve ekli 1963 bilâ
çosundan anlaşılmıştır ki Bosfor Turizm, sermayesinin t
mamını yitirdiği gibi, 199 bin lira da öteye geçmiştir. Am
heyet şirketin gelişme halinde olduğunu belirten bir rap
vermiştir! Aslında, Ticaret Kanununun 324 ve 546 madd
lerine göre Ortaklığın tasfiyesi gerekirdi. Petrol Ofis i
...tü ... an ve sermayesi 2.4 milyona çıka
lan Bosfor Turizme 960 bin lirayla ortak olmuştur. Pet
Ofis, öz varlığını tamamiyle eritmiş Alteks Ticaret Li
ted Şirketi ile de benzer bir ortaklık kurmuştur. Kar
Komisyon Raporu, bu meselelerin «tetkik ve tahkik e
rilmesi gerektiği» sonucuna varmıstır

Karma ortaklıklar hakkında daha çok şey yazılabil
Bu ortaklıkların temel özelliği, devletçiliğin kötülükleri
den kurtulmak için özel teşebbüsler olarak kuruldukla
halde, zarar etmeleridir.

3 DEVLETİN ÇİFTLİK KURULUŞLARI

Karma ortaklıklar gibi, tamamen devlet teşebbüsle
nin paralarıyla kurulmuş hovarda şirketler vardır Bu
lardan Kauçuk Sanayii T.A.S., Aziz Nesin'in kalemiyle n
fis bir hikâye olacak niteliktedir. 10 milvon lira sermay
şirket Antalyanın geniş muhayyileli milletvekillerinin t
viki ile 1956 vılında, guavul ve benzeri bitkilerden kauç
elde etmek üzere kurulmuştur Neden sonra kabul ed
miştir ki, guayuldan kauçuk üretimi bir maceradır. K
misvon raporu, meselenin nasıl ciddivetten uzak bir t
tumla ele alındığını şu eğlenceli sözlerle belirtmekted
«Guavul bitkisinin kültüre elverişli olmıvan 6 ve 7. sı
topraklarda vetiştirilebileceği, hayvanlar tarafından ve
mediğinden korunması için tedbire ihtivaç göstermiveceğ
ği, dekardan ortalama 1350 kilo calı elde edileceği dek
hasılasının 270 lira civarında olacağı belirtildiği halde, ta
bikata başlandıktan sonra, bitkinin üretilmesi için en
zından hububata elverişli toprağın lâzım olduğu, havva
lar tarafından vendiği için muhafaza tertibatına ihtiv
gösterdiği memleketimiz şartlarına göre dekardan or
lama 246 kilo calı elde olunabileceği ve dekar hasılası
da 49.25 liradan ibaret bulunduğu anlaşılmıştır.

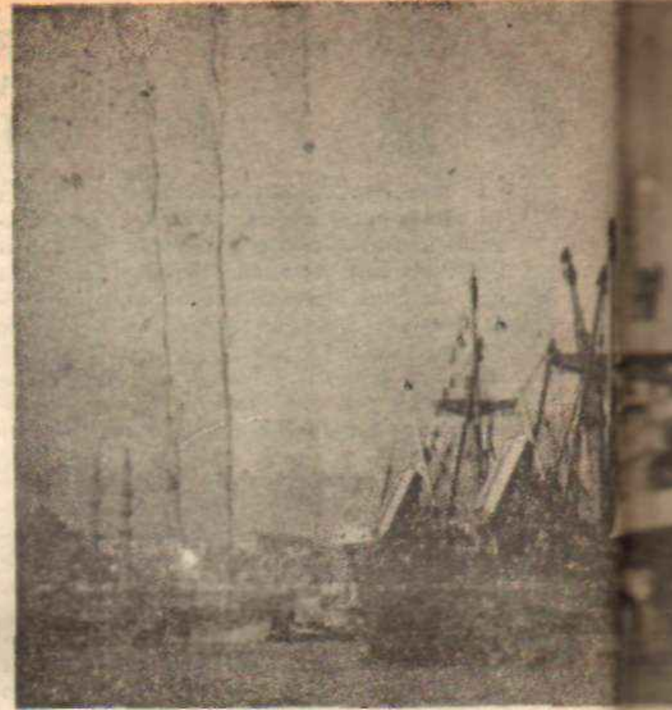
Guavul calısından ham kaucuk ihtiva eden lateks
elde olunabilmesi için evvelâ mihanikî ve sonra da ki
yevî bir muamelenin tatbikî zarurî olduğundan fabr
ve tesisat için büvük bir vatırıma ihtivac görülmekted
Avrıca vüzde 10 kadar kauçuğu ihtiva eden calıların t
kil ettiği havaleli vükün fabrikava kadar tasınması i
yüksek nakliye ücretleri ödenmesi icap etmektedir».

Büvük havallerle kurulan kaucuk sirketi işbirliği v
tığı İspanva Millî Kaucuk Sanavijnden gerekli tesisle
proforma faturalarını istemiş ve o zaman öğrenilmiş
ki, mesele İspanva'da deneme ve etüd safhasındadır!

Şirket ham kaucuk ithalâtı vaparak ve bunları iç
anormal fivata satarak zararları azaltmışsa da, bu cid
yetten uzak teşebbüs dolvısiyle milvonlar kaybedilmiştir

Başka bir hovardaca kuruluş Turizm Bankasıdır
milyon lira sermaveli Bankanın hisse senetlerinden 60 m
yon liralık kısmı özel teşebbüse avrılmışsa da bu gr
tan talep gelmemiştir Turizm Bankasının işlettiği mu
azınlığın hizmetindeki tesisler devamlı zarar etmekted
Abant tesislerinin zararı, 1963 sonu itibarivle 2 milvon
bin lirayı bulmaktadır Kilvos işletmesi, Edirne'deki K
van Oteli ve gazinosu, Yeniköv işletmesi zarardadır
Bankanın geçmiş villardan devren gelenlerle birlikte bi
miş zararı 1963 vılı sonunda 15 milvon lirava ulaşmak
dır! Devlet sırf zenginlerin zevki ve eğlencesi için mil
larca lira harcamaktadır Devletci görüşü savunmakla
raber, bugünkü şartlarda bu tip tesislerin kurulması ve
letilmesini tamamen özel teşebbüse bırakmaktan vana

Devletin turizm şaheserlerinden biri de Atatürk
man Çiftliğinin kurduğu oteldir Otele, 1963 yılı sonuna
dar 10.4 milyon lira harcanmıştır. Tamamlanması için

D. B. Deniz Na...
Nasıl ...

A.Ş. şileplerinden biri
...ilir bu düzende?

ha bir o kadar paraya ihtiyaç vardır. Çiftlik bu parayı bulacak durumda değildir. Bu yüzden 10 milyon lira harcanan otel, yıllardır âtıl durumda yatmaktadır. Hayaller, burayı yabancıların kumar oynadığı turistik bir tesis hâline getirme şeklindeydi...

Denizcilik Bankası da, konusunun tamamen dışında kalmakla beraber, Yalova Kaplıcalarını işletmektedir. Bankanın 1963 yılında kaplıca işletmeciliğinden zararı, 1.1 milyon liradır.

4 ZARARINA SATIŞLAR

Devlet teşebbüslerinin yeteri kadar kâr sağlayamayışlarının *bellibaşlı nedenlerinden biri, sattıkları mal* ve hizmetlerin fiyatlarının, hükûmet müdahaleleriyle düşük tutulmasıdır. Spekülâtörlerin çeşitli oyunlarla devlet teşebbüsünün ürettiği demir ve çimentonun fiyatlarını yükseltmelerine seyirci kalan hükûmetler, teşebbüslerin kârlı fiyatlarla satış yapmasına karşıdırlar!

Özel teşebbüs yararına zarara satışın en tipik bir örneğini Etibank'ın elektrik enerjisi satışı teşkil etmektedir. Elektrik fiyatlarının yükseltilmesi 1958 yılında kabul olunmuştu. Fakat özel sanayiicilerin baskısı üzerine Menderes bu karardan caymıştır ve 1965 yılına varıldığı halde mesele hâlâ sonuçlandırılmış değildir. Etibank, elektrik enerjisi satışlarından 1963 yılında 44 milyon lira zarar etmiştir. 1962 yılı birikmiş zararları ise 97 milyon liradır.

Gazete kâğıdının, vergi ve satış masraflarıyla birlikte ton maliyeti 2098 liradır. Fakat satış fiyatı 1800 liradır. Gazeteler güçlü bir baskı grubu oldukları için, zararına satış usulünü değiştirmek mümkün olmamaktadır.

Sümerbank, fiyatlarını serbestçe tesbit imkânından yoksun bırakıldığı için yeterli kâr sağlayamadığı inancındadır.

Geçen yıl kabul edilen 440 sayılı kanun, teşekkülleri mal ve hizmet fiyatlarını tesbitte, teorik olarak, serbest bırakmışsa da, karar yine hükûmetlerde kalmaktadır. Ve Türkiye'de hükûmetler de bir taraftan devlet teşebbüslerinin yeteri kadar kâr sağlayamadıklarından şikâyet ederken, öte yandan uygun bir fiyat politikasıyla teşebbüslerin kârlarını arttırmalarına karşı korlar.

5 SİGORTA HOVARDALIĞI

Devlet teşebbüsleri, sırf bazı şirketleri ve aracıları kazandırmak için, lüzumsuz yere, büyük miktarda sigorta primi ödemektedirler. Devlet eliyle fert zengin etmenin apaçık bir örneğini teşkil eden bu durumu, Karma Komisyon Raporu, güzel bir şekilde ortaya koymaktadır: «Doğabilecek tehlikeler karşısında sorumlu duruma düşmekten çekinen bazı idarecilerin işletmenin bütün sâbit kıymetlerini, ambarlarındaki ve yollarındaki mallarını sigorta ettirdikleri bilinmektedir. Sigorta şirketlerine ödenen büyük primlere karşılık, gerçekleşen risklerin ve alınan tazminatın pek küçük kaldığı görülünce, bir kısım İktisadî Devlet Teşekküllerinin idarecileri, çalışma konularıyla hiçbir ilgisi olmadığı halde, sigorta şirketlerinin kurulmasına önayak olmuşlar, kendi mensuplarını, yardımlaşma sandıklarını ve teşekkülü (ki bazılarında kuruluş kanunlarına aykırı olarak) bu sigorta şirketlerine ortak etmişlerdir.

Zamanla teşekkül mensuplarının kurdukları bu sigorta şirketlerine ait menfaatlerin, teşekkülün menfaatlerine tercih edildiği ve teşekkülün yararına bulunan (iç sigorta) nın uygulanmadığı veya azaltıldığı da görülebilmiştir.

Burada bazı İktisadî Devlet Teşekküllerinin, sigorta işlerini Devlet sermayesi ile kurulan sigorta şirketlerine *yaptırırken bile dışarıdan bir kısım acentaları araya sok*tukları da vâkıadır. 1960-63 yılları arasında acentalar vasıtasıyla yaptırılan sigortalarda ödenen primlerin 72.4 milyon lira ve acenta hissesinin de primin yüzde 7.5 ilâ 35'i olduğu gözönünde tutulursa, boş yere harice verilen servetin miktarı hakkında bir fikir edinilebilir.

Denizcilik Bankası T.A.O., D.B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş. ve Türk Havayolları A.Ş. hariç, diğer İktisadî Devlet Teşekküllerinin 1960-63 arasında dört yıl içinde sigorta şirketlerine ödedikleri sigorta primlerinin tutarı 131.3 milyon, alınan tazminat miktarı ise 21.6 milyon liradır. Türkiye Şeker Fabrikalarının bu devrede ödediği prim 23.2 mil*yon, aldığı tazminat 2 milyon lira. T.C. Demiryolları İşlet*mesinin ödediği 15.7 milyon, aldığı tazminat 2.1 milyon liradır.

Bu rakamların ifade ettiği mânâ, nasıl bir sebeple olursa olsun İktisadî Devlet Teşekküllerinin yılda en aşağı yüz milyon liralık bir yatırım kaynağını sigorta şirketlerine ödedikleri ve memleket dışına satılan riskler nisbetinde bir servetin de döviz olarak harice akmış olduğudur.

Yüksek Denetleme Kurulunun yıllardanberi iç sigortaya daha fazla önem verilmesi yolundaki temennileri, beklenen ölçüde etkili olmamakla beraber, bugüne kadar İktisadî Devlet Teşekküllerinde 300.3 milyon liralık iç sigorta fonunun birikmiş olduğu görülmüştür.

1961-63 yıllarında ayrılan iç sigorta fonları 124.4 milyon, gerçekleşen risklerin tutarı ise 11 milyon liradır. Sonuç olarak bu sistemi uygulayan İktisadî Devlet Teşekkülleri dört yılda 113.4 milyon lira gibi büyük bir kaynak sağlamışlardır.

Devlete ait bütün dünya demiryollarından farklı olarak, kıymetlerini büyük ölçüde bir sigorta şirketine sigortalamakta olan T.C. Devlet Demiryolları İşletmesinin bu konudaki tutumunu tenkid eden Yüksek Denetleme Kurulunun ilgi çekici bir raporu vardır.

Bütün İktisadî Devlet Teşekküllerinin yararlarına olduğu görülen (iç sigorta) ya gereken önemin verilmesi, sigorta ettiren ve eden İktisadî Devlet Teşekkülü arasına acenta sokulmasından kaçınılması konuları üzerinde durulması zorunludur.»

6 KREDİ İHSANLARI

Devlet Bankaları, kredi konusunda Bakanların ve nüfuzlu kişilerin devamlı baskıları altındadırlar. Bu baskılar sonucu, tahsili şüpheli krediler verilmektedir. Etibank, bir şahsa 26.5 milyon lira kaptırmıştır: «Ayrı ticaret ünvanlarıyla çalışan ve gerçekte aynî şahsa ait oldukları bilinen dört peyk firmaya verilmiş olup, genel plâsman hacminin yüzde 21'ini teşkil eden ve mühim bir kısmının kısmen karşılıksız, kısmen de yeteri kadar karşılığı bulunmayan 26.5 milyon liralık kredi, bu firmaların ödeme güçlerini kaybetmeleri dolayısiyle donmuş kredi durumuna düşmüş ve bankayı büyük bir riskle karşı karşıya bırakmıştır.»

Emlâk Kredi Bankasının 1963 yılı sonu itibariyle kanunî takipteki alacakları, 110 milyon lirayı bulmuştur. Sümerbank için bu miktar 107 milyon liradır. Tutum Bankası, esas itibariyle Amaç Ticaret Şirketinden olan alacakları yüzünden tasfiye edilmiştir.

Ziraat Bankasının Avanos, Hasanoğlan, Kayseri, Umurbey ve Ürgüp'te yaptırdığı evler yüzünden 50 milyon lirası donmuştur.

Bir de çeşitli devlet teşebbüslerinin özel kişilere verdikleri avanslar vardır. Türkiye Yapağı ve Tiftik A.Ş.'nin açtığı avanslardan 8 milyon liranın tahsili şüphelidir. Kuzu Yetiştirme ve Ticaret Ltd., yetiştiricilere 1 milyon liraya yakın para kaptırmıştır.

7 DEVLETİN DEVLETTEN SATIN ALMAYI REDDEDİŞİ

Devletin ihtiyaçlarını öncelikle devlet teşebbüslerinden karşılaması gerektiği halde, devlet teşebbüsleri, bu alanda genellikle meşruiyet hudutlarını aşan bir rekabetle karşı karşıyadırlar. Devlet kurumlarının, Petrol Ofisten alış-veriş yapmaları bir türlü sağlanamamıştır. 1963'te Meclise verilen Petrol Ofis Kanun tasarısı, çeşitli mukavemetler dolayısiyle bir türlü çıkartılamamıştır.

Sümerbank, resmî dairelere mal satmakta güçlüklere uğramaktadır. Rapora göre, Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi, «yeni kundura fabrikasında resmî ve askerî daireler için imal edilen kundura ve vasıflarında daha mütekâmil seviyeye ulaşılmış olmasına rağmen, piyasada vergi muafiyeti yolundan faydalanarak daha vasıfsız kundura yapan firmaların haksız rekabetine maruz bulunmaktadır.»

Tekstil alanında da, «Diyarbakır, Bünyan ve kısmen Defterdar fabrikalarının çalışmalarını tam kapasiteyle ve zararsız sürdürebilmeleri için bu gibi resmî ihtiyaçlarla ilgili siparişlerin bu işletmelere verilmesi gerekir» denil*mektedir.*

Devletin devletten satın almayı reddedişi bakımından Devlet Malzeme Ofisinin durumu önemlidir. 1959-63 döneminde 85 milyon lira kâr sağlayan Ofis, rapordaki deyişle, **«iştigal konusuna giren malları teminle mükellef bulunduğu resmî müşterilerine, ihtiyaçlarının yüzde 50'sinden fazlasını sağlamaya muvaffak olamamıştır... Devlet Malzeme Ofisinin yıllardanberi başlıca sıkıntısını, zamanında ve yeteri kadar mal almaması teşkil etmektedir. Bu yüzden ithali zarurî yazı, hesap, teksir makinalarıyla nakil vasıtalarını kâfi derecede tedarik edememektedir».**

Kendi Malzeme Ofisine yeteri kadar döviz vermeyen *devlet, ithalâtçı firmalara vermekte ve devlet kurumları* da ihtiyaçlarını piyasadan karşılamaktadırlar! Devlet ihtiyacını karşılamak için kurulan Ofis, devlet tarafından çelmelenmektedir!

Bir de, devlet teşebbüsü ithalâtını kendi de yapsa, satıcı firmanın Türkiye temsilcisine yüksek komisyon ödeme durumunda bırakılmaktadır. Etibank raporunda belirtilen bu husus, üzerinde önemle durulması gereken bir meseleyi ortaya koymaktadır: **«Umumiyetle usul haline gelmiş bir teamül icabı, asıl tesis ve makinalar müsait şartlarla satılmakta, yedeklere ihtiyaç olduğu takdirde de, yüksek fiyatlar ileri sürülmektedir. Mukayese imkânı da** ***olmadığından fiyatlar aynen kabul edilmekte, ayrıca bazı*** **firmalar daha da aşırı hareket ederek yüzde 10-25 nisbetinde mümessillik hissesi talep etmektedirler.**

Banka, gerek fiyatlar ve gerekse mümessillik hisselerinde makul indirimler yapabilmek için mücadele etmekte ve çok zor şartlar altında mesai sarfetmektedir.»

8 DEVLET TEŞEBBÜSÜNÜN SOSYAL SORUMLULUKLARI

Devlet teşebbüslerinde ücretler, özel sektöre nazaran genel olarak yüksektir. Özellikle sosyal yardımlar alanında, devlet teşebbüsleri özel sektörün çok ilerisindedir. Toplu sözleşme düzeninde de ücret artışları, daha fazla devlet sektöründe sağlanmıştır. Devlet teşebbüsleri 1963 yılında 118 bin 400 memur ve müstahdeme 1.7 milyar lira maaş, 167 bin 80 işçiye ise 1.7 milyar lira ücret ödemiş ve 354 milyon lira sosyal yardım yapmıştır.

Daha önemlisi, devlet teşebbüsleri, ihtiyaçlarının çok üstünde işçi ve memur kullanarak işsizliğe karşı bir sığınak teşkil etmektedirler. Devlet teşebbüsünün zararlarından her Allahın günü yakınan politikacı, partisine hizmet etmiş kişileri buralara yerleştirme derdindedir. Bu bakımdan Devlet Demiryolları iyi bir örnektir. İşletmenin personel sayısı 1959 yılında 67 bindir. Millî Birlik hükûmeti, zorunluk olmadıkça çıkanların yerine yeni personel almama kararını alır. 1960 sonunda personel sayısı, 7 bin kişi azalarak, 60 bine düşmüştür. 1961 sonunda personel sayısı 56 bin 500'e inmiştir. Personelde 10 bin kişi tasarrufa rağmen, hizmetlerde bir aksama yoktur. Millî Birlik yönetiminden sonra bu düzen bozulmuştur. 1963 yılı sonunda personel sayısı 60 bine yaklaşmıştır. Herhalde eskisi gibi 70 bine ulaşılacaktır. Özel teşebbüsçü iktidarların en önemli meşgalelerinden biri de, partî teşkilâtını, devlet teşebbüsünde maaşa bağlamaktır.

9 DEVLET POLİTİKASININ YARATTIĞI ZARARLAR

Kapitalist iktidarların büyük hovardalıklarına rağmen, devlet teşebbüsleri, yaygın kanaatin aksine, kâr etmektedirler. 1959-63 döneminde devlet teşebbüsleri 3 milyar 253 milyon lira kâr sağlamışlar, buna karşılık bazı teşebbüsler 1 milyar 16 milyon lira zarar etmişlerdir. Net kâr 2 milyar 200 milyon liranın üstündedir. Zarar, özellikle ulaştırma alanındaki bir kaç teşebbüste, hizmetin niteliği ve hükûmet politikası dolayısiyle ortaya çıkmaktadır. Başlıca zarar eden teşebbüs, 877.1 milyon lira ile Devlet Demiryollarıdır. Ve zararın temel nedeni, hatalı hükûmet politikasıdır. Zira hükûmetlerin kara, deniz, hava ve demiryolu arasında koordinasyonu sağlayan bir ulaştırma politikası yoktur. *Demiryollarına milyarlar yatırılmış,* sonra demiryolları tamamen ihmal edilerek karayoluna dönülmüş ve demiryolu dünyanın pek az ülkesinde görülen şekilde kara yolunun öldürücü rekabetine terkedilmiştir. Bazı Batı ülkelerinde olduğu gibi, kara ve demiryolu arasında zorunlu bir iş bölümüne gidilseydi, Türkiye milyarlarca lira israftan kurtarılmış olurdu. Komisyon raporunda durum şu sözlerle belirtilmektedir: «İş hacmini ve geliri düşüren başlıca sebep, daha müsait şartlarla çalışan karayolu ulaştırma sisteminin rekabetidir. Memleket taşıma hizmetlerini düzenleyecek nakliye kanunu yıllardanberi çıkarılmamış ve bu sebeple taşıma sistemleri arasındaki *rekabetin olumsuz sonuçları giderilememiştir.*

Demiryolu taşımaları yüzde 10-20-25 nisbetlerinde nakliye vergisine tâbi olduğu halde, karayolları taşımalarında bu verginin alınmaması, eşitliği bozan önemli sebeplerden birisidir. Nakliye vergisi ücretin tamamı üzerinden hesaplandığı için bu nisbetler daha da artmakta ve verginin vergisi de ödenmektedir... Bundan başka demiryolu ile yapılan taşıma hizmetlerinin dövizli maliyetinden çok düşük olduğu bilinmektedir.»

Ama apaçık milyarlık israflara rağmen, ciddî bir nakliye hizmetleri kanununu, politikacılar çıkartmaya niyetli değillerdir.

Havayolları zararlarını azaltmak bakımından, ikili havacılık anlaşmalarıyla yabancı devletlere cömertçe tanıdığımız hava trafik hatlarının kısıtlanması önemli bir tedbirdir. Komisyon raporu bu konuda şöyle demektedir: «Âkit devletler arazisi üzerinden iniş yapılmaksızın uçma hakkı, âkit devlet hava meydanına teknik bir sebeple inme hakkı ve âkit devlet hava meydanına yolcu indirme veya o meydandan yolcu alma hakları gibi hususları içine alan hava trafik haklarının ikili anlaşmalarla geniş ölçüde bahsedilmiş olmasının THY'nin dış hatlardaki inkişafını geciktirdiği müşahede edilmiştir.»

Kalkınma Plânı, yabancı uçakların her seferde Tür-

T.H.Y.'nin dış seferler yaptırılan uçaklarından biri

ULUÇ PAŞA'NIN SON KONUŞMASI

Senatör Burhanettin Uluç Paşa, tam iki yıl önce 24 Aralık günü aramızdan ayrılmıştı. Ölümünden yirmi gün önce kroner spazmı geçiren Uluç Paşa, hasta yatağında idama mahkûm edilen 21 Mayıs suçlularının affı için Senato'da yapacağı konuşmayı hazırlamıştı. Ecel, Paşa'nın bu konuşmayı yapmasına imkân vermedi.

Uluç Paşa'nın mert kişiliğini yansıtan bu yazıyı, hatırasına duyduğumuz derin saygı ile, yayınlıyoruz:

Muhterem Arkadaşlarım:

Tarihi bir infaz kararını vermenin vicdani ve belki de hukuki olabilecek sorumluluğunu kabul *etmeğe geçmeden önce hukuk dünyasının sorduğu* şu soruları inandırıcı ve kesin bir ifade ile cevaplandırabilmek gerekir.

1 — Ölüm cezasının: Suçları önleme tesiri müsbet olarak ölçülebilmiş midir?

2 — Cemiyet halinde yaşamağa ehil olmadığı kabul edilebilecek suçluların zarar vermeyecek *bir hale sokulması vücudunun ifnasından* başka bir vasıta ile mümkün değil midir?

3 — Büyük suç faillerinin suçu işlerken sonunu düşünmedikleri, ölümü severek göze aldıkları, adalet psikolojisinin tesbit ettiği bir gerçek iken öldürmekle sağlanacak içtimai ve cezai faide nedir?

4 — Ölüm cezasının öbür cezalara nisbetle ağır bir ceza olduğu katiyetle isbat edilmiş midir?

5 — Bütün ömrünce mahpus kalmaktansa ölümü tercih edenler mevcut mudur?

6 — Ceza evlerindeki intihar vak'aları hürriyeti bağlayıcı cezanın ölümden daha ağır olduğunu göstermez mi?

7 — Ölüm cezası tamiri mümkün bir ceza mıdır?

İşte bu ve buna benzer sorular ölüm cezasının ilmi ve hukuki veçheden mahrumiyetini izaha yeter de artar bile..

Yüce Senatonun değerli Üyeleri;

Hata ve sevabı ile tarihin sahifelerine tevdi edilmiş *olan 21 Mayıs olaylarının idam cezasına* çarptırılan suçlularının hayatlarına hatime çekip çekmemek şıklarından birini ihtiyar ile karşı karşıyayız. öldürecek miyiz, bağışlayacak mıyız?

«Muhakemelerin aleniliği» adı altında safahatından ve savunmalardan haberdar edilmediğimiz için mücerret iddia ve Anayasamızın 132 nci maddesini düpedüz ihlâl *mahiyetindeki ittiham* tahkir, istiskal dolu resmi beyanlar ve tebliğlere rağmen «Adli Âmirliğe bağlı» Askeri Yargıç'ın hükmünü her türlü tesirden azade ve adli hatadan salim telâkki etmek istiyoruz.

Anayasamızın 64 üncü maddesi muvacehesinde «Mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine *karar vermek*» yetkimizi, işlenmiş bir büyük suç kadar tarihi olabilecek mahiyete, lütuf ve atıfete tahvil müsamahası sınırları içinde kullanmak ihtiyarımızdadır Ne parti meclisi gruplarının kararları, ne parti disiplini *mülâhazaları, ne kinler, ne intikamlar*... Ferdi ve tarihi oylarımızı tesirsiz ve bağımsız kullanmaklığımızı engelliyemez.

Anayasamız menettiği için hükümlerin münakaşasını *yapmaktan istinkâf ediyoruz.* Yasama organı olarak bize verilen yetkinin, idam kararının ademi infaz yetkisinin vicdani ve iç tartışması ve muhasebesi içinde kullanılmasını savunuyor ve takdirlerinize arzediyorum.

Mahkemeler idama karar verebilir, Anayasa Mahkemesi de idam cezasının Anayasaya aykırı *olmadığına karar verebilir ama ölüm cezasının* çektirilmesine yalnız Türkiye Büyük Millet Meclisi karar verebilir. Şahsen bu ölüm cezalarının çektirilmemesi inancındayım.

İktisadi. içtimai ve harsi alanlarda refah devleti seviyesini iktisap edemiyen cemiyetlerde darbelerin ve ihtilâllerin müsait vasatı sosyolojik bir vakıadır. Kim *garanti edebilir ki böyle bir vasat* manzarası arzeden memleketimizde müstakbel hareketler katiyetle önlenmiş veya önlenebilecektir. Memleketimizi iptidai ve bedevi bir intikam silsilesinin çukuruna itmeğe hangimizin hakkı vardır?

«Bugün bana, yarın sana» zihniyetinin küçük *hesabiyle değil, parlâmenter tedbirlerle, önleyici* ve ciddi reformlarla, aydın ve politikacı olmanın ahlâk kadrosu içinde «Refah devleti» olmayı gerçekleştirmenin inandırıcı örneklerini vermediğimiz takdirde her şey beklenebilir.

Tarih boyunca fikir suçları, siyasi suçlar toleransla karşılanmıştır. Bu hususta müsamaha *gösterneyen cemiyetler iptidailik damgasını* yemişlerdir. Medeni millet olmak, müsamahalı millet olmaktır. Esasen müsamahalı olmak: İnsanlık, Türklük, Müslümanlık icabıdır, şiarımızdır.

Muhterem Arkadaşlarım:

Anayasamıza aykırı olarak üst üste uzatmalarla sıkı yönetim'e maruz bırakılmak nedendi, nedendir? *«Tabii hâkimden neden korktuk?* İkisi hukukçu olması gereken üç kişilik Askeri Mahkemenin bu kuruluş hususiyeti unutularak Anayasa metni ile esprisini mevzu ve mer'i. muvakkat hükümlere neden çiğnettik? Muhakemelerin aleniyet ve mütekabiliyet şartını efkârı umumiyeden neden gizledik?

*Eğer bu ve benzeri soruları makul cevap ve*rebiliyor ve idamları vicdanen tasdik edebiliyorsanız tarihi mesuliyetinizle başbaşa kalınız, ama ben, naciz ve aciz kanaat olarak arzedeyim ki: İdamların infazı mesuliyetine katılmıyorum ve katılmıyacağım. *Hepinizi hürmetle selâmlarım.*

BAŞBAKAN DEMİREL'E
«Ufak Uyarmalardan»

Nimet Arzık

TRT VE SEN

De Gaulle iktidara geldiğinde ilk sözleri çok cafcaflı olmuştu: «La France sera la France».

«Fransa'yı Fransa yapacağım...» *ve yaptı da, Malraux gi*bilerin desteği ile ve devlet nizamının ne olduğunu azıcık bildiğinden. Bilmeseydi, benimsemeseydi ve tutmasaydı ne de Gaulle yaşardı, ne Fransa. Değil mi Demirel'cim?

«İktidara geldik, dilediğimiz gibi hareket ederiz» demeyip, «Kırk küsur milyonun hayatı var, hakları var, menfaatı var, haysiyeti var» prensibi ile hareket ettiğinden Fransa'ya bir nevi *«iade-i itibar» ettirdi, değil mi* Demirel'cim?

Bir kaptıkaçtı piramidi kurup sırtlara basa basa, o piramidin üzerine talan amacıyla tırmanan açıkgözleri hâkim kılmadı değil mi Demirel'cim? Halbuki ondan önce, rüşvet, ihtilâs, ihmal, idarei maslahat Fransa'yı sarmıştı, tıpkı... Kongo'yu sardığı gibi, değil mi Demirel'cim?

Şimcik, TRT konusu bütün «muvafık» basında yaylalar gibi yayılırken, müsaade et de Sayın Başbakanım şunu söyliyeyim sana:

Ben TRT Genel Müdürü ol*sam, krallığımı kırk kere ilân* ederdim, özerklik krallığımı. *Kendime 3 palmalı bir taç kon*dururdum (Radyonun her bir dalgası için bir palma!), omuzuma bir samur kürk atar, elimde âsâ, samur kürkümün eteğini savurta savurta, beş aşağı beş yukarı dolaşırdım Kızılay Meydanında!

Adnan Öztrak bunu yapmıyorsa, tevazuundandır, terbiyesindendir, umur görmüşlüğündendir. *Kafasında bir «devlet» kav*ramı olmasındandır üstelik.

*Üstelik basını, basmıyanı top*layıp hesap bile verip «arzı *iz*mihlal» *ediyor!*

Adnan Öztrak'ın hükûmetlerle ilk ihtilâfı, CHP zamanında olmuştur:

TRT bir Anayasa müessesesidir, TRT özerktir diye.

Tıpkı büyük feodallerin, devlet zayıflayınca, eski çağlarda başkaldırdıkları gibi. Düşün Demirel'cim, ne gibi bir ortamda böyle direnmeler olur. Üstelik iyi de direniyor Adnan Öztrak, *iyi direniyor, belki beceriklice* değil!.. Düşün ne gibi bir ortamda *olur böyle direnmeler,* sonra konuşalım birinci plânda olanı. Geçelim ikinci plâna:

Şu TRT, bir nevi İktisadi Devlet Teşebbüsü değil mi? (Anayasa müessesesi anladık!..) Meselâ Sümerbank gibi, meselâ Etibank gibi, meselâ Toprak Mahsulleri Ofisi gibi, meselâ Şeker Şirketi gibi, meselâ Çimento Sanayii gibi... Meselâ İk*tisadi Devlet Teşebbüsü* değilse bile, özerkliği Anayasadan başka *her yerde ilân edilmiş* Merkez Bankası gibi.

Ve Umumi Murakabe Heyeti her birini uzun uzun «rapor» etmişti de bu teşekküllerin kimsenin ruhu duymamıştı. Hiçbir raporun «in'ikâsı» TRT hakkında verilen 100 sayfa kadar velveleli olmamıştır. Olmuş mudur Demirel'cim?

Ben TRT'nin asıl ve asil fonksiyonunu başarıyla yaptığını iddia etmiyorum, kiii bu fonksi*yon kültür dağıtmaktır, kiii* bu fonksiyon kütle eğitimidir. kiii bu *fonksiyon mutluluk dağıt*maktır!

Bir sene önce bu konuda kalemimi işletebildiğim kadar bunu anlattım durdum: Kimse tınmadı.

Adnan Öztrak'ın bu yönden iddiası yok! Bir «rejim» cavunmasına girişmiş. Tabii ki bu savunmayı, asıl ve asil fonksiyonları islah ederek yapsaydı, hakkına daha fazla hak, hukukuna daha fazla hukuk katılmış olurdu!

Yalnız asıl ve asil fonksiyona *Hükûmet de değinmiyor, Umu*mi Murakabe Heyeti de!..

Kültür müesesesiymiş, *eğitme* müessesesiymiş, mutluluk dağıtacakmış, kimeee neee? Polemik konusu olmadıktan sonra...

SULAR SERPİLDİ

Ve yufka yüreciğime sular serpildi Demirel'cim. Öyle anlaşılıyor ki, bu Anayasa müessesesi, özel devlet teşekkülü halinde işleyen TRT bunca kanca atılması, öbür özel devlet teşekkül-

---

kiyeye bir defa inmesinin sağlanması, ikili anlaşmaların düzeltilmesi gibi tedbirleri öngörmekteyse de, bu yoldaki çalışmalardan sonuç alınamamıştır. Rapor, devlet ve ka*mu teşebbüsleri memurlarının dış gezilerinin THY* uçaklarıyla yapılmasını öngören 24 Temmuz 1961 tarihli kararnamenin dahi uygulanamadığını belirtmektedir. Dış hatlarda, Türkleri taşıma gibi bir avantajı olmadığı takdirde, mütevazı THY'nin dev yabancı şirketler karşısında barınabilmesi hayaldir.

D. B. Deniz Nakliyatı T.A.Ş. de liberal bir politikanın kurbanı olmuştur. *Komisyon raporu, Amerikanın dahi red*dettiği bu liberal politikayı şu sözlerle belirtmektedir: «*Şirketin 1961 yılından itibaren büyük miktarlarda zarar* etmesinin sebeplerini başlıca iki noktada toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi 1961 yılında deniz ticareti libere edilirken, iktisaden ileri gitmiş memleketlerin bile vazgeçmedikleri himaye tedbirlerinden hiç birine gidilmemiş olması, ikincisi de devlet himayesi altında çalışmaya alışmış olan şirketin gerek usuller, gerek personel bakı*mından rekabet alanında yetersiz kalmış bulunmasıdır.*»

Şirket, 1962 yılında 45.5 milyon, 1963'te ise 11.2 milyon lira zarar etmiştir. Şirketin başında bir de İpar gemilerinden gelen zarar vardır. Şirket, Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından İpar gemilerinin yedi âdili tâyin edilmiştir. «**Yedi âdillik verilirken bir işletme sermayesi bahis konusu edilmediğinden ve rantabilitelerini kaybetmiş olan bu** *gemilerin, navlun piyasasının oldukça gayri mü*sait olduğu bu *devrede kâr etmeleri mümkün olmadığın*dan şirket bu gemileri *de finanse etmek durumuna* girmiş ve 15 milyon lira civarında bir alacaklı teşekkül eylemiştir. Bu alacak garanti altına alınamadığından dolayı şirket, arzusuna rağmen gemileri teslim edememekte ve yılda 1.5 milyon lira *tutarındaki masraflara devam* eylemektedir. Bugünkü durumda gemilerin satış bedelinin bu alacakları karşılayacağı şüphelidir.»

Kapitalizmden yana iktidarların elinde, devlet teşebbüslerinin TBMM *Karma Komisyonu raporunda* görülen manzarası kısaca bundan ibarettir. Rapordaki bilgiyi, sis*temleştirmek ve derinleştirmek yerine* kaynağa bağlılık endişesiyle, ham madde olarak vermeyi tercih ettik. Öyle sanırız ki, *rapordan alınmış örnekler,* kapitalist iktidarlar elinde devlet teşebbüslerinin kâr etmesinin değil, zarar *etmesinin normal olduğunu ortaya koymuştur. Daha ö*nemlisi, bu örnekler, mevcut şartlarda dahi varlığını his*settiren devlet teşebbüslerinin, kapitalist olmıyan* kalkınma yolunu seçmiş iktidarların elinde nasıl büyük imkânlar teşkil *edeceğini göstermektedir.*

lerinin kusursuz olmasındandır. Tabii öbürlerinde personelin durumu parlak, satın alma meseleleri pürüzsüz, kasa envanteri falan tamam!. .

Yüreğime sular serpildi Demirel kiii bunca «iyi işliyoruz»!

Yalnız Personel Dairesi «memurin» arasında ilkokul diploması olmıyanların 30 bini aştığını bildirdi... (Üstelik şansları da bazan parlak oluyor bu özel tahsillilerin!)

Peki TRT'deki mektepsizlerin günahı ne? TRT Genel Müdürünün günahı neden başkalarınkinden üstün?

Demek özel devlet teşekküllerinde satın alma meseleleri de parlak.

O şıp şıp düşen uçaklar, zahir, yeri göğe tercih ettiklerinden öyle şıp şıp gökten damlar gibi düşüyor!

O kalabalık ve sürekli heyetler tarafından satın alınır alınmaz tâmire giren battal gemiler de birer başarı...

O TRT binasının 550 bin lira kirası kiii metrekaresine 19 lira düşen, bazı özel teşekküllerin binalarından daha çok göze batıyor, belkim daha ucuz diye..

O merkez Bankasının Zurich'teki tek temsilcili milyonluk bürosu normal!

Bence, öbür iktisadî devlet teşekküllerinden TRT'nin ne daha ağır suçu var, ne de daha hafif. Ne hesap kitabı daha az, ve ne daha çok yerinde! Sence Demirel'cim?..

Ben olsam Monako Prensliği gibi bu müesseseyi, taltif ederdim. Bir kere öbür müesseselerin parlak ve kusursuz durumunun belirmesine yardım etti diye.

Bir de, samur kürkünü savurta savurta dolaşabileceği halde, dolaşmama dirayetini gösteren, o kimsenin kul diyemiyeceği, kendine göre inançları olan adamı bağrıma basardım!..

İstersen basma Demirel! Basmazsan bak n'olacak!

Gazetelerde okuyoruz, değişecek dört genel müdürün arasında Adnan Öztrak'ın da adı var. Hatıranı tazele. Danıştay, istişaresini bile, Adnan Öztrak lehine izhar etmiştir. Hem de «Umumi Heyet» olarak. Adnan Öztrak zaten anonsunu yapıyor: Sizler onu affeder etmez, o soluğu Danıştay'da alacak. Danıştay da onu vazifesine iade edecek. Bu bir.

İkinci anonsu şu:

İsterseniz hakkında tahkikat açtırın. Savcılık hakkında takipsizlik kararı verildi, bu iş bitti gitti. Bitmedi mi?

Simcik olacak olan şu:

Tıpkı TRT Osman gibi, Öztrak'ın özerkliğine lâfla hücum edip duracaksınız! Mesele nedir biliyor musun Demirel'cim? Mesele Adnan Öztrak'ın özerkliği değil. Onun bakımından bir anayasa müessesesinin artık ümitli mi bilmem, savunulması! Senin bakımından da, Hükûmetin şahsında, Devletin itibarının çoook yüksek olması, sinesinde prenslikler, beylikler beslemeyecek kadar... Eğer bu prenslikler, beylikler «meşru» değilse... Meşruysa, o başka...

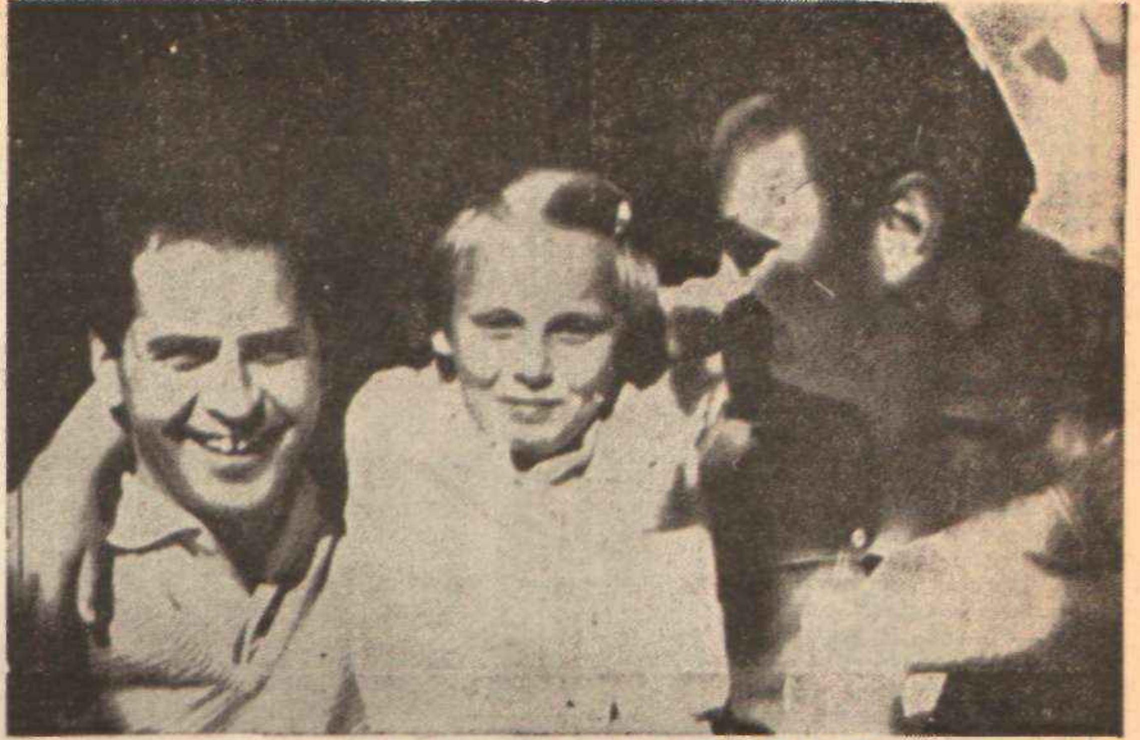
Hükûmeti, elindeyse, öyle itibarlı kıl ki, ne ağası baskı yapabilsin, ne paşası nâme gönderebilsin, ne büyük feodaller baş kaldırabilsin... Mesele bu! Özü bu! Temeli bu!

Mesele devlet kavramı meselesi! Otuz milyonun inancının, haysiyetinin, hakkının, hayatının, menfaatının bekçisi devlet kavramı... Hiçbir tarafın «dilediğimi yaparım» meselesi değil!

YÖN — 174

Macar romancı Ernö Urban ve kızı Angeş, Fakir Baykurt'la...

Macaristan İzlenimleri: 3

MACAR KÜLTÜRÜ

Fakir Baykurt

Budabeşte'de kaldığım süre içinde önce «Avrupa Yayınevi»ni gördüm. Burası, sadece çeviri kitaplar basan büyük bir devlet işletmesidir. Bir yılda, klâsik ya da çağdaş, edebiyatın çeşitli türlerinden 240 kitap çıkarıyor. Bunların fiatları, bizim ya da başka uluslarm fiatlarına kıyasla son derece ucuz. Baskı sayıları yüksek. Sert kapağı, çeketi bulunmayan tel dikişli kitapların üç tanesine vereceğiniz parayla bir kavaltı yapabilirsiniz. Macaristan'da kitabın bu kadar ucuz olması, önce okuyucu bolluğuyla ilgili. Kitap, köyde kentte birçok evlere girmiş. Yazın sıcak günlerinde, dinlenirken; yollarda, beklemelerde, taşıtlarda, insanların elinde kitap. Balaton Gölü kıyısında, Budaşto gölü kıyısında insanlar, kadın erkek, suya girip çıktıktan sonra, başlarını gölgeye sırtlarını güne verip yatıyorlardı, açıyorlardı kitaplarını. Parklarda bile yalnız gazete dergi okuyanlar değil, kitap okuyanlar görüyorsunuz. Edebiyat, sadece yazarların, yazar olmaya özenenlerin ilgilendiği dar bir alan olmaktan çıkmış, büyük kütlelerin beslendiği bir kaynak olmuş. Adam tarımcıdır, adam yöneticidir; ama oturup bir yazarla rahat rahat tartışabilir. Bu öyle yüzden yufkadan bir tartışma değildir. Derine derine iner karşınızdaki. Bir yazar kadar edebiyatın girdisini çıktısını bilir. Gerektiği vakit eli kalem tutar, bir yazarınki kadar etkin makaleler yazar, görüşünü yazar, başkalarına benimsetir. Kişkörös dolayındaki kooperatiflerde, Budaşto gölü kıyısında, romancı Timar Mate ile ben, tanıştığımız edebiyat dışı kimselerin birçok sorusuna karşılık bulmakta güçlük çektik. Böyle bir okuyucu ilgisidir ki, kitap fiatlarını düşebileceği kadar düşürmüş, ucuzlatmış. Okuyucu sayısı yüksek «Avrupa Yayınevi»nin hiç satmıyacağını sandığınız bir kitabı, en az 5000 basıyor. Ortalama baskı sayısı 10.000 dir. Bazı diziler abone okuyucular için çıkarılıyor. Önceden yapılan duyurulara göre para yatıranlar, ciltli, güzel, hattâ lüks baskılı bir kitabın baskı sayısını 50-60.000'e kadar çıkarıyorlar. Klâsik yazarların «bütün yapıtları» daha çok basılıyor. Stendhal 300.000, Thomas Mann 405.000, Balzac 600.000, Tolstoy 620.000... Buranın 10.000.000 forintlik, 1964'te 750.000.000 fo- daha belirteyim. Ve kitap satışları yıldan yıla artıyor: 1962'de 480.000.000 forintlik, 1963'de 600.000.000 forintlik(1964'te 750.000.000 forintlik. Dağıtım ve satış örgütleri müthiş bir hızla, müthiş bir düzenle işliyor. Satış zorluğu, dükkânda bekletme, depolama diye büyük kaygular yok. Kitap, basımevinden çıkar çıkmaz okuyucunun elinde. Sır gibi, düş gibi bir şey...

Ucuzluğu sağlayan başka bir etken, kitap basım ve yayım işlerinin devlet elinde oluşudur. Devlet, kitabın köşesine, mal olma fiatına çok yakın bir fiat koymayı amaç edinmiştir. «Okuttuğum yurttaş, kazandığım yurttaştır» ilkesi, bu işlerin «başilke» si sayılmıştır. Okuyucunun, birtakım ince, örtülü hesaplarla sömürülmesi diye bir konu kalmamıştır. Okuyucu gibi, yazar da sömürülmekten kurtulmuştur. «Kitabı 50.000 bastım da, 10.000 gösterip ona göre bir ödeme yaptım.» gibi bir hile yok.. Kaç bastıysa ona göre yazar payı, yazar hakkı. Böylece yazarlar da, geçimleri iyi yurttaşlar arasına girmişler. Şunun bunun eline, gözüne bakmanın u*tancından, ezikliğinden* kurtulmuşlar.

Basım ve yayımın devlet elinde oluşu, basılan kitapların niteliğini de etkilemiş. İyi kâğıt, iyi dizgi, iyi cilt. Macar okuyucusu bir zamanlar tutturmuş: «Ucuz kitap, ucuz kitap... evet anladık, ama kitaplığa koyunca güzel gözükmüyor. Varsın biraz pahalı olsun, şunların niteliğini yükseltin!» Yükseltmişler. Bizim Yaşar Kemal'in «İnce Memed» çevirisini gördüm. Ciltli, ceketli, taş gibi bir kitaptı. Eline alınca hemen dağılmıyordu. Kendin okudun, bitirdin, ver komşuna dostuna, onlar da okusun. Koy evine, odanı süslesin. Öyle kitapları koyduktan sonra odalar biblo filân istemez.

«Avrupa Yayınevi» nin kataloğunda yer alan yazarların sadece «Sosyalist Blok» yazarları olacağını düşünmüştüm. Düşündüğüm gibi çıkmadı hiç. Rusların klâsik ve çağdaşlarından en iyileri titizlikle seçilmiş. Aynı titiz seçmeyle, İngiliz, Amerikalı, Çin, Japon, İskandinav, İspanyol, Türk, Hint yazarları da kataloğlara girmiş. Kitaplar genellikle, basılmadan önce o dili ve edebiyatı iyi bilen kimselerce okunup inceleniyor. Hazırlanan raporlar editörlere geliyor. Basma kararı, yayınevindeki yeni bir incelemeden sonra veriliyor. Gelecek yıl basılacak kitaplar bu yıldan sıraya konup belli ediliyor. Ne olur, ne olmaz, belki basamazsak filân diye, asıl listenin altına bir de yedek liste ekliyorlar. Yayınevinin yöneticilerinden Bay Pakozdy Ferenc ile Bayan Karig Sara, bana Türk eserleri hakkında Dr Hazai'nin verdiği raporları gösterdiler. Kitapları buradaki Kültür Ataşeleri yoluyla sağlamışlar. Hazai'nin raporları, kitapları enine boyuna eleştiriyor, değerlendiriyordu. Öteki edebiyatlardan yapılan çevirilere kıyasla Türk edebiyatından yapılan çeviri çok azdı. Bunu hızlándıracaklarını belirttiler. Kültür Ateşelerinin gayreti tam olduğu halde, edebiyatımızın yeni ürünlerini sağlamakta ve iyi çevirmenler bulmakta güçlük çektiklerini gördüm. Yanımda gutürdüğüm kitaplardan birkaçını verdim kendilerine. «Yenilerini de gönderirim.» dedim.

Macaristan'da kültürün işlek dallarından biri dergilerdir. Haftalık, iki haftalık, aylık, üç aylık*lar; biçim, dolgu ve baskı sayısı* bakımından imrenilecek bir yükseklığe çıkmışlar. «Çağdaş» adlı dergi 10.000, «Yeni Yazarlar» 12.000, «Hayat ve Edebiyat» adlı haftalık 25.000... Sadece yabancı edebiyat haberleri ve örnekleri veren «Geniş Dünya», 6.000'den başlayıp yükselmiş...

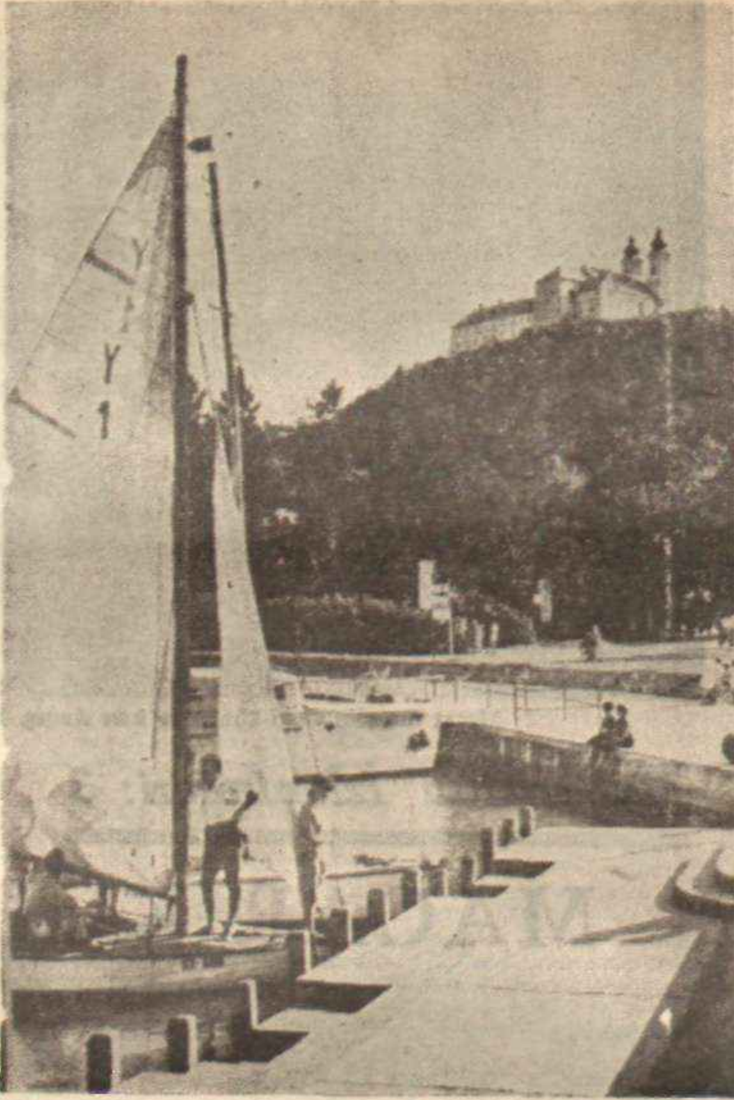
Bunlardan sadece «Geniş Dünya» Nagyvilâg'ın çıktığı yeri gördüm, yöneticileriyle konuştum. Gabriel Mihaly, İvanoş Elbert, Laslo Szenczei ve geçen yılkı Belgrad Yazarlar Toplantısında Yaşar Nabi ile tanışan, bu tanışmadan hoşnutluk duyan George Gabor, derginin yönetimi hakkında açıklamalar yaptılar. Nagyvilbg'ın amacı, dünya edebiyatının Macaristan'da henüz basılmamış yapıtlarından örnekler vermek, onları tanıtmak, yapılacak kitap yayımlarına öncülük etmek. Bir başka deyimle, okuyucuları hazırlamak. Türk edebiyatını gereği kadar tanıtamadıklarından yakındılar biraz. «Bu işe küçük hikâyelerle başlamak ve yılda üç dört hikâye basmak iyi olur.» diyorlar. Hikâyelerle birlikte, yazarlar hakkında ikişer üçer sayfalık tanıtma yazısı koymayı da

→

düşünüyorlar: Kimdir bu yazar, ne vermiştir, hangi yeniliği getirmiştir?.. Hikâye ile böyle bir giriş yaptıktan sonra romana geçebileceklerini söylüyorlar. Türk hikâyeciliği için böyle bir çalışmayı bizden kim yapar bilmiyorum. Ama ben bu isteği buradan bizim derin uykulara dalmış «Türk Edebiyatçılar Birliğin» ile «Pen Klüp» ümüze duyuralım.

Macarcadan Türkçeye çevrilebilecek yapıtlar üzerinde de durduk biraz. Tibor Dey'nin «Karşılık», Laslo Nemeth'in «Korkunç», Endre Feyeş'in «Küflü Demirler Mezarlığı», Jyla İllyeş'in «Pustaz Köyünün İnsanları» ve Ferenc Şanta'nın «Yirmi Saat» i, ortaya atılan adlardı. Bunlar batı dillerinin çoğuna çevrilmişlerdi. «Ernö Urban'a ne dersiniz?» dediğim zaman hafifçe gülümsediler ve ellerini salladılar. Köy konusu bu arkadaşları açmıyordu galiba.

Nagyvilâg yöneticileriyle bu konuda küçük bir tartışma yaptık. Dediklerine göre Macar okuyucusu, *köy hayatı üstüne yazılmış* kitaplarla pek ilgilenmezmiş. Bunu elbet kendi deneylerine göre söylüyorlardı. Halbuki önemli olan, edebiyatın köyü, ya da kenti konu olarak almasından çok, iyi edebiyat olması değil midir? Bunu, tanıştığım öteki yazarlarla da tartıştım. Hiçbiri, dergi yöneticilerinin görüşüne katılmadı. Ernö Urban, köyden söz açan kendi kitaplarının önce sekizer bin, sonra otuzar kırkar bin basıldığını söylüyordu. Reklâmın etkisini düşünmek gerektiğini belirtiyordu. Ernö Urban, «Bir Şeyin Birinci İkinci Yüzü ya da Parmak Kesme Üstüne» adlı hikâye kitabı çıktığı zaman televizyonda bir konuşma yapmış, kitap hemen ikinci baskıya geçmişti.

Budapeşte: Tuna kıyıları...

Macar yazarlarının hakkını koruyan ve adı «Artis-Jus» diye söylenen bir kurum var. Asıl yazarlar Birliğinden ayrı olan bu kurum, daha çok dışarıyla uğraşmaktadır. Bürolarında yedi sekiz kadar sekreter gördüm. Başka dillerde çıkmış, kitapları, bültenleri oraya buraya yığmışlardı. Köy konularında hikâyeler ve romanlar yazan Andras Şandor ve kurumun yöneticilerinden Dr. Boytha ile oturup bir süre konuştuk. Belli başlı Macar yazarları ve bu arada Jyla İlyeş ile Laslo Nemeth üzerinde durduk. Dr. Boytha, aynı «yazar hakları anlaşması» içinde yer almadığımız için, Türk yazarlarının Macaristan'daki haklarını koruymıyacaklarını söyledi. Demek yabancı yazarların hakları da korunuyordu. Ama «anlaşma» bu kadar önemli görülüyordu. Ernö Urban, kâğıdın insandan üstün tutulmasından nasıl haklı haklı *yakınmıştı. Ülke hangisi*, düzen ne olursa olsun, en kültürlü, en genç yöneticiler bile hemencecik bürokratlaşıveriyorlar. Ve ne kadar hızla tamamlıyorlar bu değişimi!..1966'da Stokholm'de, uluslararası bir toplantı yapılarak «Bern» anlaşması gözden geçirilecekmiş. Bu toplantıya «Sovyetler Birliği de katılıp ortak yazar hakları anlaşmasında yer alacakmış.

Andras Şandor, bana Macar Kitap Basıcı ve Satıcıları Birliğinin çıkardığı üç aylık bir dergi gösterdi. «Macar Kitapları» adını taşıyan bu dergi İngilizce, Fransızca, Almanca; üç ayrı dilde basılıyordu. Unesco'nun da ilgisiyle altı yıldır çıkıyordu. Çeşitli kitap haberleri, eleştiriler, kitap endüstrisi ile ilgili incelemeler yayınlıyordu. Sayfaların orasına burasına kitap ve kitabevi reklâmları da serpiştirilmişti. Macar kitaplarını ve kitapçılığını dışarda atnıtmak için iyi bir araçtı bu dergi

Macar Öğretmenlerinin Budapeşte'deki birliklerine de uğradım. Bayan Katalin Jaszay ile Bay Juhaz Laslo çok hoşnut kaldıklarını belirttiler. Çünkü *onların ilk Türk ziyaretçisi benmişim.* Aynı gün Alman ziyaretçileri de varmış. Başkanları Peter tatil için Romanya'ya gitmiş. Görüşmemiz kısa oldu. Daha çok, Macar Öğretmenler Birliği'nin dünya öğretmenleriyle olan ilgileri üzerinde durduk. Kendileri, 1945 de kurulan ve genel merkezi Prag'da olan Dünya Öğretmen Sendikaları Birliği'ne bağlanmışlar. Buraya Asya, Afrika, Avrupa'dan birçok kapitalist ve sosyalist ülkenin öğretmenleri katılmışlar. Yakında Japonlar da gireceklermiş. Ama *Birleşik Amerika bir türlü* üye olmuyormuş. Birleşik Amerika, dünya öğretmenleri arasında başka bir «birlik» yaratmaya çalışıyormuş.

Macar sineması hakkında bilgi edinme fırsatı da buldum gezim sırasında. *Temmuz içinde Mosko*va'da yapılan festivalde birinciliği Macarlar almışlardı. Bu, Ferenc Şanta'nın «Yirmi Saat» adlı röportaj-romanına dayalı bir siyah beyazdı. Birincilik almasından sonra filmin yurt içinde ve dışında önemi arttı tabii. Bir akşam gidip gördüm. Toprak reformu kooperatif çiftliklerinin kuruluğu günleri de kapsayan yirmi yıllık bir dönemi anlatıyordu. Çocukluk yıllarında can ciğer dört arkadaş, büyüdükleri vakit de bir araya geliyorlar, bir kooperatifi, bir toplumu yönetmeğe çalışıyorlar. Ama çok sürmüyor, yolları ayrılıyor. Hattâ araya kan giriyor. İçlerinden biri, ötekini öldürüyor... Birçok toplumsal ve siyasal nedenler var tabii. Seyirci, bir köy çerçevesi içinde, Macar toplumunu uğraştıran bazı genel rahatsızlıkları yakalama fırsatı buluyor. İnsan, alınyazısına karşı koyabilir mi? O, rüzgârda eğilen bir ot mudur, yoksa daha mı güçlüdür? Birçok acıların içinde kıvrandığı halde savaşma cesareti var mıdır, yok mudur? Filmde bu genel sorular, Macaristanın içinde bulunduğu koşullarla düşünülerek ele alınmaktadır. Filmin yönetmeni ünlü Zoltan Fabri, konuyu, paralel bir zaman ögesine bağlayarak işlemiş; «geçmiş» ve «an» iç içe giriyor. Herkes kendi hikâyesi ve çıkarı yönünden kendini haklı göstermek derdinde. Sanki önümüzde belli bir «konu» yok, bir mozayikler bütünü var. Bir bakıma basit bir röportaj, bir bakıma ruhbilimsel derinlikleri olan sağlam bir dram. Son yirmi yılın iyi özeti...

Filmin Moskova festivalinde birincilik alması bazı kimseleri şaşırtmış. Sovyetler, bu kadar eleştirisel özü olan bir filme nasıl birincilik veriyorlar? Bu büyük hoşgörürlük nereden geliyor? Soruyorlar. Bence, sanatçıları yoluyla toplumlar bunu kendileri alıyorlar, kendileri yaratıyorlar. Her ülkede olduğu gibi Macaristan'da da insanlar, bazı işlerin gidişinden hoşnut değildir. Sokakta anlatılan fıkralar, çeşitli sanat yapıtları, gazete ve dergiler, keskin eleştiri yazılarıyla doludur. Yöneticiler içinde de bu hoşnutsuzluğa katılanlar vardır. Tibor Şimo «Yanlışlarımız çok, ama düzeltiyoruz, düzelteceğiz.» Robert Garai, «Konut plânımız istediğimiz noktaya ulaşmadı, sel oldu, kurak oldu... kusurlarımız da var.» diyordu. İlk bakışta hele köye kasabaya birazcık dalmadan insan, «Bu ne rahatsız bir toplum!» diyebilir. Ama endüstri ve eğitimdeki gelişme yüksektir. 1949'da «100» farzedilen ulusal gelir, 1964 te 267 olarak hesaplanmıştır. Ulusal gelir içinde endüstri ürünleri % *61,5 luk bir oran* tutmaktadır. Tarım % 20,3; Ulaşım % 4, Ticaret % 2... Endüstrinin kendi içindeki gelişimi daha da anlamlı görünmektedir: 1949 da «100» olan yükselti, 1964 te 417 dir. Ekilir dikilir toprakların tam % 80'i kooperatifler halinde işlemektedir. 1949'da 30.000 hektar kadar toprak sulanabilirken, 1964'te bu genişlig 260.000 hektara çıkmıştır. 1949'da bir hektara 5 kg. gübre verebiliyorardı, 1964'te verilebilei 70 kg. dır. 6949 da bir traktöre 425 hektar tarla düşüyordu, 1964'te bu alan 90 hektar olmustur. Üçyıl sonra durumun ne olacağını bu sayılardan çıkarmak zorunda değildir. Eğitim için *de durum aynı: 1963* sayılarına göre ulusun % 98'i okur yazardır. On beş yıl önce sinema bilet satışı 47.000.000 iken, 1964 te 112.000.000 olmuştur. Tiyatro bilet satışlarındaki artş, 3.000.000 dan 6.000.000'adır; 1950'de 50.000 televizyon varmış; 1964 teki televizyon abone sayısı 700 000'dir. 1950'de yıllık 20 milyon cilt kitap basılırken, 1964 te 45 milyon cilt kitap basılmıştır. Her alanda böyle bir yükselme.

Genel bir yargı söylemek gerekirse, Macaristan'da insan gelişmiştir. İnsanın yaşamı gelişmiş, istekleri çoğalmıştır. Gelişen insanın ağzı kapatılabilir mi? Gelişmiş insan konuşur, yazar, fıkralar anlatır el altından saklı şiirler dolaştırır. İnsanın geliştiği ülkelerde eleştirisel özü olan filmler yapılır, romanlar yazılır, oyunlar oynanır. Bunu, toplumların kötülüğüne değil, iyiliğine yormak gerekir.

«Yirmi Saat» adlı filmi gördükten sonra, Macar filmciliğini tek elden yürüten ve yöneten «Hungarofilm» i de merak ettim. Bu işler *Millî Eğitim* Bakanlığına bağlıdır. 63 yıllık bir geçmişi olan Macar sineması, başlangıçtan bu yana çok gelişmiş. Yapım grupunun şefi Andre Silâgi, uzun süredir Türk filmcileriyle işbirliği isteğinde olduklarını belirtti. Bu işbirliği iki yoldan olabilirmiş: 1) Karşılıklı film alım satımı, 2) Yapım... Andre Silâgi, «Daha ikinciye el atmadan birincide engellendik.» diyor. «Filmlerimizin Türkiye'de gösterilmesine izin verilmedi. Sizin filmler hakkında da bilgi edinemedik. Bu olmayınca ortak yapıma girişemedik. Halbuki beraber işleyebileceğimiz konular vardır. 1848 devriminin önderi Layoş Koşut, sizin Kütahya'da bulundu. 1917 de Tekirdağ'a gelen Rekotsi'nin evi o kentte hâlâ müzedir. Sonra sizin Kurtuluş Savaşına katılan ge*neral Zalta Mate var. Anadolu'dan* geçerek tâ Buhara'ya kadar giden bir derviş gezgin'imiz var. Bunlarla ilgili filmler yapabiliridik. Biz Batı Almanya, Amerika, İngiltere, İtalya ve Fransa ile işbirliği yapıyoruz. Türklerle niçin yapmayalım? Türklerle her ulustan daha çok yakınız. İşbirliği yapmak için, senaryo üzerinde anlaşmak, teknik olanakları bilmek, karşılıklı zorluk ve kolaylıkları bilmek gerekir. Sonra, sadece uzun filmler konusunda değil kısa döküman*terler konusunda da işbirliği ya*pabiliriz.» Bilmiyorum, bunları ilgililere duyurmanın bir yararı, bir etkisi olur mu?

Macar Yazarları Birliği'ne de uğradım. Orada iki saat kadar kalıp bazı meslekdaşlarla tanıştım. Buluşmayı romancı Timar Mate ile çevirmen Polgar Judit'den başka, Kültürel İlişkiler Enstitüsünden Dr. Lindner, Avrupa Yayınevi'nden Pakodzy Ferenc ile Karig Sara da katıldılar. Genel Sekreter İmre Dobozi, Budapeşte'de bulunan yazarları çağırmıştı. Büyücek bir masanın çevresine oturup konuştuk, kahve içtik. Koşköröş gezisinde dosltlaştığımız Timar Mate, gelen yazarları birer birer tanıttı:

Genel Sekreter İmre Dobozi, edebiyatın her dalında, roman, hikâye ve tiyatroda yapıt vermiş. Haftalık «Hayat ve Edebiyat» ın editörüymüş. Son yıllarda televizyon için de bazı metinler yazmış. «1945'ten sonra eskiye bir kepenk çektik. Hayat ve edebiyatta yeni'yi yaratmaya koyulduk. Yazarlığın büyük sorumluğu başladı.» diyor. Timar Mate'nin belirttiğine göre, hayatı toplumsal savaşlarla doluymuş. Ama her şeyden önce bir yazar olmayı, yazar kalmayı başarmış.

Yanoş Filöp, özellikle işçi kuşaklarının sorunlarını ele alan romanlar, hikâyeler yazmış. Şimdi toplum ve toplumbilimle ilgili belgelere dayanarak edebiyat yazıları hazırlıyormuş.

Gabor Çontaş, konularını işçi ve köylü yaşayışından alan bir hikâyeciymiş. «Tahtadan Yapılmış Demir Çember» adlı hikâye kitabıyla bazı küçük romanları ve senaryoları varmış.

Amburuş Bor, aylık «Kitap Yayınları» dergisine bakıyormuş. Almancadan çeviriler yapmış. Romanları ve hikâye kitapları varmış.

Yanos Gero, gazetelerde çalışı*yormuş. Köy sorunları üzerine*

romanlar, hikâyeler yazıyormuş Çok belgeci bir yazarmış Gidip bir kooperatifte uzun süre kalıyor, köylülerle yaşıyor, çalışıyormuş İnceleyerek yazmak, belgeye dayanmak, Macar yazarlarının ortak özelliği nerdeyse Bunu tanıştıklarımın çoğunda gördüm.

Yazarlar Birliğinin «Dış İşleri Bakanı» Vera Vedreş ile de tanıştık. Bütün işleri aksatmadan yürüten bir kız. «O kadar iyi çalışıyor ki, üyeler böyle bir iş var mı, yok mu, fark etmiyor.» diyorlar. Bana güzel bir cilt içinde, İngilizce «Macar Halk Masalları» kitabını armağan etti Macarlar, Macar edebiyatının belli başlı değerlerini, değerli edebiyat ürünlerini türlü dillere çevirip bastırmışlar. Her fırsattan yararlanarak kültürlerini çok iyi tanıtıyorlar. Aynı amaçla yabancı dillerde antolojiler ve başvurma kitapları da hazırlamışlar

Dr. Lindner, arada bir şaka yaptı. Benim için, «üç gün evde köyde kalmak isteyince biraz şaşırmıştım. Ama çaresini bulduk. Yanına Timar Mate'yi bulduk. Hiç şüphe etmesin, bu işi Mate'den daha iyi yapacak bir düzüneden fazla yazarımız var.» dedi Gülüştük.

Konuşmalar ilerlemişti ki Ferenc Şanta geldi «Yirmi Saat» romanının yazarı. Filmin Moskova'daki başarısından sonra günün kahramanı olmuş Yabancı ajanslara, televizyonlara günde sekiz on görüşme veriyormuş. Karayağız, sessiz bir insandı. Otuz sekiz yaşındaydı. Önce bir hikâyeci olarak ortaya çıkmış Yeni biçimde, belgeli, derin hikâyeler yazmış, Sonra alışılmamış bir biçimde «Yirmi saat» romanını yazarak «acı gerçekler» i dile getirmiş Yüzcek bizim Talip Apaydın'a benziyor. Rusyadan iki hafta önce dönmüş...

Karşılıklı edebiyat ve kültür ilişkilerinden söz ettik Ben, bizde Macarcadan yapılan çevirileri anlattım. Klâsikler arasında çıkmış bir hayli kitap vardı Ama yeter sayılmazdı Çağdaş yazarlardan hiçbirini bilmiyorduk Onlar da bizimkileri bilmiyordu Olanaklar nedir, neler yapılabilir? Ne gibi engeller vardır? Şu noktada birleştik ki, biribirimizi iyi bilmemiz gerek. Karşılıklı gidip gelmeler, biribirimizi bilmenin en etkili yolu olabilirdi. Kültür ve edebiyat, ulusları yaklaştıran ve bağlayan en sağlam köprülerden biri değil miydi? Diplomatların ve politikacıların başarmadığı, sanat ve kültür yoluyla hazırlanır, onlara kala kala bir imza atmak kalırdı. Bir sürü savaşın ya içinde ya eşiğinde bulunan, yarınının ne olacağı belirsiz, karma karışık bir dünyada, hangi ulusun böyle köprülere ihtiyacı yoktu? Dışardakiler buna başlamışlar, başarmışlar gidiyorlar. Bulgaristan'ı yazarken belirtmiştim. Gitmedikleri ülke sadece Türkiye kalmıştı. Gidiyorlar, geliyorlar, getiriyorlardı. Macarlar da öyle.. Yazarları bir içerde, bir dışarda. Dışardan da bir sürü konuk. Ben varmadan iki hafta kadar önce Pablo Neruda oradaymış. «Neruda konuğumuz oldu.» diye kabararak anlatıyorlardı. Balaton gölü kıyısındaki Thany'de bir dinlenme sarayları varmış. Gelenlerin çoğunu orada alıkoyuyorlarmış.

Macaristanda edebiyat hayatının canlılığını gösteren kanıtlardan biri de edebiyat ödülleridir. Tanıştığım yazarlardan bu konuyla ilgili bilgiler topladım. Belli başlı iki büyük ödül var:

1. Koşut Ödülü: Macaristan'ın en büyük devlet ödülüdür. Ünlü devlet adamı Layoş Koşut'un adını taşır. İki yılda bir, Kültür, Edebiyat, Resim ve Bilim'e verilir. Edebiyat ödülünü yazarlar iki yıl içinde çıkmış tek kitaplarıyla ya da bütün yapıtlarıyla alırlar. Önemli yapıt bulunmazsa verilmez. Neden verilmediği kamu oyuna açıklanır. Önemli bir ödül olduğu için hak eden sanatçıya Cumhurbaşkanı eliyle verilir. Armağanın üç derecesi vardır: Baş, Orta, Ayak. Ayak için verilen para bile bir işçinin bir buçuk iki yıllık kazancına eşittir. Bu para 30.000 ile 150.000 forint arasında oynar. Koşut ödülü, şimdiye kadar hep yaşlı yazarlara verilmiş. İlk olarak geçen yıl iki genç ozan bu ödülü paylaşmışlar. Mihaly Vatsi ile Gabriel Garai... Koşut ödülü, Fransızların Akademi ödülüne benziyormuş. Kazanan sanatçıya yaşadıkça aylık bağlanıyormuş.

2. Jozej Attilâ Ödülü: Bu da bir devlet ödülüdür. Bunun da üç derecesi vardır Verilen para 10.000 ile 30.000 forint arasında değişir. Her yıl 4 Nisan'da verilir. Üç yıl önce Timar Mate almış. Jozef Attilâ'yı alan yazar gençse, Koşut'a aday sayılırmış. Yaşlıysa, «Eh Koşut'u alamıyor, bari bununla avunsun.» anlamı taşırmış.

Bunlardan başka, sendikaların da ödülleri varmış.

Kültür ve edebiyat zorluklarını çözmede devlet eli çok yararlı olmuş. Kapitalist ülkelerin bazılarında zenginlerin vakfı olarak sürüp gelen armağanlar ödüller; kültür ve edebiyat çalışmalarını bir dereceye kadar etkilemektedir. Ama kısa zamanda genel bir canlanmaya ulaşmak isteyen «az gelişmiş ülke» lerde bu nasıl olacak? Oralarda hangi vakıf, hangi özel armağan? Sanata kültüre selâm veren yok. Bu ülkelerin çoğunda hattâ tümünde sanat, «yöneticilerin hasmı» sayılır. Yöneticiler sanata, sanatçıya iyi gözle bakmazlar. Kovuşturma, tutuklama, sürgün... Ozanlar ozan değil, yazarlar yazar değil; birer «çile kuşu» durlar sanki...

Yazarlar Birliğinden çıktıktan sonra, Kültürel İlişkiler Enstitüsü yöneticilerinden Dr. Laslo Pesta, Dr. Güstav Hollo ile bahçeli bir lokantada buluştuk. Dr. Lindner, Andras İlyes ve Timar Mate de oradaydı. Macarların dış ülkelerle kültürel ilişkilerini yürüten Enstitünün yaptıklarını, yapmak için uğraştıklarını konuştuk. Kültürel ilişkiler yoluyla ulusları barışık yaşatma olanağı var mıdır, yok mudur? Batılı bir diplomat, «Savaş önce kafalarda başlar.» dememiş miydi? Öyleyse barış da önce kafalarda gönüllerde gelişir Sanatın, kültürün bu başarıyı sağlamadaki önemi küçümsenebilir mi? Sadece biribirlerimizin kitaplarını çevirmek yeter mi? Sanatçılarımız da biribirini tanımalı, benzer-benzemez sorunlarını tartışmalı, biribirlerini anlamalıdırlar.

Dışarlarda sanılır ki Macaristan ve benzeri ülkeler hâlâ bir «demir perde» ardındadır. Girip çıkmak zordur. İçerde birçok yerler kapalıdır. Yabancıların ardında polisler gezer. Sıkboğaz ederler adam... Başka yazarlar da belirttiler, görünürlerde öyle bir «perde» yok. Onu görünmez yerlere gerdilerse o nasıl perde? «Yazarlarınız başka ülkelere giderken bile olsa bize uğrasınlar. Elçiliklerimize haber vermek yeter, hemen ilgileniriz.» diyorlar Biz sanırız ki bizim yazarlar, sanatçılar oralara gidince hemen avlanırlar. Onlar öyle kurt insanlardır ki, bir iki konuşma, bir güleryüz, tamam... akıllarını çelerler yazarların. Biz gitmiyelim, onlar gelsinler peki? Yooook, o da olmaz. Onların bize gelmesi de sakıncalı. Gelip burada propaganda yaparlar. Öyle ya, gelenlerin her biri beş kişi kandırsa, o beş kişi beşer kişi kandırsa, beşer beşer... bir çürük incirin bir çuval sağlam inciri çürütmesi gibi, yurt gitti, yurttaşlar gitti elden... Ancak mizah yazılarında raslanacak bu görüşleri daha ne kadar doğru sayacağız bilmem. Ama ortada bir gerçek var ki, uluslararası kültür ilişkilerini hiç de hafife almamak gerek. Başka ulusların kültüründen korkmak, bir kompleksin sonucuysa, o kompleksi yenmek, bunun için de kendini ve kültürünü güçlendirmek halkını canlandırmak, tutulacak doğru yoldur. Dışarıya giden sanatçıların avlanacağı, tavlanacağı yok. Ama gören gözlerin oralardan getireceği çok ders var. Modern haberleşme araçlarının bu kadar geliştiği bir çağda, uluslar birbirini eskisinden daha çok merak ediyor. Ona göre gidip gelmeler artıyor.

Sanatçılarımız kendilerini biriktiriyor

Mehmet Doğan

Demirtaş Ceyhun, YÖN dergisinin 140. sayısındaki «Edebiyatçının Edebiyatçıya Edebiyatı» adlı yazısında: «Edebiyatımızın şu son günlerdeki suskunluğundan söz açıyor. Yazının daha ilerisinde «Edebiyatımızın, *hatta bütün sanatlarımızın* bugün büyük bir kriz geçirmekte olduklarını hiçbirimiz yadsıyamıyoruz» diyor.

Suskunluk ve **kriz** sözcüklerini, «az eser verme» ya da açıkçası «kısırlık» anlamına alsaydı kendisiyle aynı düşüncede olabilirdim. Ama daha birinci cümlenin bitisinden anlıyoruz ki yazar. «Edebiyatımızın şu son günlerdeki büyük suskunluğu beni korkutmağa başladı» derken bu suskunluğu ve krizi hiç de iyi karşılamıyor, hatta sanatımız adına korkuyor ondan.

Bense tam tersini söylemekle başlıyacağım: Edebiyatımızın şu son yıllardaki büyük suskunluğu beni iyiden iyiye umutlandırmağa başladı, diyeceğim.

Neden mi?

Herşeyden önce, **kriz** sözcüğünü, sanatımızın bugün içinde bulunduğu durum için kullanırken, kötü anlamında alamıyorum. Şey'lerin gelişiminde tehlikeli ya da kesin sonuca götüren bir an olan krizin, bu durumda sanatımızı mutlaka kötüye götüreceğine inanmıyorum. Dahası, bu kriz, bir açılışla, bir sağlam tabana oturuşla, dünden daha bilinçli sanat eserlerinin, sanatçıların ortaya çıkısıyla sonuçlanacaktır, diyorum ben.

Ceyhun'u korkuya, karamsarlığa götüren şey, 1960 öncesiyle sonrasını bir bütün olarak almasıdır sanırım. Yazının bütününde bu ayırımı yapmağa istekli olduğuna dair bir tek satır olsun göremedim. Oysa krizin nedenleri, 1960 sonrası düşün ve sanat hayatımızın 1960 öncesinden kesin olarak farklı oluşundan doğmaktadır. 1965 sonunda edebiyatçılarımız daha az yazıyorlar, hatta bazıları hiç yazmıyorlarsa, bugün artık 1959 daki gibi şiir, hikâye, roman yazılamıyacağı, 1959.daki gibi düşünülmediği içindir. Gerçekten de bu böyle. 1959 ve öncesinde yazdıklarımızı, düşündüklerimizi hatırlarsak, ya da o günün dergilerine, o günlerde yayınlanmış eserlere bir göz atarsak böyle olduğunu daha iyi, anlıyacağız.

Yönetim alanında, düşünce alanında, kavramlarda kesin bir değişiklik, bir dönüşüm yaratmış olan 60 ve sonraki yıllardaki hareketlerin, sanatımızı etkilemesi olağan bir şeydi zaten. Gündelikçi politikacılar bile artık 60 öncesi gibi politika yapılamıyacağını anlamışken, soy *sanatçının hiç değişmemesi, hep* aynı kafayla eser vermesi beklenemezdi. Bunalım edebiyatı artık 60 öncesi gibi rahat rahat oturamazdı tahtında. Bugünlerin edebiyatı olsa olsa bir «serpilme, açılma edebiyatı» olurdu.

Aslında 60 ve sonrası olayları, düşünce ve sanat hayatımızdaki yavaş tempolu nicelik değişimlerine bir hız vermiş, hatta bir bakıma nitelikçe bir değişim sağlamıştır.

Daha »Garip» çilerle başlıyan, toplum üzerindeki baskıyı insan adına yadsıma eğilimi kendini bütünleye bütünleye bunalım edebiyatına kadar gelmişti. Toplumun en iyi gören gözü olan sanatçı, yaşantımızda insan-dışı acayip bir baskının varlığını seziyor, bütün insana, sağlam i n s a n a varmanın yollarını arıyordu. Orhan Veli kuşağı buna bir çeşit mizahla ve «küçük adam» motifi ile ulaşmağa çalıştı: kişiliğini ve canlılığını yitirmiş olan eski tip insanın karşısına «küçük adam» ı koydu cesaretle

Daha sonra gelenler —ki bunlara ister Mavi'ciler, ister anlamsızlar, ister bunalımcılar deyin, hepsi bir tek büyük oluşun birbirini bütünleyen parçaları idiler— toplumdaki sosyal ekonomik ilişkilerdeki zıtlıkların daha keskinleştiği, bu ölçüde baskının daha da arttığı dönemlerde bu insan-dışı acayip baskıya «küçük adam» ya da «çocukluk», «saflık» imajları ile karşı çıkamaz oldular. İnsanı kurtarmak için bu baskının karşısına onun kadar sert ve etkili bir direnme ile çıkmak gerekti. 1960 öncesi edebiyatı bu güçte bir direnme edebiyatı olamadı. Bununu açıkça söylemek gerek. Bunun bir nedenini Demirtaş Ceyhun şöyle açıklıyor: «Ama şunu da unutmamalı ki, bir söz sanatı olan edebiyat, kendi gücünün ötesindeki soyut özgürlük düzenleriyle yakından ilgili olduğundan, günlük yönetimleri dikkatlice izlemeğe ve siyasayla olan ilişkilerinin de belirtilerini, *yönetimsel durumların özgürlük* ordinatına göre çizdiği parabola paralel olarak artırıp, azaltmağa zorunludur.» Ben pek o kadar ileri gidip «zorunludur» demiyeceğim —çünkü tersi örnekler çok— ama 1960 öncesi edebiyatımızın güçlü bir direnme edebıyatı olamaması nedenlerinden biri olarak kabul edeceğim bunu. Edebiyatçılarımız, siyasayla olan ilişkilerini o günkü yönetimin özgürlük eğrisine o kadar paralel götürdüler ki bir başkaldırma edebiyatı olamadı edebiyatımız.

Daha da önemlisi, düşünsel oluşumuz, o günlerdeki düşün seviyemiz, içinde yaşadığımız durumu bütün tarihsel-sosyal-ekonomik nedenlerile anlamamıza yetmeyecek kadar, çıkış yollarını bulmamıza yardım etmiyecek kadar zayıf, yönsüz ve temel bilgilerden yoksundu. Birşeyin eksik olduğunu, yanlış olduğunu, değişmesi gerektiğini biliyorduk ama bunu tanımlıyamıyorduk. Hergün dik âlâsı içinde yaşadığımız halde «aliénation» karşılığı Türkçe «yabancılaşma» sözcüğünü bile 60'tan sonra buluşumuz bir raslantı olabilir mi? Öyle bilinçsiz ve güçsüzdük.

Ve bu nedenlerin sonucu, o günlerin önde giden edebiyat akımları bunalımcı oldu, herşeyi yadsıyan bir edebiyat oldu. Yadsımak da ileri bir adımdır, diyenler olabilir. Doğru, ileri bir adımdır ama gerisinden, yadsıdığımız şeylerin yerine koyacak karşısına dikecek zengin bir bilinç hazinesi gelirse.

Oysa, büyük çoğunluğu ile sanatçılarımız, doğayı, insanları, yurdumuz gerçeklerini, yurdumuz insanlarını, toplumsal koşulları ve bunların gereklerini yalnızca dış görünüşlerile değil, iç ilişkileri ile, iç gerilimleri ile, karşılıklı eylemleri ile kavrıyacak bir bilimsel yöntemden yoksundu. Bunun suçunun onlarda değil de onların dışındaki güçlerde oluşu bu hakikati değiştirmezdi elbet

27 Mayıs, sanatçılarımızı bu durumda buldu. Buldu da değil, yakaladı, fenersiz yakaladı hem de. Bir iki başarısız şiir örneği dışında 27 Mayıs'ın şiirinin, hikâyesinin, romanının olmayışının nedeni buradadır bence.

Sonra birden, yıkılan bir bentten boşalan sular gibi önüne geleni sürükleyen bir akım başladı düşün hayatımızda. Zifiri karanlık bir zindandan güneşe çıkmışız gibi herşeyi yavaş yavaş farketmeğe başladık. Açıklamalar, incelemeler, bilimsel kitaplar, tartışmalar, açık oturumlar ışığında ortaya çıkan gerçeklerde, bir süre önceki yadsımalarımıza temeller bulmağa başladık. Ayaklarımız yere değdikçe daha uzaklara gitmek istiyorduk. Yıllar sürmüş olan açlığımızı dindirmek için hergün bir yenisi ortaya çıkan yayınevleri ile, okumakla yetişemediğimiz çeşitli yayınlar vardı önümüzde.

(Demirtaş Ceyhun, Sartre'ın, Şolohof'un kitaplarının satış azlığından yakınırken 60 öncesi 2-3 yayınevine karşılık bugün 10-15 yayınevi olduğunu düşünmeliydi. Hem de nitelikçe eskilerine çok üstün yayınevleri bunlar. Sanat ve düşün eserlerinin satışını, 60 öncesi yayınlanan yıllı kkitap sayısı ile 60 sonrası yayınlanan yıllık kitap sayısı ortalamalarını karşılaştırarak yapsaydı, düşün ve sanat hayatımızın, 800-1000 kişilik bir yazar-okur kitlesinin çok dışına taştığını görürdü. 3-5 yıllık yayınevlerinin herbirinin bu süre içinde yayınladığı kitap sayısı 50'yi hatta 90'ı buldu.

Dergi satışlarında da öyle; Varlık, Yeditepe gibi ölü dergiler konusunda söyleyecek sözüm yok. Ama, bugün C.H.P nin arayıp da ne olduğunu bulamadığı ortanın solu'nun dergisi olan Pazar Postası'ndan söz açan yazar, yazısının yayınlandığı YÖN dergisinin onbinin üstündeki —hem de haftalık— satışını neden düşünmüyor? Okuyucuları fazla bilimsel ve yeni akımlarla dolu bulduğu halde aylık satışı 2000'in üstünde olan 2.5 lira fiyatla Yeni Dergi'yi neden düşünmüyor?)

Yayınlanan kitaplar, çoğunlukla toplumsal, felsefî ekonomik konular üzerinde. 1965 yılının ilk 9 ayı içinde yayınlanan 4200 eserin 1482'si sosyal bilimler, 70'i felsefe-ahlâk konularında. Buna karşılık 4200 eserin ancak 657'si edebiyat. Bunu da doğal görmek gerek. Cevaplandırılmış her soru, birkaç yeni soru açıyor önümüze. Ve anlamak istiyoruz herşeyden önce. Dumanlı, puslu hiçbir şey kalmasın istiyoruz gözümüzde, kafamızda. Bütün nedenleri anlaşılmış bir dünya daha güzel. Ve insan ancak o zaman gerçekten etkin olabilir dünya üzerinde, onu değiştirebilir.

Sanat eserlerinin yayım ve satışlarındaki düşüklük, okuyucuların daha çok bilimsel eserlere *dönüşüyle açıklanabilir* böylece. Peki ya edebiyatçıların suskunluğu? Onu da aynı nedenle açıklıyorum ben. Sanatçılar en iyi okuyuculardır. Sanatçının, en iyi gören göz olabilmesi, bu görevini hakkile yerine getirebilmesi için, sezgi ve ustalığının yanında şaşmaz bilinci, insanı ve toplumsal olayları yanlışsız kavramasını ve çözümlemesini sağlıyacak bilimsel bir yöntemi olması gerekir. Sanatçı ancak bundan sonra gününü aşan, geleceğe ışık tutan eserler yoğurabilir.

Ve sanatçılarımız bunu biliyorlar, bu noksanlıklarını duyuyorlar. Kendilerini aşmak gereğini duyuyorlar. Ne sanatın iç sorunlarının ne de dış dünya sorunlarının eski güdük bilgilerimizle çözülemiyeceğini biliyorlar. Az eser vermeleri bundandır. Edebiyatımızdaki suskunluk bundandır asıl. Sanatçılarımız, edebiyatçılarımız kendilerini biriktiriyorlar. Tıpkı, küçük teknesiyle okyanusu aşmağa hazırlanan kişiler gibi, teknelerin, motorlarını, yakıtlarını, azıklarını bir daha, bir daha yeniden gözden geçiriyorlar. Herşeylerini tamamlamadan uzun süre daha elleri gitmiyecek belki motoru çalıştıracak düğmeye. Belki bir süre yol alıp tekrar *döneceklerdir yeni hazırlıklar için.*

Tabii bütün bunlar, görevini cidiye alan soy sanatçılar için. Yoksa, gözlerindeki perdeyle hâlâ yazanlar yok mu? «Edebiyatımızda bir değişiklik olmadı, çünkü 40 yıldır Türkiye gerçekleri değişmedi» diyenler yok mu? Var tabiî. Ama zaman zaten onları çoktan aştı, dışarı attı. Hem kendileri de, sanat okyanusu içinde yeni ufuklara ufacık bir tekneyle açılacak cesareti bulamıyorlar içlerinde. Eski bildiklerini değişmez sayıp direnmeleri bu güçsüzlükten geliyor. Ama arkalarından gelen sağlam, ne yaptığının bilincine ulaşmış gürül gürül kuşak silip süpürecektir onları.

Böyle bir kuşak geliyor mu? Hiç şüpheniz olmasın!

Biz, edebiyat geceleri düzenlerdik delikanlılığımızda; yaşayan dünyaya açılan tek penceremiz oydu, oradan boşalırdık. Bu günün gençleri açık oturumlar düzenliyor. Onları dışardaki dünyayla kucak ucağa tutan daha dolaysız bağlar var.

Bir yıl öncesine kadar genç kuşak şairleri Nâzım'ı tanımıyordu. Bugün tanıyorlar. Nâzım, onlara sağlam bir temel olacaktır yarın.

Ve daha güzeli: Sartre, Türkiyede 50'lerdeki inandırıcılık gücünü yitirmiştir. Sartre büyüsü bozulmuştur. Garaudy daha çok okunuyor bugün. Sevindirici bir şey bu.

Bu susukunluğun sonundan korkmuyorum ben.

GECE SAAT 1 DEN SONRA

Rıhtım karanlık vakit çok geç açıkta gemı
Uzakta tenbel bir plâk miyop gözleriyle bakıyor
Karşımda saat 1'den sonra Vietnam yağmuru
Giriyorum bir kulübenin açık penceresinden
Hoa köyünün öğle üstü sessizliği aramızda
Damaklarında biraz tanıdık çay burukluğu
Aşağıda ay ışığı hiç konuşmadan duruyor
Yerde Asyalı ıslak bir gazete
Napalm bombasına karşı yürekler kaskatı
Sarı tarlaların üzerinden geçiyor durmaksızın
Simsiyah bir bulut kaya gibi bir kin
Gün ışığı yayılmadan varmalıyız kıyıya
O kızgın şiirler yaşıyor dudaklarımızda
Hiçbirini unutmadık gözbebeklerimizde sabır
Ağır bir tank geçiyor sarsılıyor altımız
Senin gözlerin olmasa gözlerindeki bahar olmasa
Kıyılarıma çarpmasa açık mavi denizlerin
Bu yürek ne Kongo'da durabilir ne İspanya'da yaşar

Şimdi her akşam göz kapaklarımızdan kalkar
Teknesi Akdenizli bir gemi umutlarla pupayelken
Masamda açık yayınlanmamış şiir defterim
Tel tel uçuşur saçların gece vakti
Yüzünde bir yanar bir söner ilk ışıklarım
Saçlarında parıldar benim Peru'lu güneşim
Oysa mutluluğum Asya'da yarım Afrika'da yarım

Sen bilir misin 1960 daki Cezayir uykusuzluğunu
Hani kuru otlara uzanınca kayıp gidersin kuyuya
İşte öyle gözlerimde Cavalı bir gemicinin uykusu
Az sonra birdenbire düşer gibi uyanırım
Yanımda bulurum anılardan gelen yüzünü
Sen nereye gitsen seninle beraber biraz mutsuz
Uzak Kongo'nun sıcak sabahı başlar karşımda
Geceden bir ırmak kulaklarımda uğultusu
Güneyde denize açılınca duraklarım biraz
İlerde görünecek Pesteli tanıdık bir yüz
Dudaklarında ağır Khachaturian konçertosu

Ömer Faruk Toprak

«GÜZEL AMERİKALI»

Muzaffer Buyrukçu

1

Bugün Türk halkının yaptığı en önemli iş öğrenmektir. Kendi yurdunun sorunlarını, dünyayı yöneten güçlerin içyüzlerini, ekonomiyi, siyaseti, bilimi, felsefeyi, sanatı öğreniyor. Bütün bunları öğrendikten sonra bir kişilik sahibi olacaktır ve şimdi gözü kapalı olarak «evet» dediği *pek çok şeye «hayır» diyebi*lecektik. Ama en önce öğrenmesi gereken şey Amerika'dır. Gerçi filmlerden, oradaki banka soygunlarını, kızılderililerin öl*dürülmelerini, zencilerin* köpek sürüsü gibi yaşadıklarını, Amerikan ordusunun yenilmezliğini, şişirilmiş halk kahramanlarının incir çekirdeği doldurmaz hikâyelerini öğrendik. Cazını soktuk yaşantımıza, danslarıyla dans ettik, dillerini, davranışlarını benimseyip önemsizliğimizden kurtulmak istedik. Banka soyduk onlar gibi, kızlarımız Amerikalılarla evlendiler yoksul ailelerinin durumunu düzeltmek için. Amerikan giysilerini geçirdik sırtlarımıza, Amerikan mallarından başkasına önem vermez olduk. Amerika'daki akıl durduran refahın hayalleriyle avunduk. «Amerika'da bu işler şöyle yapılıyor ama» dedik. «Amerikalı başkanına sövecek kadar özgürdür» dedik ve Amerika bizim tanrımız oldu.

İşte yurdunu, insanını gerçekten seven, onun rahatça; yabancılardan temizlenmiş yurdunda haysiyet sahibi olarak yaşamasını istiyen ülkücü insanlardan değerli yazar İlhan Selçuk, Amerika gezisi sırasında gördüklerini, izlenimlerini «Güzel Amerikalı» kitabıyla sundu okurlarına.

2

Özgür denen dünyada yaptıklarıyla «çirkin» ilân edilen Amerikalı'nın geçmişini, dinini, sanayiini, işçilerini, iş adamlarını, zenginliğini, yobazlığını, ırkçılığını inceleyici bir mantıkla ve reddi güç doğrulara dayanarak anlatan İlhan Selçuk, «İlle de büyük illede kocaman» adlı yazısının bir yerinde : «... Para dediniz mi milyon ne kelimel Milyar geliyor akla. Otel dediniz mi, en aşağı iki bin odalı. Otuz katlı bina alçaktır. Yemek dediniz mi, bizim beş porsiyon bir tabakta gelecek. Köprülerin en küçüğü Unkapanı kadar... Tren dediğiniz öyle uzun olacak ki iki yüz vagon az gelecek...» diyor.

Bu —büyüklüğü— kullanma zorunluluğunda: çeşitli ırklardan ve milletlerden meydana gelen Amerikalı'yı, geçmişine baktığı zaman onu tedirgin eden aşağılık duygusundan kurtarma isteği var gibi geliyor bana. «Sen dünyanın en soylu milletisin, sen dünyanın en güçlüsüsün... Öyleyse senin yaptığın her şey varlığınla orantılı olmalıdır». O da öyle yapıyor işte. İki bin odalı oteller, gök tırmalıyan apartmanlar, dünyada benzeri olmıyan köprüler, uçaklar, gemiler... Bütün milletlerden üstün ve güçlü olduğunu ispat etmek için Hiroşimaya —birkaç dakika içinde ikiyüz bin kişiyi yok eden— bombayı atıyor. Kuzey Vietnam'a gece gündüz ölüm yağdırıyor. Dominikin altından girip üstünden çıkıyor,

3

İlhan Selçuk, yıllardan beri halkın iyi olma, içinde yüzdüğü sefil durumdan kurtulma çabasını işlerine geldiği gibi istismar eden ve kendilerinden başkasını düşünmiyen politikacıların karşısına şu sözlerle çıkıyor: «...Biz ne yaptık? Dövizlerimizin cılız *kaynağını Niyagara şelâlesi* sanıp durduk... Memleketimizde imal etmediğimiz malları piyasada ikinci, üçüncü ele satmakla memleketin kalkınacağını umup durduk... *Pittsburgh'un, Detroit'*in, Michigan'ın mamullerini iç pazarımızda satarsak —küçük Amerika— olacağımızı hayal edip durduk. Azgelişmiş ülkelerdeki israf politikasının, gelişmiş ülkelerdeki israf politikasını kuvvetlendirip beslemekten başka bir işe yaramadığını yıllarca anlamadık durduk... Eğer —Küçük Amerika— olmak o kadar kolay olsaydı, şu gezdiğim Amerika —Büyük Amerika— olmazdı. «Gezi notlarından çok (bir alışkanlıktan ya da gördüklerini öyle belirtirse daha etkili olacağını düşündüğünden olacak) bir fıkra havası taşıyan yazılarında İlhan Selçuk, Amerikan toplumunda köşe başlarını tutmuş kurumların kişilerle ilişkisini, kişilerine tanıdığı sosyal hakları, her yere girmiş ve damgasını vurmuş makineleşmeyi, dağ başındaki bir kulübeye bile elektrik, su, televizyon götüren bir düzeni incelerken bizdeki iş adamı görünen ve özel teşebbüsün her yere el atmasını istiyen çoğu dalavereci, havadan para kazanma peşinde olanların karşısına Amerikan iş adamını çıkarıyor. «Amerikan iş adamı demiryolunu döşemiş, dağları delip tüneller açmış, nehirlere köprüler atmış, demir madenlerini işletmiş, bakır madenlerini açmış, kömür madenlerini çalıştırmış, petrolü arayıp bulmuş, tasfiyehaneler kurmuş, bankaları tesis etmiş, kamu hizmetleri içinde ve dışında bütün yapıcı alanlarda merhametsiz, ama inatçı bir didişmeyle bugünkü *Amerikayı yaratmıştır...* Bizimki gibi komisyonculuk, aracılık, ithalâtçılık işleriyle devlet sırtından geçinen özel teşebbüs değildir bu.» diyor İlhan Selçuk.

4

«... Televizyon bir çamaşır makinesidir ki, içinde her gün saatlerce Amerikan vatandaşının beyni yıkanır...»

«Amerika halk oyu denen şeyi istenilen yönde bir disiplin altına almıştır. Böylece demokrasi gibi görünen bir siyasi mekanizma, topluma hakim olan büyük sanayi krallarının istekleri dışına çıkacak bir işleyişe kavuşmaktan gittikçe uzaklaşmaktadır.»

«Az gelişmiş bir toplumun Amerika yanında yer alması doğrudan doğruya kendi kendisine cephe almasından, kendi varlığını baltalamasından başka bir şey değildir.»

5

Bir milletin bireylerini birbirlerine bağlıyan güçlerin en başında —çıkar— gelir. Bu sorun yaşantılarda eğemen olduğu sürece, varlığını araştırmak, kendisine soru sormak gereğini duymaz. Bir eşyadır. Ama kendini ardından sürükliyen çıkarın betonu arasında çatlaklar belirince, kuşaklar boyunca uygulanan bir statükonun dışına çıkamadığını, bu statükoyu uygulayanların krallar gibi yaşadıklarını, hattâ o kralların krallıkları uğruna oğullarının —dertleri boylarını aşmış— yabancı ülkelerde öldüğü gerçeğini anlayınca, televizyonla, radyoyla, buz dolabıyla, otomobille süslenmiş ve kendisinin varlık olarak uzak tutulmasına, nedenleri araştırmasına engel olunmuş dünyası, paramparça olur. Ve işte o zaman kendine döner, görmeye başlar. Artık, o, eski ve pis oyunun kurallarını bozmuştur. Yürüyüşler yapar, Vietnam'a kan gönderir, «çocuklarımızın ölmesini istemiyoruz» diye bağırır, üstüne benzin dökerek kendini yakar.

Büyük Amerikalı, İlhan Selçuğun dediği «Güzel Amerikalı» canı yandığı için bugün uyanmağa başlamıştır.

6

Herkesin, ama daha çok Amerikancıların okuması, ama muhakak okuması gereken İlhan Selçuk'un «Güzel Amerikalı» kitabı hakkındaki bu küçük yazımı, Jean Cocteau'nun şu sözleriyle bitirmek istiyorum:

«... Amerikalılar, çocukluğunuzu koruyan bir millet olunuz. Genç ve namuslu bir millet olunuz. Başkalarını daha az ve kendinizi daha çok sorguya çekiniz.»

KİTAPLAR

samih emre

ROUSSEAU EİNSTEİN CAMUS'DEN

İç kapağında «Çan yayınları, Yeni Ufuklar aylık dergisinin ek yayınıdır» notunu taşıyan son üç kitap. Albert Einstein'dan Dünyamıza Bakış —Seçme Denemeler— (Çevirenler: Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, Vedat Günyol, Cevat Çapan, İsa Öztürk, Yaşar Anday, 112 sayfa, 5 lira); Albert Camus'den Denemeler ve Bir Alman Dosta Mektuplar (eklemeli üçüncü baskı, çevirenler: Sabahattin Eyuboğlu, Vedat Günyol, 137 sayfa, 5 lira); Jean - Jacques Rousseau'dan Toplum Sözleşmesi (gözden geçirilmiş ikinci baskı, çeviren: Vedat Günyol, 186 sayfa, 6 lira).

Değişik çağlar içinden, kişilikleri ve dünya görüşleri birbirinden ayrı yazarlardan derlenmiş —renkleri değişen, düzeni hep aynı kalan sade kapaklarla— aynı rafa yanyana konabilecek seç*kin bir dizi:* Campanella'dan Thoas More'a, Diderot'dan A. Bayet'ye, J. Devey'den B. Russell'a, Sartre'dan Brecht'e, Thoreau'dan Vercorsa, G. Babeuf'den O. Burian'a kadar... Ayrılıklar içinde bir belli tutarlılık var bu dizide; iki yönden. Önce kitapların hazırlanışına verilen emek yüzünden: Çeviri güzelliği, dil özeni, dizgi, baskı, sayfa düzenine titiz bir dikkat; kitabın, onu ilk gören okuyucuda yarattığı arzu ve güven bakımından. İkincisi, yayımlanan eserleri seçmedeki asıl dilekten: «Yeni Ufuklar».

Gerçekten bu kitapların çoğu, çok sürümlülük, olayların yarattığı ihtiyaç zorunluğu, günlük yankılanmaların kolay dürtülerinden faydalanmak için çıkmıyor ortaya. Az satılacakları bilinerek, daha çekici görünen kitapların önünde arkaya *itileceği, yenileceği* göze alınarak, çıkarsız bir sevgiyle, kendine sadık bir ölçünün vazgeçilmez ülküsüyle... Çan yayınlarıyla DE kitaplarına bakarken aynı saygı geliyor içimden. Yenilmiş imkânsızlıklar arasında özenle, sevgiyle, sanki bir çiçek koklar, bir çocuk okşar gibi, sıcak, sevecen meraklarla hazırlanmış bu güzel kitaplarda bir yönden daha ortaklık görüyorum. Yıllardır boş kalan bir alanı birdenbire dolduran öğretici eserlerin, ihtiyacı yeni yeni duyulan ansiklopedik kaynakların, tarihsel gelişmeyi bize gecikerek getirmenin acelesinde üstüste yığılan bilgi kitaplarının yanında insanın öznel bakışını, edebi eserlere de toplumsal yaşamanın sorunlarına da kişisel yorumlarla eğilen deneme türündeki kitaplar seçme dikkatleri. Goethe, «vazife, içinde bulunduğumuz zamanın bizden istediği şeydir» diyordu. Çan ve DE yayınevleri: Yeni Dergi ve Yeni Ufuklar, kendi görev sorumluluklarıyle Türk okuyucusuna işte bunu getiriyorlar. Tarih, tabiat, toplum, insan, sanat sorunlarına değişik ve yeni yorumlar. Her zaman tartışılması mümkün, desteğin derinleştirilmesi faydalı, çelişik ve kuşkulu bakışlar. Kalıncı ve durgun bir toplum alışkanlığı için en gerekli düşünce ürünleri.

Fikir ve fesefe eserleri edebiyatımızın en eski eksikliği. Baştan sona duygu ve mecaz, mazmun ve tasvir, söz oyunu ve buluş *güzellikleriyle* dolu şiirimiz, yalnız tasavvuf tekkeciliğinin dünde biraz düşünür, arar. Şiirin hiç bağışlamıyacağı kusurlara rağmen dahi-i âzam, şair-i âzam Hâmid'liğinin asıl yaslandığı yer Makber'deki felsefe kırıntılarıdır. Hepsi birer yabancı dil bilen XIX. Yüzyıl yazarlarımız Meşrutiyet dileklerine destek yaptıkları birkaç fikirden başka, İslâmiyetle çatışmayan bir düşüncenin özgürlüğüne özlem bile duymazlar. Herşeyden önce kelime yasaklanır: Ahmet Mithat Efendi, Kırkanbar ve Dağarcık'da birkaç felsefe konusuna dokununca bir aldığı cevap şu olur: «Felsefe lâfzı, ekseriya felsefiyatın şerait-i var ı-yi İslâmiyye ile tevfik kabul etmiyen mebahis-i münkiresinde istimal olundu. Buna binaen lâfzın bu kelimeleri şu-i telâkki etmiştir. Binaenaleyh felâmdan bahsedildiği zaman hikmet kelimesi; felsefe sözü de mevki-i tenef. fürde kullanılmalıdır.»

Sadece yetmiş yıl önceki bir dönem bu. En büyük sorunlarından biri cemaatten cemiyete olan bir ülkede de Rousseau'nun ikiyüz yıl önce yazılmış eseri ancak 1913 de «milteksidin-i hariciyyeden» bir adsız kişinin kalemiyle Mukavele-i İçtimaiyye olur. Sonra Hüseyin Cahit'in Fikir Hareketleri'nde Sosyal Mukavele, Türkiye Yayınevinin baskısında İçtimai Mukavele (1945, Selmin Evrim - Mehmet Evrim), Vedat Günyol çevirisiyle Toplum Anlaşması (Milli Eğitim Bakanlığı Klâsikler serisi, 1946), şimdi de Toplum Sözleşmesi oluyor.

Son iki çevirinin ilk paragraflarını, Rousseau-ya bu kitabı yazdıran ana düşüncenin anlatımını, karşılaştırmak bile şu yirmi yıldaki dilimizin de düşüncemizin de nasıl aydınlığa çıktığını göstermeye yetecek: «Medeni nizamda insanları oldukları, kanunları da olabilecekleri şekilde alarak, meşru ve emin bir idare usulünün mevcut olup olamıyacağını tetkik etmek istiyorum. Bu araştırmada *daima kanunun müsaade ettiğiyle beraber* menfaatin emrettiklerini birleştirmeye çalışacağım ki adalet ve menfaat arasında hiçbir zaman ihtilâf olmamış olsun.» (1945) İşte Vedat Günyol'un çevirisi: «Niyetim insanları oldukları gibi, yasaları da olabilecekleri gibi ele alıp toplum düzeninde güvenilir ve haklı bir yönetim kuralı bulunup bulunamıyacağını araştırmaktır. Bu araştırmada, adalet ile fayda birbirinden ayrı düşmesin diye, hakkın onayladığını çıkarın gerektirdiğiyle uzlaştırmaya çalışacağım.» Arı türkçenin düşünce dünyamıza getirdiği ışıklı dil bu. Onun için kitaplarımızın hepsini yenilememiz gerekiyor.

A. Einstein'ın, buluşları insanlığın kaderini değiştiren bu bilim adamının, önce her konuda düşünmeyi borç sayımış görevsever bir yurttaş ol*duğunu: barış, savaş, hayat, eğitim, zenginlik, din,* bilim, ahlâk, uygarlık, özgürlük, zenci sorunu, sömürgecilik, insan hakları, tanrı, ordu, sorumluluk, sosyalizm.. gibi her konuda nasıl, ne şekilde kendini yokladığını, bağlanacağı değerleri nasıl kendince bulduğunu denemelerinde görmek gerçekten şaşırtıcı bir şey. Üniversitelerimizin yüzlerce profesörünün bu sağır suskunluğunda, okuttukları ders dışında her soruyu cevapsız bırakan o kuruntulu uzmanlıklarında, dünyaya da yurt gereklerine de kapalı o zavallı yalnızlıklarında. Onun için. «Schopenhauer'in, bir insan istediğini yapar ama istediğini isteyemez sözü ta gençliğimde içime işlemiş ve gerek kendi hayatımdaki gerek başkalarının hayatındaki sıkıntılar karşısında sürekli bir avunma, tükenmez bir sabır ve hoş görü kaynağı olmuştur» diye yazan bu kendini tanımış kişinin, bilimsel ilkelerinin çabasında nasıl bir insan yüreğiyle yaşıyan çektiğini yaşatan kitap, son aylarda okumakla haz duyduğum kişi, ilkeli eserlerden biri. Sanat ve edebiyat değeri, yüzellik ve yenilik göremesem tahlil kabul etmeye hazırlıklı olduğum halde, iyi yazılmış olmasını bütün özelliklerini bulduğum için.

Nihayet Camus., İki defa basılan bildiğiniz denemelerine bu kez, «Bir Alman Dosta Mektuplar» eklenmiş olarak. Bu sonuncular, bana göre, Camus'nün en içten, bir öfkenin coşkusuyla dolu, en haklı ve sıcak yazıları. Kaçtır okuyorum, zaman aşımlı bu yürek ve kafa çarpıntısını: «Ama biz bunca hakarete lâyık olmadığımızı ispat etmek istiyoruz. Yarın başlıyacağımız iş bu. Yazın nefesleri dolaşan bu Avrupa gecesinde, silâhlı silâhsız milyonlarca insan savaşa hazırlanıyor. Nihayet yenileceğiniz yerde gün doğdu doğacak. Biliyorum sizin korkunç zaferinize kayıtsız kalan tanrı, hak ettiğiniz bozgunumuza da kayıtsız kalacak. Bugün bile tanrıdan bir şey beklemiyorum. Ama onun yarattığı ve sizin yanaşmayı bırakmak istediğiniz varlığı kurtarmaya biz yardım ettik bile değil mi. Siz insana bağlı kalmayı küçük görüyorsunuz için şimdi binlerce ama herbiri yapayalnız ölecek olan sizlersiniz. Şimdi size allahaısmarladık diyebilirim.»

Camus'de, R. M. Albérès' özlü birkaç satırla. «Ne de pek yalnız kılığına girmeden, bilginlere çıkmadan, öğüt vermeden birkaç yıl içinde bir vicdan olmuştur diye tanımladığı bu açık yazardan, defalarca okunabilecek yirmi güzel deneme...

«Sosyalizm ve İslâmiyet» üzerine tartışmalar

AÇIK VE SAGLAM BİR TUTUM

E. TÜFEKÇİ

Çok değil, bundan bir iki yıl önce Türk toplumcularının bir çoğu, belki de çoğunluğu, Batı ve Doğu karşısında tutumumuz gibi önemli bir konuda, klişeleşmiş ve aslında yanlış bazı kavramlardan kendilerini kurtarmış değillerdi. Bunlara göre iyi devrimci «Doğu mistisizmine karşı Batı rasyonalizmini» tutandı. Hem bilimsel sosyalizmin vatanı Batı değil miydi? öyleyse «Sosyalistim» diyen elbette ki ayni solukta «Batıcıyım» da demeliydi.

Niyazi Berkes'in Yön'de yayınlanan ve sonra da kitap halinde çıkan bu konu ile ilgili yazıları, düşün hayatımızın durgun gölüne atılan kocaman bir taş görevini yerine getirdi. Bugün bu önemli soruna klişelerden kurtulup daha derinliğine girmenin gereğini hemen hemen herkes anlamış durumda. Klişelerde direnenler de eski güvenle konuşamıyorlar. Bu olumlu bir gelişmedir.

Çeşitli sorunlar arasında toplumumuzun yönelimi ve gelişmesi bakımlarından en önemlisini seçip ortaya atmak, ve aydınlarımızın dikkat ve çabalarını bu doğrultuya yöneltmek büyük hizmettir. Unutmıyalım ki çok uzak olmıyan bir geçmişte kafiye yüzünden çıkan bir çatışma Türk aydınlarını aylar, yıllar oyalardı.

Niyazi Berkes'i Türk üniversitelerinden uzaklaştıran ve onu bir Batı üniversitesine sığınmaya zorlayan gerici çevrelerin, Türk ulusuna ne büyük kötülük ettiğini görebilmek için, bu değerli araştırmacının sadece bu son hizmetini göz önünde tutmak yeter. Elbette ki bir sorunu ortaya atmak bir şeyse, onu çözmek ve en doğru sonuçlara varmak başka şeydir. Sayın Berkes'in milliyetçilik ve batıcılık anlayışlarının gelişimi üzerine yaptığı eleştirmede ileri sürdüğü görüşlerin büyük bir kısmını paylaşıyorsak da, daha çok Türkiyede düşün akımlarını çözümleyen ve bunlar arasındaki ilişkileri ele alan yazar, temele ilişkin konulara gereken derinlikle girmemektedir. Ama bizim burada konumuz bu değil. Söz konusu incelemenin eleştirmesini bir başka yazıda ele alacağız. Buradaki konumuz Roger Garaudy'nin «İslâmiyet ve Sosyalizm» adlı kitabı üzerine Niyazi Berkes'in yazdığı eleştirmede varılan bazı yargılar (3 Aralık 1965 tarihli YÖN.) Bunlar üzerinde duracağız. Ayrıca Melih Cevdet Anday'ın aynı konu ile ilgili yazısına da kısaca değineceğiz, (17 Aralık 1965 tarihli YÖN). Ve bunu, iyi niyetlerinden emin bulunduğumuz insanlar arasında duyabileceğimiz rahatlık içinde yapacağız.

İlk önce kitabı niçin ilginç ve yararlı bulduğumuzu kısaca belirtelim:

İnsan oğlunun kurduğu ilk toplum sınıfsız kamucu bir toplum oldu. Ondan sonraki gelişmeler gereği ortaya çıkan, insanın insan tarafından sömürülmesine dayanan sınıflı toplum biçimleri süresince, Doğunun insanı da Batı'nın insanı da âdil bir sosyalist toplum hayalini kurdu durdu, (Bundan ilkel toplumları idealize ettiğimiz sonucu çıkarılmamalıdır). İktisadı ile, felsefesiyle, tarihsel görüşüyle ve bilimsel metoduyla sosyalizmin kuruluşu ancak Ondokuzuncu Yüzyılda mümkün oldu. Ama daha önce gelen Batının ve Doğunun ütopik sosyalistleri, hümanistleri sosyalizme varan yolu aydınlatmışlardır. İslâm uygarlığının da bu yolda katkıları, yarattığı değerler olmuştur. Bunları yaşları uygun olanlar ve konuyu inceleme fırsatı bulmuş olanlar bilebilir. Ama Türk gençliği bunları bilmiyor. Oysa bizim bütün umudumuz gençlikte. Tüm hümanist değerlerin Batı tekelinin ürünü olduğu yolundaki emperyalist propagandayı mutlaka yalanlamak gerek ve söz konusu kitapçık da bu işi yapıyor.

Kitabı bizim için ilginç kılan bir başka neden de şu: Bugün Türkiyede Din, belini emperyalizme dayamış komprador - Ağa ittifakının ideolojik silâhlarından biridir. Öteki silâh da, bugünkü emperyalist kimliği ile Batı hayranlığı, Batı taklitçiliğidir, (Başbakanın, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nda verdiği son söylevde. «Medeniyet» ve «İlim» sözcüklerini her kullanışında bunların başına bir «Batı» takısını eklemeyi ihmal etmemiş oluşu anlamlıdır). İslâmiyeti statükonun savunmasında ideolojik silâh olarak kullanmanın tehlikeli olduğunu, bu silâhın geri tepebileceğini, bugün dünyada bir müslüman sosyalizmi olduğunu, ama bir Müslüman Kapitalizmi olmadığını hatırlatmayı gerekli saydık.

Bunlardan başka Garaudy kitapda yeni bir görüşü de cesaretle ileri sürüyor: Çağımızın hümanizması olan sosyalizmi, tüm insanlığın yarattığı değerlere dayatarak, onu Batı ürünü olmaktan çıkarmak ve gerçekten evrensel bir temele kavuşturmak. Bir Türk toplumcusu olarak bu son derecede önemli sorun karşısında kayıtsız kalmayı aklımız almıyor. Biz kendi hesabımıza heyecan duyduk. Kimi Çemişkezeklidir kimi Keşanlı, biz Türkler de hem coğrafya bakımından, hem gelişme aşaması bakımından, hem toplum yapımız bakımından Batılı değiliz Doğuluyuz. Ve sosyalizmi, Türk toplumunda, Saffet Nezihi'nin «Adâb-ı-Muaşeret»i gibi iğreti bir ithal malı durumunda görmek istemeyiz.

Kitabın yazarı üzerinde de biraz duralım: Garaudy, bir politik örgüt disiplinine bağlı Fransız düşünürleri arasında katkıda bulunma, orijinal olma çabası gösterenlerdendir. Cezayir Devriminin üstüne iyi niyetle eğilmesi de bu çabanın bir belirtisi sayılmalıdır. Garaudy İslâm kültürünü derinliğine bilmiyebilir. Böyle bir iddiası olmadığı da besbelli. Ama sorunlara bilimsel bir metodla, açık kafayla bir yaklaşışı olduğunu teslim etmeliyiz. Bugün Fransa'da onun çevresinden, daha yetkili sayılan sözcüler, örneğin çağdaş toplumun ana çelişkilerinden söz ederken, kurtuluş savaşı içinde Doğu'nun ve Güney'in uluslarıyla emperyalizm arasındaki ana çelişkiyi unutacak kadar gaflet içindedirler, (Bak. Waldeck Rochet' in Editions Sociales yayınevi tarafından yayınlanan «Qu'est-ce que la philosophie marxiste?» adlı kitabına Jacques Duclos'nun yazdığı Önsöz, Sayfa 18).

Bu bakımdan biz, Garaudy'yi çevresinin en olumlu düşünürlerinden biri sayıyoruz. Ama bundan elbette ki onun her söylediğini itirazsız kabullendiğimiz anlamı çıkarılmamalı.

Sayın Berkes, Garaudy'yi, kendi dekadan uygarlığından usanıp, bunalan ve romantik bir kaçışla, Doğunun dinlerinden birine sığınan «blasé» Batılı'ya benzetmekle haksızlık ediyor. Adamcağıza söylemediği şeyleri söyletmeye kalkmayalım. Unutmıyalım ki Garaudy bu kitabıyla, kendi politik çevresinin Cezayir devrimcilerine karşı işlemiş olduğu günahların kefaretini de ödemektedir. En devrimci geçinen Fransızlar bile Cezayir Devrimini anlıyamadılar. Çünkü Cezayir Devrimi reçeteye uygun olarak gelişmedi. Bugün de olumsuz tutumlarını tam olarak düzeltmiş değillerdir. Garaudy'nin yaptığı, bir Marksist olarak Cezayirdeki devrimci gelişme karşısında anlayışlı, doğmalardan uzak bir davranış öğütlemek. Ama Berkes'in dediği gibi «Avrupa sosyalizmine ne hacet var» demiyor. Tam tersine hem Batının, hem Doğunun hümanist değerlerinin tümüne açık bir tutum savunuyor. «Batılı, örneğin İbni Haldun'u, İbni Rüşd'ü incelemeli» derken «Doğulu da Hegel'i, Ricardo'yu incelemeli» diyor. (Yanlışlığa meydan vermemek için, kitabın 5'inci bölümünün arabaşlığının Garaudy'ye ait olmadığını belirtelim).

Garaudy'nin Cezayirle ilgili yazıları Fransada da eleştirildi (Bak. Gérard Chaliand'ın, PARTISANS'ın 21 sayılı sayısındaki yazısı). Chaliand haklı olarak önemli bir nokta üzerinde duruyor ve biz burada buna kısaca değineceğiz.

Yazar kitabın son bölümünde, sömürge düzeni öncesi Cezayir toplumunu tipik bir Doğu toplumu olarak tanımladıktan sonra, Autogestion'un (Kendi kendini yönetmenin) bu yapıda bir toplumun gelişmesinin doğal sonucu olduğunu ileri sürüyor. Şöyle diyor: «Cezayir tarihinin bu özelliğinden, sadece üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının otomatik olarak insanın yabancılaşmasına engel olacağını ve onun her bakımdan açılıp gelişeceğini garanti etmediği yolundaki Cezayirlilerin sosyalizm hakkında karakteristik görüşleri çıkmaktadır.»

Sadece üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının otomatik olarak insanın yabancılaşmasına engel olacağını, bizim bildiğimiz kadar sosyalizmin ustalarından hiçbiri söylememiştir. Bu bakımdan Cezayirli devrimcilere bu konuda orijinal bir buluş Cezayirlilerin sosyalizm hakkındaki karakteristik görüşleri, Cezayir yasasında da kabul edilen Autogestion'dur. Öyleyse, sömürge düzeni öncesi Cezayiri tipik bir Doğu toplumu olduğuna göre, bu tip toplumlar doğal olarak, sosyalist biçimler arasında Autogestion'u seçeceklerdir. denmektedir Gerçekte bu böyle olmamaktadır. Autogestion'u ilk uygulayan ülke Yugoslavya'dır ve Yugoslavya'nın tipik Doğu toplumu biçiminden bu noktaya vardığı söylenemez. Öte yandan Doğu ülkeleri olan Çin'de, Vietnam'da Kore'de tam tersine başka sosyalist biçimler uygulanmaktadır.

Garaudy'nin İslâm kültürünü derinliğine incelemediğini ve Berkes'in de dediği gibi İslâm toplumunu iç çelişkileri içinde değil de bir tüm olarak aldığı **izlenimini** uyandırdığını biz de kabul edebiliriz. Ama İslâm tarihinin en büyük ütopik sosyalist halk hareketi olan ve ilk olarak Bağdat çarşı esnafı arasında kök salan Karmatî hareketinden söz etmesi (ki bu hareket Halife tarafından kanla bastırılmıştır), Karmatî'lerle Batı'nın ütopik sosyalizmi arasında bir paralel çizmesi, Batınî akımlardan tüm habersiz olmadığını göstermez mi? Sonra Garaudy «İslâm dünyasında yaratılan değerler, resmî ortodoks din anlayışının eseri olmuştur» mu demiştir ki kendisi bu yüzden kınanmaktadır? Doğunun yarattığı bu hümanist değerlerin, sonraları Doğuca değil Batıca benimsendiği ve Rönesans Avrupasının bu mirasa konduğu elbette doğru. Ama bunun tersini iddia eden var mı?

Şimdi konuyu açıklığa kavuşturmak ve yanlış anlamaları önlemek için eski Yunan peripatistlerinin gerçeği araştırma metodlarını uygulayalım ve muhayyel bir gezintide sorular sorup bunları cevaplandıralım. İlk soru şu:

— Batı denen şey, burjuva demokratik devrimini 18'inci ya da 19'uncu yüzyılda yani burjuva demokratik devrimler çağında yapmış olan, ortak ekonomik ve sosyal yapıları bulunan, ve gelişerek bugünkü kimliklerine yani emperyalist kimliğe ulaşan ve dünyanın geri kalanını sömürerek, yoksulluk denizinde bir refah adası kurabilen, çoğunluğu Kuzey Atlantik kıyılarındaki uluslar topluluğu değil midir?

Biz bu soruya «Evet» karşılığını veriyoruz ve gene soruyoruz:

— Türk ulusu sözünü [illegible]tiğimiz Batı uluslarından biri midir, değil midir?

Bu soruya da «Hayır değildir» karşılığını veriyoruz. Bundan sonraki sorumuz şu:

— Doğu denen şey, burjuva demokratik devrimini, bu devrimler çağında yapamamış ve bu yüzden de kapitalist gelişme olanağına kavuşamamış olan, emperyalist Batı tarafından doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak sömürülen ve halen millî kurtuluş savaşı görevi ile yükümlü bulunan, ekonomik ve sosyal yapıca birçok ortak yanları olan Doğu ve Güneyin ulusları değil midir?

Buna da karşılığımız «Evet»dir. Gelelim bundan sonraki soruya:

— Yukarıdaki Doğu ulusu tanımlamasının bütün özelliklerini taşıyan, Orta Asya'dan Anadoluya göç etmiş olan, özellikle Batı'ya karşı ilk muzaffer millî bağımsızlık savaşını vermiş olan Türk ulusunun yeri Doğulu uluslar topluluğu değil midir? Yani Türk ulusu Doğulu bir ulus değil midir?

Bizim bu son soruya da karşılığımız kesin bir «Evet» dir. «Türkler Doğulu bir ulustur». Şimdi bir soru daha:

— Batı'nın hümanist değerlerin tümünün yaratıcısı olduğu propagandası bir emperyalist yalanı olduğuna göre, sosyalizmi gerçekten evrensel bir kültürel temele dayatmak amacıyla, kendi ulusal kültür ve tarihimizde olumlu ne varsa onu gün ışığına çıkarmak, ve sosyalist hümanizmayı Batı kültürü sınırları içinde hapsedilmiş durumundan kurtararak onu tüm insanlığın öz malı haline getirmek için çaba göstermek, toplumcu Türk aydınının görevi değil midir?

Buna da «Evet görevidir» diyoruz.

Mesele bu kadar açık ve ortada. Bizce bu sorular sosyalizm ışığında başka türlü cevaplandırılamaz. Yararlı ve yapıcı bir tartışma da sanırız ki yukarıdaki sorulara, lâfı dolandırmadan, açık cevaplar verilmekle yürütülebilir. Varılan mantıkî sonuç şudur: — **Biz sosyalizmden yana devrimciler** olarak, Batıcı değiliz, ama Batının tüm hümanist değerlerine açığız ve bunları öz malımız gibi benimseriz. — Biz Doğucu da değiliz, ama Doğunun yaratmış olduğu tüm hümanist değerlere açığız ve bunları öz malımız gibi benimseriz. — Kökleri, coğrafyası, yapısı ve gelişme aşaması bakımlarından bir Doğulu ulus olan Türk ulusunun yeri Millî kurtuluş savaşı şartları içinde Doğu uluslarının saflarındadır ve Batı emperyalizminin karşısındadır.

Tutumumuz işte böyle açık ve açık olduğu kadar da sağlam. Yoksa elbette ki yukarıda sözü edilen ortak özellikler dışında Türkiye Cezayirden farklı bir toplumdur ve Cezayir'in Müslüman sosyalizmini taklit etmesi söz konusu bile olamaz. Elbette ki Arap milliyetçiliğinin gelişmesiyle Türk milliyetçiliğinin gelişmesi ayni olmamıştır. Türkiye bilim ışığında ve kendi gerçeklerine derinliğine girerek, kendisine özgü sosyalizm yolunu bulmayı bilecektir.

Şimdi son olarak Sayın Melih Cevdet Anday'ın bir sorusunu cevaplandıralım ve sebep olduğumuz üzüntülerini biraz olsun yatıştıralım:

«Geriye ne kalıyor, sosyalizmi artık Marks'dan, Engels'den değil İbni Haldun'dan öğrenmek mi? bu mu olacak bizim kendi değerlerimize dönmemiz?» diye soruyor. Buna ne denir ki? Ama biz gene karşılık verelim:

Sosyalizmi İbni Haldun'dan öğrenecek değiliz. Nasıl ki sosyalizmi Baboeuf'dan ya da Saint Simon'dan öğrenecek değilsek. Bu büyük kişiler çağlarında sosyalizme giden yolu aydınlatmışlardır, o kadar. Sosyalizmi öğrenmek için Marks, Engels gibi sosyalizmin büyük ustalarını okuyacağız. Dahası var, örneğin Montaigne'i de bütün derinliğiyle anlıyabilmek için de aynı ustaları okuyacağız. Besbelli ki üzülecek bir durum yok.

Şimdi kalkıp da, emeği en yüksek değer sayan toplumcular olarak, bu tutumumuzun eski Türklerce benimsendiğini ve emeğin henüz Bizans etkisinde girmemiş Türk toplumunda, Batı Feodalitesinde olduğu gibi hor görülmediğini söylersek, ve örnek olarak da Koca Murat Gazinin Edirne'nin fethinde gazilerin yemeğini pişirdiğini, ateşi üflediğini ve yemeği kepçe kepçe dağıttığını hatırlatırsak, karşımıza «Hoppala! şimdi de sosyalizmi Marks'dan değil de Birinci Murat'dan mı öğreneceğiz?» diye mı çıkılacaktır. Melih Cevdetten bundan daha iyisini beklemek hakkımızdır.